

Günümüz Türkçesi: Orhan Sakin

Temeşvarlı Osman Ağa

**Bir Osmanlı Askerinin
Sıradışı Anıları
1688-1700**

**BİR OSMANLI ASKERİNİN
SIRADIŞI ANILARI
1688-1700**

Bir Osmanlı Askerinin Sıradışı Anıları

Temeşvarlı Osman Ağa

Kapak Tasarımı : Yunus Karaaslan
İç Düzen : Adem Şenel
Baskı-Cilt : Bayrak Matbaacılık
Davutpaşa Cd. 14/2 Topkapı-İstanbul

ISBN: 978-975-01311-5-8

1. Basım 2007

2. Basım: Mart 2008

© Bu kitabın basım hakları Ekim Yayınları'na aittir. Yazarın ve yayınevinin izni olmadan basılamaz, yayınlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Ekim Yayınları

Kısıklı Cad. No. 1/ A Blok Daire:8 Altunizade/İstanbul

Tel: 0.216 651 40 20 Faks: 0216. 651 98 74

www.ekimyayinlari.net

e-mail: ekimyayinlari@gmail.com

TEMEŞVARLI OSMAN AĞA

BİR OSMANLI ASKERİNİN
SIRADIŞI ANILARI
1688-1700

Günümüz Türkçesi
Orhan Sakin

Orhan SAKİN, 1960 yılında Yozgat'ta doğdu. İlk ve orta öğretimini burada yaptıktan sonra Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü 1982 yılında bitirdi. Marmara Üniversitesi Ortaçağ Türk Tarihi Bölümü'nde yüksek lisans yaptı. 1987 yılından itibaren Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Uzman ve yönetici olarak görev yapmaktadır.

Türk Tarihi ve Kültürü hakkında çeşitli araştırma ve telif eserleri bulunmaktadır. Bir kısmı kolektif çalışma ürünü olan eserlerinin bazıları şunlardır: 1. *Makedonya'daki Osmanlı Evrakı* (Komisyon-1996), 2. *Tarihsel Kaynaklarıyla İstanbul Depremleri* (2002), 3. *Yadigar-ı İbn-i Şerif* (Osmanlı Tıp Metni-Komisyon-2003), 4. *Bozok Sancağı ve Yozgat* (2003), 5. *Eski Türk Dünyasında Bitkiler ve Bitki Kültürü* (2005), 6. *Mısır Şehzadesi* (2006), 7. *Simyacı ve Sırları* (2006), 8. *Mühür* (2006), 9. *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler* (2006), 10. *1915 Ermeni Mezalimi* (2006), *Ermeni İsyanı Günlüğü, Osmanlı Arşivleri Yeminli Tanık İfadeleri* (2007), *Osmanlı'da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu* (2008)

İÇİNDEKİLER

Ben Kimim, 13

Esirliğe Düşüşüm, 19

Yollarda, 33

Avusturya'da Geçen Günler, 107

Kurtuluşa Doğru, 141

Özgür Günler, 203

Son, 213

Temeşvarlı Osman Ağa

1670'lerin başlarında, günümüzde Romanya'nın batısında yer alan Temeşvar'da dünyaya geldi. Asker bir babanın çocuğu olması nedeniyle kale muhafız birliğinde görev aldı ve kısa zamanda yükselerek genç yaşta birlik zabıtları arasına katıldı. İniş ve çıkışlarla dolu bir hayat yaşayan Osman Ağa, genç bir odabaşı iken, 1688 senesinde Avusturyalılara esir düştü. Bu yıllar, II. Viyana Kuşatması'nın ardından gelişen ve 1699 senesine kadar sürecek olan fırtınalı dönemdi. Esirlik günlerinin büyük kısmını Viyana'da geçiren Osman Ağa, oldukça maceralı bir kaçıştan sonra 1700 senesinde kurtuldu, memleketine döndü. Eski görevine iade edildi, vilayet tercümanlığı yaptı. Avusturyalılar ile yapılan sınır görüşmelerinde yer aldı.

1716'da Temeşvar'ın, 1717'de de Belgrat'ın düşman eline geçmesiyle memleketini terk etmek zorunda kaldı; İstanbul'a göçtü. Bu esnada mallarının ve ailesinin çoğunu kaybetti. 1724 senesinde hatıralarını kitaplaştırdı. 19. yüzyılda yurtdışına çıkartılan kitap, British Museum NR. MS Or. 3213 numaradadır. Önce Almancaya çevrildi daha sonra da Almancadan Türkçeye çevirilerek yayınlandı. 1963 yılında Fahir İz tarafından İngiltere'deki nüshanın bir kopyası İ. Ü. Türkiyat Enstitüsüne kazandırıldı. Harun Tolasa tarafından transkripsiyonu yapılarak yayınlandı. Günümüz Türkçesine uyarlanmasında bu metin kullanıldı.

Kronoloji

Anılarda anlatılan döneme ait genel kronoloji

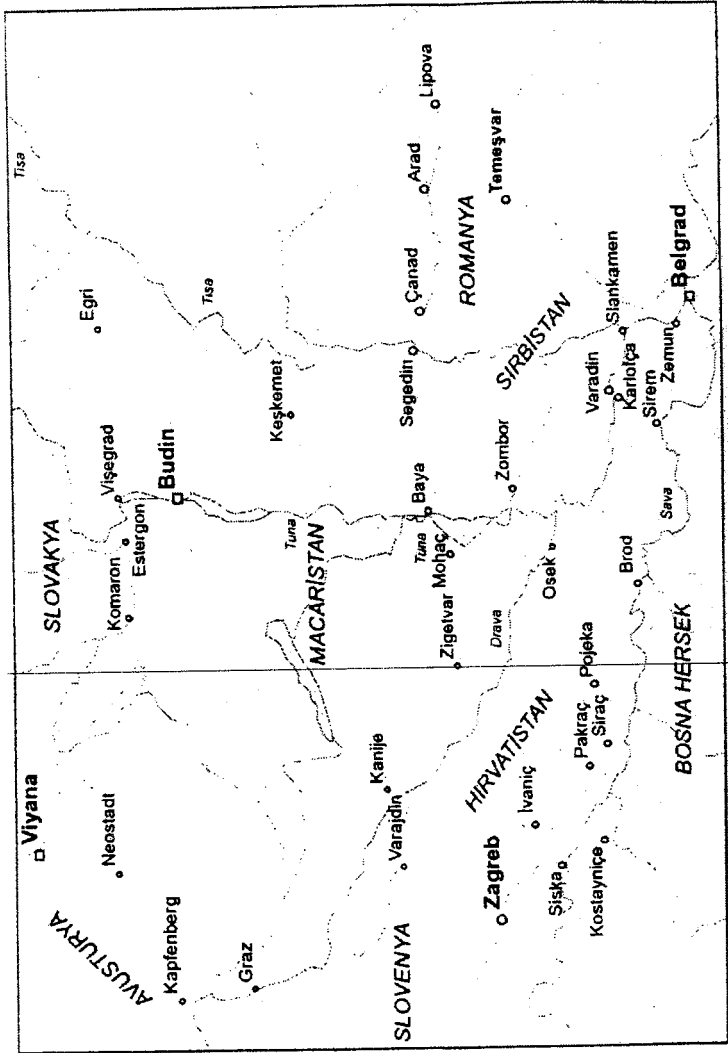
- 11.02.1681: Osmanlı-Rus barışı.
- 27.07.1682: Orta Macar seferi.
- 15.08.1682: Kaşka Kalesi'nin fethi.
- 14.07.1683: İkinci Viyana kuşatması.
- 12.09.1683: Viyana kuşatmasının kaldırılması ve ordunun çekilmesi.
- 01.11.1683: Estergon'un düşman eline geçmesi.
- 15.11.1683: Veziriazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın idamı
- 1684: Mukaddes ittifakın kurulması. Bu ittifaka Almanya/Avusturya, Papalık, Venedik, Toskana, Lehistan, Malta, sonra da Rusya katıldı. Bundan dolayı Osmanlı Devleti, Macaristan'da, Lehistan'da, Dalmaçya'da, Bosna'da, Arnavutluk'ta ve Morada, yani altı çepheye tek başına savaşmak zorunda kaldı.
- 18.06.1684: Vişegrad Kalesi'nin düşmesi.
- 15.07.1684: Avusturya Ordusu'nun Budin Kuşatması. Venedik Cumhuriyeti'nin harp ilanı.
- 08.08.1684: Ayamavri Kalesi'nin düşmesi.
- 28.09.1684: Preveze'nin düşmesi.
- 10.10.1685: Lehistan cephesinde Bojan zaferi
- 18.11.1685: Kara İbrahim Paşa'nın azli, Sarı Süleyman Paşa'nın sadaret-i.
- 15.06.1686: Navarin'in düşmesi.
- 02.09.1686: Budin'in düşmesi. Macaristan'ın elden çıkması.
- 12.08.1687: Mohaç bozgunu.

- 05.09.1687: Cephedeki askerin isyanı. Sarı Süleyman Paşa'nın kaçması. İsyan eden ordunun İstanbul üzerine yürümesi.
- 25.09.1687: Atina'nın düşmesi.
- 08.11.1687: IV. Mehmet'in padişahlıktan indirilmesi. II. Süleyman'ın padişah oluşu. Avusturyalıların, Belgrat'a doğru harekete geçmeleri.
- 09.11.1687: Hazine için halktan imdadiye (para) toplanması.
- 29.11.1687: Yeniçerilerin ayaklanması.
- 14.01.1688: Eğri Kalesi'nin düşmana teslimi.
- 02.03.1688: Sadrazam Siyavuş Paşa'nın öldürülmesi ve Nişancı İsmail Paşa'nın sadareti.
- 04.1688: Venediklilerin Eğriboz Adası'nı kuşatmaları.
- 06.09.1688: Istoln-i Belgrat Kalesi'nin düşmesi.
- 08.09.1688: Belgrat'ın Alman/Avusturya eline geçmesi.
- 30.10.1688: Eğriboz zaferi.
- 06.06.1689: II. Süleyman'ın Avusturya Seferine hareketi.
- 10.06.1689: Kırım üzerine yürüyen Rusların Ur-Kapı ağzında Kırım Hanı Selim Giray tarafından durdurulması.
- 08.07.1689: Orsova Kalesi'nin ele geçirilmesi.
- 30.08.1689: Batucina bozgunu.
- 24.09.1689: Niş bozgunu.
- 25.10.1689: Avusturya'ya sefere gidilmesi için padişahın hattı hümayunu.
- 03.1690: Mora Adası'nda son Türk Kalesi Benefşe'nin Venedikliler tarafından alınması.
- 11.07.1690: Kanije'nin düşmesi.
- 12.07.1690: Eyüp yangını. Belgrat'ın Avusturyalılar eline geçmesi.
- 13.07.1690: Fazıl Mustafa Paşa'nın Belgrat seferi.

- 21.08.1690: Zernescht zaferi.
- 08.10.1690: Belgrat'ın Avusturyalılardan geri alınması.
- 04.03.1691: Avlonya'nın Venedikliler tarafından işgali.
- 22.06.1691: Sultan II. Süleyman'ın ölümü. II. Ahmet'in Edirne'de padişah oluşu.
- 19.08.1691: Salankemen muharebesi. Avusturyahlara karşı yenilgi ve Fazıl Mustafa Paşa'nın şahadeti.
- 09.1691: Avusturyalıların Varat Kalesi'ni kuşatmaları.
- 14.01.1692: Tökeli İmre'nin, Sadrazamın daveti üzerine Edirne'ye gelişi.
- 12.06.1692: Varat Kalesi'nin düşmesi.
- 21.06.1692: İngiltere ve Flemenk'in, Osmanlı-Avusturya savaşında barışı sağlamak için arabuluculuk teklifleri.
- 18.07.1692: Venedik'lilerin Hanya kuşatması.
- 07.06.1693: Büyük İstanbul yangını.
- 12.09.1694: Varadin Kuşatması.
- 09.1694: Papalık, Malta ve Floransa gemileri ile Venedik Donanması'nın Sakız önlerine gelip, adaya asker çıkarmaları.
- 21.09.1694: Sakız Adası'nın Venedik'lilere teslimi.
- 15.12.1694: Petervaradin kuşatmasının kış sebebiyle kaldırılması.
- 06.02.1695: Sultan II. Ahmet'in ölümü. Sultan II. Mustafa'nın padişah oluşu.
- 18.02.1695: Sakız Adası'nın geri alınmasını sağlayan Koyun Adaları zaferi.
- 30.06.1695: II. Mustafa'nın Avusturya seferi için Edirne'den hareketi.
- 09.09.1695: Lipova'nın yeniden fethi.
- 18.09.1695: Zeytinburnu Deniz zaferi. Venedik donanmasının imhası.

- 22.09.1695: Lipova'nın güneyinde bulunan Lugas'un kuşatılması.
Lugas zaferi.
- 13.10.1695: Azak zaferi. Kalenin Ruslardan kurtarılması.
- 06.08.1696: Azak Kalesi'nin düşman eline geçmesi.
- 27.08.1696: Olaseh (Ulaş) zaferi.
- 31.08.1696: Ordu'nun zafer sonrası Temeşvar'a gelişi. Koca Cafer Paşa'nın Belgrat muhafızlığına tayini.
- 11.09.1697: Zenta faciası: Osmanlı Ordusu'nun tüm malzemelerinin Avusturyalıların eline geçmesi ve Veziriazam Elmas Mehmed Paşa'nın şahadeti.
- 17.10.1697: Bosna Sarayı'nın yanması.
- 20.10.1698: Osmanlı Temsilcilerinin Belgrat'dan Karlofça'ya hareketleri.
- 26.01.1699: Karlofça Antlaşması.
- 14.07.1700: Osmanlı-Rus barışı.
- 03.12.1701: Bedesten yangını.
- 22.08.1703: Sultan II. Mustafa'nın halli. III. Ahmed'in padişah olması.
- 14.11.1708: Cezayir-Oran Kalesi'nin teslim alınması.
- 19.07.1711: Prut Muharebesi.
- 24.06.1713: Edirne Anlaşması.
- 08.11.1714: Venedik seferine karar verilmesi.
- 01.04.1715: Padişah ve Veziriazamın Ordu ile Edirne'ye hareketi.
- 07.07.1715: İstendil Adaları'nın fethi.
- 07.08.1715: Kuzey Mora'nın fethi. Ordu'nun güney Mora'ya hareketi.
- 24.09.1715: Girit Suda Kalesi'nin fethi.
- 20.10.1716: Macaristan'daki son Türk vilayet merkezi olan Temeşvar'ın düşman eline geçmesi.
- 18.08.1717: Belgrat'ın düşman eline geçmesi.
- 21.08.1718: Avusturya ile Pasarofça Antlaşması.

Ben Kimim

Adım Osman, Avusturya serhattindeki Temeşvar'danım¹. Rahmetli babam Mahmut oğlu Ahmet Ağa, yüz sene önce üç kardeşi ile birlikte Belgrat'tan gelerek buraya yerleşmiş. Ben de burada doğdum. Hayatımın baharında esir düştüğüm güne kadar gençliğimi, yeşillikler arasındaki bu güzel beldede geçirdim.

Babam, Temeşvar'a gelince kale muhafızlığını yapan Azap Askerleri Ocağına² girmiş ve yükselerek ocak kethüdası³ olmuş. Daha sonra Yerli Kulu⁴ ağalıklarından bir "piyade ağalığı"⁵ boşalınca oraya atanmış. Babam, 1677 senesinde vefat ettiğinde, bu görevinde yaklaşık on yılını tamamlamıştı. Öldüğü zaman ben küçüktüm. Onun ölümü bana çok ağır geldi; zira annemin vefatının üzerinden iki ay gibi kısa bir zaman geçmişti. Her ikisinin de cenazesi, Siged mahallesinde eski bir Cizvit kilisesinden dönüştürülmüş olan caminin mihrabı önüne defnedildi.

- 1 Romanya'nın batısında, Macaristan sınırında bulunan şehir, 1552-1716 yılları arasında Türk yönetiminde kaldı. Bkz. Harita.
- 2 Kale muhafızlarının piyade bölümü. Azap askerleri bekar erkeklerden seçilir ve kalelerin kadrolu görevlileriydi.
- 3 Kahya denmektedir. Herhangi bir yetkilinin yardımcısına verilen genel isimidir ve çoğunlukla göreviyle birlikte anılır. Ocak kethüdası da ocağın amiri olan ağanın yardımcısı anlamına gelir.
- 4 Yerli Kulu (Gönüllü) askerleri: Mısır, Bağdat, Lahsa, Musul, Diyarbakır, Van, Halep, Kars, Erzurum, Bosna, Budin ve Temeşvar kalelerinde, Yeniçeri yerine onların teşkilatına benzer şekilde kurulmuş olan askeri teşkilat. Yerli kulları da ulufeli askerlerdi fakat ulufeleri Yeniçerilerden fazlaydı. Yerli kullarının sayıları kaleler için belirlenen kadrolarla sınırlıydı.
- 5 Yerli kulu (gönüllü) teşkilatının amiri.

Babam birkaç kez evlenmiş; fakat önceki hanımlarından olan çocuklarının hiç birisi yaşamamış. Bunun üzerine İslankamen⁶ adlı yerden annemi getirerek bir kez daha evlenmiş. Yirmi beş yıllık evlilikleri sonucu dokuz çocukları olmuş. Fakat öldüklerinde sadece üç erkek ve iki kız çocukları hayatta kalmıştı.

Babam öldüğünde, en büyüğümüz olan Bektaş Ağa on altı yaşındaydı. Kız kardeşlerimden Atiye on dört, Vasıfhan on, küçük kardeşim Süleyman ise iki yaşındaydı. O günleri hâlâ çok iyi hatırlıyorum. Yaşlarımız küçük olduğu için, kadı efendi tarafından vasilerimiz tayin edilmişti. Rahmetli babam, ölüm döşeğindeyken büyük kardeşim Bektaş Ağa'nın kendi yerine geçmesini vasiyet etmiş. Kethüdası olan Zülfikâr, rahmetli babamın yetiştirmesiydi. Babam vasiyetinde ayrıca, "Atiye'yi Zülfikâr'a versinler; çocuklara vasi olsun ve hep birlikte oturup onlara göz kulak olsun" demiş. Böylece, anneden ve babadan hisselerimize düşen miras, kadı efendi tarafından paylaştırıldı. Yetişkin olanların malları kendilerine verildi. Küçüklerin ise malları vasilere teslim edilerek koruma altına alındı. Genç yaşta yetim kalmıştım ama yüklü bir mirasın da sahibi olmuştum.

Kardeşlerimle birlikte Temeşvar'daki hocalardan dersler aldık; zamanımıza göre çok iyi yetiştik. Ağabeyim evlendi, biz küçükler de eğitimimizi tamamladık.

Mutlu bir yaşıntımız vardı. Ancak bu yaşıntımız, 1683 yılında Kara Mustafa Paşa'nın Viyana'yı kuşatmasından sonra değişti. Viyana'daki başarısızlığın ardından savaş ve kargaşalarla geçen yıllar başlamıştı.

Ağabeyim askere gitti. İki seneye yakın bir zaman gelmedi. Bayrağı ile varıp Satmar ve Kaşa seferlerinde bulunmuştu. Bu sı-

⁶ İslankamen (Slankamen): Sırbistan'da bir kasaba.

ralarda, kız kardeşlerimin ikisi de vefat etti. Kardeşim ve eniştemizde her zaman bakımlı cins hayvanlar ve atlar bulunurdu. Ben ise daha küçüklükten ata binmeye ve silah kuşanmaya çok hevesliydim. Kendi imkânlarımla silah ve donanımlarını aldım, asker arasına karıştım. Savaşa ve cenge düşkündüm. Baba dostlarımızdan Temeşvar'ın Fârisân⁷ Ağası Piri Ağa, beni bazı çarpışmalarda görüp beğenmiş. Ocakta bir odabaşılık⁸ boşalınca kadroyu bana teklif etti. Kardeşim ve eniştem de uygun gördüler; böylece genç yaşta odabaşı oldum. İki üç sene kadar o bayrak ile padişah hizmetinde bulundum.

Askerlik hayatım böylece başlamıştı. Sevinç içindeydim; gençlik arzum yerine gelmişti. Fakat kaderimin beni bu sayede nerelere doğru sürüklemekte olduğunu, o zamanlar nasıl bilebilirdim?

O günlerde Sonluk ve Sarvaş kaleleri, General Heisler⁹ tarafından ele geçirildi. İçlerindeki halk Temeşvar Kalesi'ne kaçmıştı. Aynı general daha sonra gelip Arad Kalesi'ni yağmaladı. Halkını ve kale korumasındaki Rumeli askerinin çoğunu katletti, birçoğunu da esir etti. Çevreyi yakıp yıkıyordu. Buradan geçip Çanad Kalesi'ni kuşattı. Yanında büyük topları olmadığı için çevredeki köy ve nahiyeleri yağmalattıktan sonra Sarvaş taraflarına gitti. Bu arada kalenin varoşlarını da bütünüyle yakıp yıkmıştı.

Aynı günlerde Segedin önünde askerlerimiz bozguna uğramıştı¹⁰. Kale, General Vallis'in eline düştü. Tise nehri ve Muris kıyıları bütünüyle boşalırken bu felaketleri fırsat bilen ve çeşitli yerlerden firar etmiş olan Sırp köylüleri, eşkıya ve kadana¹¹ olmuşlardı; Avusturyalılara bağlanarak hizmet ediyorlardı. Düşman as-

7 Farisan: Sınır kalelerinin korumasında kullanılan atlı hisar eri.

8 Takım komutanı, teğmen.

9 Avusturyalıların Erdel komutanı.

10 12 Ekim 1687.

11 Türk ve Macar gönüllüleri.

kerleriyle birlik olup Temeşvar Kalesi halkına saldırmaktaydılar. Hemen her gün kalemizin çevresine geliyorlar, çalıp çırpıyorlar, yakaladıkları yolcu, bostancı ve sair iş güç sahiplerini ya öldürüyorlar ya da esir edip kalelerinde zindanlara kapatıyorlardı. Bu esirlerin birçoğu daha sonra fidye karşılığı kurtulmaktaydı.

Esirliğe Düşüş

Hayatımı karartan o talihsiz olay gerçekleştiğinde, 1688 senesinin Haziran başlarıydı. Temeşvar muhafızı Koca Cafer Paşa beni yanına çağırtmıştı.

Paşanın huzuruna çıktığımda, odada oturanlar arasındayken, uzak yoldan geldikleri anlaşılan yabancılar dikkatimi çekti. İstanbul'dan yeni gelen ulaklar¹² bunlar. Yanlarında Arad Kalesi'nde görevli yeniçeri, topçu ve cebecilerin maaşları varmış. Adamları bana tanıtan paşa, oturmam için yer gösterdi ve hemen "Bu paranın acil olarak Arad Kalesi'ne ulaştırılması gerekiyor" diye konuşmaya başladı. Niçin çağrıldığımı bilmiyordum; fakat paşanın sözlerinden ulaklar ve yanlarındaki parayla ilgili bir göreve gönderileceğimizi tahmin etmekte gecikmemiştim. Nitekim paşa, "Çevremiz düşmanlarla çevrili" diye konuşmasını sürdürmüş ve "Böylesine kıymetli bir postayı ulakların Temeşvar'dan ileriye götürmeleri mümkün değil. Bu iş, kale görevlisi süvarilere, yani sizlere düşüyor." diyerek sözlerini tamamlamıştı.

Oldukça önemli ve tehlikeli bir görevdi bu. Ben henüz çok gençtim ama birçok çarpışmaya girmiş, savaş tecrübesi kazanmıştım. İyiden iyiye takdir edilen bir askerdim artık. Paşa haz-

¹² Haberci, posta.

retleri de zaten bunu özellikle belirtmiş; “Böylesine önemli bir görevi bu nedenle sana ve bölüğüne vermeyi uygun bulduk” demişti. “Hazineyi Lipova adlı yere, bir gece içinde ulaştırmak gerekiyordu.”

Emri alır almaz, hemen hazırlıklarımı tamamladım. Düşmana yakalanmamak için gece karanlığını değerlendirmemiz gerekiyordu. Akşama bir saat kala Baba Hüseyin Sahrası’na çıktım ve seksen kadar askerimle paşayı beklemeye başladım. Cafer Paşa gelerek bizi bizzat denetledi. Hazineyi elleriyle teslim etti ve dualarla uğurladı.

Lipova Kalesi, Temeşvar’a on saatlik bir yerdir¹³. Gece boyunca hiç durmadan yol aldık. Ancak iki üç yerde hayvanlarımızı dinlendirip yemledik. Onun dışında attan inmedik. Nihayet tam hesapladığımız gibi, sabah vakti Lipova Kalesi’ne ulaşmayı başardık. Kalenin Temeşvar Kapısı’nda yetkililere hazineyi teslim ettik. Görevimizi başarmanın rahatlığı içinde geri dönecektik ama öylesine yorgun ve uykusuzduk ki, Lipova’daki ağalar ve tımar sahipleri bir iki gün kalıp dinlenmemizi önerdiklerinde hayır diyemedik. Aslında, yorgunluğumuzun dışında Lipova’da misafir olarak kalmamızın başka bir nedeni daha vardı: Lipova’nın kirazları... Üstelik öyle kolay kolay geri çeviremeyeceğimiz bir nedendi bu. Lipova bağ ve bahçeleriyle meşhurdur. Kiraz zamanı bir başka güzel olur. Kiraz o kadar bol olur ki okkası bir akçeye bile kimse dönüp bakmaz. Pazarlarda yığın yığın durur. Aramızda “Bir gün kalalım hem dinlenelim hem de biraz kiraz yiyelim.” diye kararlaştırdık. Fakat, bu kararımızın ne kadar yanlış olduğunu anlamamız için bir gün bile geçmeyecekti. Hâlâ ne zaman kiraz görsem, aklıma hep o uğursuz gün gelir.

• • •

13 Temeşvar’ın 58 km. kuzey doğusundadır.

O gün her birimiz bir konağa dağılmış, yol yorgunluğunu üzerimizden atmaya çalışıyorduk. Ben de uzanmış, yorgunluktan ağırlaşan göz kapaklarımı henüz kapamıştım ki haber topunun gümbürtüsüyle yerimden fırladım. Gün batmaya yakındı. Önce bir iki el silah sesi gelmiş, ardından haber topunun sesi duyulmuştu. Neler olduğunu merak ederek dışarı çıktığımda bütün insanların toplanma mahalline doğru koşmakta olduklarını gördüm.

Çok geçmeden olay anlaşıldı. Yukarı Erdel taraflarından Muris nehri kıyısını takip ederek gelen Macar kadanaları, kaleye hücum etmişlerdi. Aslında küçük bir gruptu bunlar. Kaleye bir kaç el tüfek atıp kaçmışlardı. Hemen atlarımıza binip arkalarına düştük. Düşmanın bu hareketi bir tuzakmış. Lipova'nın üst tarafında, Muris nehri karşısındaki dağ başında bulunan Şolimos Kalesi halkı, yukarıdan düşmanın pususunu görmüşler. Yakınlarından geçerken "Daha ileri gitmeyin, düşmanın pususu var." diye bizleri uyardılar. Akşam karanlığı da bastırmıştı. Geri döndük. Yine herkes konaklara dağıldı.

Böyle bir durumla karşılaşacağımızı bilmiyorduk ama Lipovalılar tahmin ediyorlarmış; bizden gizlemişler. Kalmamız için böylesine ısrar etmelerinin asıl nedeni buymuş anladığımız kadarıyla. Çünkü Lipova Kalesi'nin kendi askerleri çok azalmıştı. Daha önceki birkaç çarpışmada yüzlerce adamlarını kaybetmişler. Kimisi şehit olmuş kimisi esir... Kalede ancak üç yüze yakın asker kalmış. Ama bir tesellimiz vardı; yalnız değildik. Hazineyi kendi kalelerine götürmek üzere Yanova'dan da bir farisan ağasıyla yetmiş seksen nefer asker gelmişti; onlar da bizim gibi kalede mahsur haldeydiler şimdi. Böylece kaledeki asker sayısı beş yüze yaklaşmış oluyordu.

Ertesi gün seher vaktinde, Lipova'nın bağlarının bulunduğu Tançoş tepesinden Avusturya ordusunun boru sesleri duyuldu.

Zaten gözlerine uyku girmeyen halk telaşla ayaklandı. Özellikle bizim gibi yabancılar hemen atlarına bindi; herkes biran önce kaleden dışarı çıkmak istiyordu ama mümkün olmadı. Kale kapıları sıkı sıkı kapatılmıştı.

Avusturyalıların komutanı General Karafa'ymış. Yanında olan on sekiz alay piyade ve süvari askeriyle o kış (1687-88) Erdel vilayetinde kışlamış. İlkbahar olup havalar ısınmaya başlayınca Erdel'den çıkıp Muris nehri kenarınca ilerleyerek Lipova'nın önüne gelmiş. Ağır silah ve mühimmatlarını Muris nehri üzerinden naklettirmekteymiş.

Kiraz mevsiminin o güzel seherinde kale halkı korkuyla yerlerinden fırladıklarında, ne yapacaklarını bilememenin şaşkınlığı içindeydiler. Misafir olan bizler, Muris nehrini aşip Yanova tarafına gitmek istiyorduk. Hemen toparlandık, kale kapıları açılınca dışarı çıktık, Muris köprüsüne geldik ki ne görelim? Şolimos tarafından ve Moroş Boğazı tarafından ilerleyen iki bin kadar haydut ve kadana yolları tutmuş. Gitmek mümkün değil. Çaresiz kaleye geri dönecektik. Muris köprüsünü bozup yıktık. Zira köprü kalırsa dış kale, nehir tarafından gelen düşmana açık olacaktı.

Savunma yapmak için herkes iç kaleye toplandı. Burası ağaç kütükleriyle tahkim edilmiş küçük bir yerd. Çevresi hendekle çevriliydi. Üç dört küçük tabyası vardı ve her tabyanın üzerine dörder, beşer top yerleştirilmişti. Daha dışarıda olan dış kale ise çok daha geniş bir alanı kapsıyordu. Ancak burası boştu. Yalınkat duvar, bazı kule ve surları taştan inşa olunmuştu. Çok az bina vardı. Ayrıca dış kalenin nehir yönü de açıktı. Duvarlar, nehir kıyısından başlıyor, şehrin üç tarafını dolaştıktan sonra yine nehirde bitiyordu.

Düşman ilk gününü beklemekle geçirdi. Ne bir top, ne bir tüfek attı. Ama biz sürekli ateş ediyorduk; elimizden geldiğince

onlara zarar vermeye çalışıyorduk. Hatta bazı yiğitler dışarı çıkıyorlar, bahçeler arasından Avusturya karakollarına yanaşarak saldırıyorlardı. Fakat ertesi gün durum tamamen değişti. Düşman, geceleyin dokuz parça büyük top ile üç-dört havan topunu bizimkilere fark ettirmeden bahçeler arasına yerleştirmeyi başarmış ve dış kalenin hemen beş yüz adım yakınına kadar yanaşarak mevzi tutmuştu.

Ertesi gün sabah erkenden topların korkunç gürlemeleri ve duvarların sarsıntılarıyla uyandık. Ağır güller, kalenin duvarlarını dövüyordu.

O gün ikinci vaktine kadar kale duvarını döven güller, sonunda duvarın bir bölümünde genişçe bir gedik açtı. İç kaledekiler hemen buraya koştu; canla başla çalışarak gediği kapatmaya çalıştı. Bulabildikleri her türlü şeyi gedikleri kapamak için kullanıyorlardı. Taş, toprak yanında, ellerine geçirdikleri yastık ve minderleri bile gediklere dolduruyorlardı. Fakat, bu çabaları sonuçsuz kaldı; çok geçmedi, isabetli bir yaylım ateşinin ardından, gediğe doldurulan bu derme çatma malzeme darmadağın oldu. Bunu gören düşman, cıgıllıklar atarak hücumu geçti.

Gediğin açıldığı bölgeyi birkaç bölük asker koruyordu. Düşmanın o yönde hücumu geçmesi üzerine askerin çoğunluğu kısa zaman içinde gediğin önüne yığıldı. Gedikten içeri sızmaya çalışan düşmana karşı, el bombalarıyla, tüfeklerle göğüs göğüse çarpışma başladı. Fakat bu durum, bir başka tehlikeyi doğurdu. Gedik yönüne bu kadar ağırlık verilmesi, kalenin diğer taraflarının savunmasını zayıflatıyordu. Nitekim Battal Kapı'dan ve Temeşvar Kapısı tarafından Macar ve Sırp kadanaları, yanlarında getirdikleri merdivenlere tırmanmaya başladılar. Surların yüzü, örümcekler gibi duvarlara tırmanan askerlerden görünmez olmuştu.

Düşmanın kalenin diğer tarafından içerilere sızmakta olduğu haberleri kulaktan kulağa yayıldığı zaman, gediği savunan askerlerin direnci kırıldı. Gediği savunmayı bırakıp telaşa ve birbirlerini çiğneyerek geri çekilmeye başladılar. Hepsi de bir an önce iç kaleye girme çabasındaydı.

Biz de bunların arasındaydık. İç kaleye kendimizi atmak için koşturuyorduk; ama kapıya yaklaştığımız zaman bir başka kötü manzarayla karşılaştık. Macar ve Sırp askerleri bizden önce ulaşmışlar, yolumuzun önündeki sokak başlarını tutmuşlardı. Çaresiz tam ortalarına hücum ettik. Düşman ikiye yarıldı, çarpışa çarpışa sağ salim iç kaleye ulaştık.

Çarpışmalar o gün akşama kadar sürdü. Avusturyalılar artık dış kaleyi ele geçirmişlerdi. Şehrin dört yanından alevler yükseliyordu. Yangınların kimini biz, kimini dışardan düşman başlatmıştı.

Lipova o gece boyunca yandı; gökyüzünü alevlerin kızılığı sarmıştı. İç kaleyi şehirden aradaki hendek ayırmaktaydı. Hendek yeterince geniş değildi; bu nedenle yangın iç kaleyi de etkilemekte gecikmedi. Kapı kulesi ve bazı evler tutuştu. Ve bu küçük dar mekânda, şimdi büyük bir kargaşa ve telaş yaşanmaya başlamıştı.

İç kalenin alanı fazla geniş değildi; evler daracık sokaklarla birbirinden ayrılıyordu. Hayvanlar ve insanlar yüzünden daracık sokaklar, mahşer yerine dönmüştü. İnsanların feryatları ve çığlıkları ile atların kişnemeleri bir birine karışıyordu. Toz ve duman-
dan göz gözü görmez olmuştu.

Alevler ilerledikçe kadın ve çocuklar korkuyla çığlıklar atıyorlar “yanacağız” diye bağışıyorlardı. Yardımcı olmaya çalışan erkekler ise ellerindeki su kaplarıyla koşturuyor, tutuşan kule ve evlerin üzerine çıkıp yangını söndürmeye çalışıyorlardı. Ama dış

kalede, evlerin damlarına ve minarelere yerleşmiş olan Avusturya piyadesinin tüfekleri, her birini tek tek avlıyordu. Vurulanlar, söndürmeye çalıştıkları ateşlerin içine düşüyorlar; yardım isteyenlerin çığlıkları, top ve tüfek sesleri arasında kaybolup gidiyordu. Havayı kaplamış olan yoğun barut ve duman kokusuna şimdi de dayanılmaz bir yanık et ve yağ kokusu karışmıştı.

Ertesi sabah durum daha da kötüleşmişti. Geceleyin çok yakınıma kadar sokulmuş olan havanlardan atılan mermiler, ateş ve ölüm yağmuru olarak üzerimize inmekteydi. Hendeğin hemen öbür yanındaki taştan inşa edilmiş hanın tavanı yangından gece tamamen çökmüştü. Dört duvarı ayakta kalmıştı. Burası şimdi Avusturyalıların havan topları için bulunmaz bir mevzi oluştuyordu. Bir taraftan da damların üzerinden tüfeklerle aralıksız kurşun yağdırıyorlardı. Daracık sokaklara sıkışmış olan insanlar o gün, mahşerin dehşeti ve çaresizliğini yaşadılar.

Çarpışmalar bu şekilde üç gün üç gece sürdü. İnsanlar ve hayvanlar bir bir ölüyor, yaralılar yerlerde sürünüyordu. Bu arada kale komutanı, benim birliğime başka bir tabyanın savunmasını verdi. Burası kalenin en tehlikeli yeri idi. Hem topları doldurup atmak, hem de tüfeklerle cenk etmek zorundaydık.

Tüm gücümüzle çarpışıyorduk; ama herkes gibi biz de durumun artık gittikçe kötüleştiğini görüyorduk. Kalenin ileri gelenleri de bunu sezinlemiş olmalıydılar. Aralarında kaleyi vire¹⁴ ile vermeyi tartışmaya başladılar. Galiba en akıllıca görünen de buydu. Sonunda kale bedeninde beyaz bayrak sallandı.

Bayrağı gören Avusturyalılar ateşi kestiler. Biraz sonra kale yakınına kadar gelen birkaç subay aşağıdan yukarıya doğru bağırdı:

“İsteğiniz nedir?”

14 Vire: anlaşılarak bir kale veya müstahkem bir mevkiyi teslim etmek.

“Kaleyi vire ile vermek isteriz; bize uygun rehineler verin, biz de dışarı adam gönderelim, görüşmeler yapılsın.”

Çok geçmeden kapının önüne gelen iki Avusturya zabiti, kapılar açılarak içeri alındı; aynı anda da içeriden iki Lipovalı ağa dışarı çıktı; kapı önünde bekleyen askerlerin arasında Avusturya ordugâhına doğru gitti.

Ağaların arkasında, bir uşağın yedeğinde muhteşem görünümlü siyah bir at vardı. Hayvanın gümüş eyer ve süslü koşum takımları, güneş ışığında pırıl pırıl parlıyor, uzaktan bile göz kamaştırıyordu. Lipova Kalesi Beyi, özel ahırından çıkartmıştı; generale hediye olarak gönderiyordu.

Kaledeki herkesi şimdi büyük bir merak ve heyecan sarmıştı; “Acaba düşman komutanı, isteğimizi kabul edecek miydi?” Büyük küçük hepimiz biliyorduk ki bu şartlar altında ne uzun bir zaman dayanılabilir, ne de bir yardım ulaşabilirdi. Birkaç saat sonra, uzaktan ağalar görüldüğünde, herkesin aklında aynı soru vardı. “Acaba anlaşma sağlanmış mıydı?”

• • •

Ağalar kaleye girince Avusturyalı rehine subaylar da dışarı bırakıldı.

Avusturya karargâhından dönen ağaların anlattıkları, hiç de hoş şeyler değildi. General Krafa, görüşmeleri bizzat yapmış ve tercüman aracılığıyla “İstekleriniz nedir?” diye sormuş. Ağalar da kendilerine verilen yetki ve talimat doğrultusunda isteklerini nakletmişler:

“Kalemize gelip bizi kuşattınız, sizin amacınız kaleyi ele geçirmek. Bizim de karşı koymaya yeterli gücümüz yok. Ailelerimizle ve mallarımızla bizi bırakın Temeşvar’a gidelim.”

Ama eline güzel bir av geçirdiğine inanmış olmalıydı ki general ağaların teklifini kabul etmemişti. Mağrur bir edayla çok kısa ve kesin bir cevap vermişti:

“İsteğinizi kabul edemeyiz; ancak size şöyle bir fırsat verebiliriz: Silahlarınızı bırakarak çoluk çocuğunuzla dışarı çıkın, dilersek sizi bırakırız, dilemezsek esir ederiz.”

Bu teklifi ağalar kabul edemezlerdi. Nitekim onlar da reddetmişler; “Böyle bir şeyi kabul etmek nasıl mümkün olur!” diye karşılık vermişler ve generali ikna etmek için ellerinden geldiğince çabalamışlar. Fakat kararından döndürmek mümkün olmamıştı. Cevabı oldukça sertti:

“Varın gidin, içeride cenge devam edin.”

Çarpışmalara ara verildiği sırada, Avusturyalı bazı subaylar ve askerler, siperlerden çıkıp kale hendeği yakınlarına kadar gelmişlerdi. Ateşkes ortamından yararlanarak hendek kenarında oturuyorlar, yemek yiyorlar bir taraftan da yanlarındaki köpeklerle taş ve ağaç atıp hendeğin içine sıçratıyorlardı. Bazıları da ellerindeki mızrakları suya daldırarak derinliğini ölçüyorlardı. Bütün bunlar bizlere göre, adamların savaşı devam ettirmeye niyetli olduklarının deliliydi.

Nitekim çarpışmalar yeniden başladı.

Ağızlarından ejderha gibi ateşler saçan toplar, bütün gün ve gece hiç susmadı. Gülleler kaleyi iyiden iyiye cehenneme çevirmişti. Gökten sürekli yağmur gibi taş, demir ve ateş yağıyordu. Daracak alana sıkışmış olan insanlar ve hayvanlar hızla tükenmekteydi. Sokaklar cesetlerden geçilmez oldu. Yerler, taş ve topraklarla birlikte havaya uçan insan ve hayvan parçalarıyla dolmuştu.

İnsanlar artık kendi canlarından çok çocuk ve ailelerinin derdindeydiler. Şehrin ileri gelenleri tekrar oturdular, aralarında tartıştılar, düşmanın istediği şekilde kaleyi vermeye razı oldular.

Kale bedenlerine yine beyaz bayrak çekildi. Şartları görüşmek üzere birkaç adam gönderildi. Bu kez generalin istediği doğrultuda vire koşulları kabul edildi¹⁵.

O gece, kale kapısının dış tarafı Avusturya askerleri tarafından tutuldu. İç taraf sabaha kadar bizim kontrolümüzde kaldı. Ertesi sabah insanlar dışarı çıkmaya başladılar. Silahlarını bırakmışlardı. Bizler, bulunduğumuz tabya üzerinden aşağıda olanları kolayca izleyebilmekteydik. Avusturya askeri, ordugâhlarından kaleye kadar, piyade olarak iki saf halinde dizilmişlerdi. Ordugâh ise kaleden bir çeyrek saatlik uzaklıktaydı; kaleden rahatlıkla görülebiliyordu.

İnsanlar, dörder, beşer veya daha fazla sayıda gruplar halinde, aileleri ve çocuklarıyla birlikte kale içinden çıkıyorlardı. Kadın ve çocuklar, birbirlerine iyice sokulmuş halde ürkek ürkek yürüyorlardı. Kapıdan dışarıya çıkanlar askerler tarafından durduruluyor, üzerleri aranılıyordu. Silahları varsa alınıyordu. Sonra da yol boyu iki sıra halinde dizilmiş olan askerlerin arasına gönderiliyordu.

Askerlerin iki sıra dizilerek oluşturduğu koridordan birbirlerine sarılmış halde ilerleyen insanlar, yer yer askerlerin saldırısına uğruyordu. Askerler, aralarından geçerken gözlerine kestirdiklerini eteklerinden ve kollarından yakalayarak zorla çekiyorlar aralarına alıyorlardı. Askerlerin aralarına düşen bu zavallılar, vahşi kurt sürüsünün eline düşmüş av gibi anında soyuluyorlar, çırlıçıplak ortada kalıyorlardı. Karşı koyup direnmeye çalışanlarsa hemen paramparça ediliyordu.

Askerler birbirlerini örnek alıyorlardı. Soygun ve öldürmeler gittikçe artmaktaydı. Subaylar ne kadar önlemeye çalışsalar da saldırıları durdurmaya başaramıyorlardı. Gözü dönmüş askerler,

15 Böylece Avusturyalıların eline geçen Lipova, Timaşvar'a yönelik saldırıların üssü haline gelecektir. Bu nedenle Türk ordusu, 9 Eylül 1695 senesinde yeniden ele geçirerek ayakta kalmayı başaran kısımlarını da yıkıp kaleyi boşaltacaktır.

üzerlerini arayarak para bulamadıkları insanları öldürüyor, sonra da karınlarını yarıyorlardı. Bu vahşice işi, zavallıların paralarını yutmuş olduklarını düşünerek yapıyorlardı.

Katliamları subayların engellemekte çaresiz kaldığını gören generallerin bazıları, kendileri müdahale etmek zorunda kaldılar. Bazı generaller, atlarını soygun ve katliam yapan bu gözü dönmüş askerlerin üzerlerine sürdüler. Bağırıyorlar, gözlerini korkutmak için de bazılarını vuruyorlardı. Generallerin kurşunlarıyla yere serilen askerlerin yanındakiler, kısa bir duraksama yaşasalar da hemen ardından umarsızca soyguna devam ediyorlardı.

Biz en son çıkanlardandık. Lipova beyi, kadısı, âyanları ve altmış kadar adamla birlikteydik. Önümüzden ve arkamızdan yüksek rütbeli subaylar geliyor, saldırılara karşı bizi koruyorlardı. Yine de askerler yanlardan uzanıyor, eteklerimizi çekiştiriyorlardı. Bu arada ilerlerken, biraz önce öldürülmüş ve karınları deşilmiş zavallıların cesetlerini daha yakından görebilmekteydik. Çırılçıplak ve parçalanmış halde öylece yatıyorlardı.

Bu korku ve dehşet dolu kısa yolculuğun ardından sonunda Generalin çadırı önüne ulaşabildik. Geride kimse kalmamıştı. Bizden önce çıkanların başlarına neler geldiğini bilmiyorduk; ama burada bizden başka kimse görünmüyordu. Ertesi günün sabahına kadar, etrafımızı kuşatmış olan askerlerin gözetiminde orada kaldık.

Sabah bir general geldi, bizi dizip saydı. Sonra, askerlerle birlikte ikişerli, üçerli veya beşerli ayırdılar, grup grup götürmeye başladılar.

Sonradan öğrendiğime göre general, Lipova Kalesi'nden çıkan asker ve varlıklı kimselerin yanında, çocuk ve gençleri erkek kadın demeden esir etmişlerdi. Ancak, yüz kadar fakir ve yaşlıyı arabalarla Temeşvar tarafına göndermişti. O kadar çok esir ele

geçirmişlerdi ki generallerden binbaşılara; hatta bayrak kethüdasına varıncaya kadar bütün rütbeli subaylara en az birer esir düşmüştü.

Ben Yanovalı biriyle beraberdim. Avusturyalı bir asker bizi alarak bir çadıra götürdü. Orada iki subay vardı. Bunlar Prens Louis¹⁶ adlı generalin piyade alayı subaylarındanmış. İkisi de kethüda rütbesindeymiş.

Çadıra girdikten sonra bir kenarda beklemeye başladık. Adamlar dikkatlice bizi incelediler, kılığımıza, boyumuza posumuza baktılar. Sonra da kendi aralarında tartışmaya başladılar. Önce sebebini anlamamıştık ama kısa zaman sonra öğrendik. Problem bizi paylaşamamalarıymış. Tartışmaya zar atarak son verdiler; böylece kavga son buldu, paylaşılmış olduk.

16 Baden Markgrafi Prens Louis. Metnin orijinalinde "Pirinç Luvi" şeklinde yazılmıştır. Burada olduğu gibi, Almanca isimlerin tesbit edilebilenlerinin Almanca yazılışları kullanıldı.

Yollarda

Lipova Kalesi böylesine haksız bir anlaşmayla düşmana bırakılınca halk büyük bir ümitsizliğe kapıldı. Çoğunluğu can korkusundan değerli eşyalarını bile yanına almadı. İçleri sayısız para ve değerli eşya ile dolu odaların kapıları ardına kadar açık kalmıştı. Ama kimsenin geriye dönüp bunlara bakacak hali yoktu. Çünkü dışarı çıkınca esir olacaklarını veya öldürüleceklerini biliyorlardı. Her iki durumda da ellerindeki para ve mallar, onlar için sadece yük olacaktı. Bütün bunlara karşın, mal ve para hırsı, kimilerini düşünemez hale getirmişti. Bu durumda bile parayı görünce dayanamayan ahmaklardan bazıları, sanki sahiplenme imkânları varmış gibi, terk edilmiş malları yağmalayarak ceplerini ve koyunlarını doldurmuşlardı. Yanımdaki Yanovalı asker de bunlardan birisiydi. Pek çok altın ve para yüklenmişti ve askerlerin hiç birisine kaptırmadan buraya kadar gelmeyi başarmıştı. Ama sonuçta bir esirdi işte.

Artık efendilerimiz olan Avusturyalı subayların ilk işleri, bizleri baştan ayağa aramak oldu. Üzerimizden çıkan her türlü kıymetli eşyaya el koydular. Benim ahmak arkadaşım da böylece kendi elleriyle yeni efendisini zengin etmişti. Ama subay, bul-

duklarıyla yetinip kendisine teşekkür edeceği yerde; “Belki daha başka şeyler vardır” diye elbiselerini bütünüyle soymuş, aptal arkadaşımı çırılçıplak bırakmıştı.

Bense durumun nereye varacağını önceden kestirdiğimden, kaleden ayrılırken yanımdaki bütün paraları bıraktığım gibi kıyafetlerimi de değiştirmiştım. Üzerimde nefti bir çuha serhatlı dolaması, kızıl çubuk iskerlet çuha, sıkma çakşır ve serhatlı kuşağı, kırmızı kaytan kuşak ve bir kırmızı kalpak vardı. Hepsini soyunmuş, kalpağı da ters çevirmiştim. Üzerime bir beyaz yağmurluk alarak fakir bir görünüme bürünmüştüm. Elbiselerimle birlikte silahlarımı çıkartmışım. Çünkü çevre kalelerdeki haydut ve kadananın birçoğunun bizim çevre köylüler olduğunu biliyordum. Her an birisi beni tanıyabilirdi. Tanırlarsa Avusturyalılardan alıp yüksek fidye talebiyle eziyet edebilirlerdi. Yüzümü gözümü de biraz daha çamur ve toza bulayarak iyice tanınmaz hale gelmişim.

Benim esiri olduğum kimse, Layednand Fischer diye anılıyordu. Avusturya ordusunda tanınmış bir kimse olduğunu kısa zaman geçmeden öğrenecektim. Ben esir, bu adam da artık benim efendimdi. Fischer, General Prens Louis’in piyade alayında “Oditor Layednand”mış. Bu “alay kadısı” demektir... Adamın ordudaki konumu yüksekti ama boy fakiriydi. Ne kadar lanetli bir adam olduğunu da kısa zaman içinde öğrenecektim.

Avusturyalıların dillerini bilmiyordum; Fischer ile kelimelerle anlaşılamıyorduk. İlk işi işaretle yanımda para olup olmadığını sormak oldu. Ben de işaretle olmadığını anlatmaya çalıştım ama ikna olmadı; bütün elbiselerimi çıkarttırdı. Ben de diğer esir gibi çırılçıplak kaldım. Hatta ayıp yerlerimi bile kendi eliyle yokladı. Bir şey bulamayınca yine kendi eliyle elbiselerimi iade etti. Sonra

da Profoz¹⁷ tarafından getirttiği demire bir elim ile bir ayağımı kilitledi. Çadırın önünde araba altında bir yer gösterdi. Günlük yarım ekmek tahsis etti. Görevim ise hayvan kaşağılamak, arabasının camlarını temizlemek gibi işlerdi. Akşamları ise karakollara gidiyor, orada geceliyordum. Ertesi sabah askerler yine beni getiriyor, günlük işlerimi yapıyordum.

Fischer'in çadırı tek direkliydi. Emrinde hizmetkâr yoktu; ancak Erdel vilayetinden ayartma bir Saks kızı, günlük işlerini görüyordu. Kız oldukça esmer fakat karakaşlı, iri yapılı, hoş endamlı birisiydi. Fischer'in çok işine yarıyordu; gece gündüz birlikteydiler.

Çadır ve araba hizmetleri ise alaydan nöbetleşe gelen askarlere aitti. Nöbetçiler üç dört günde bir değişiyordu.

Avusturya askeri Lipova'da on günden fazla kaldıktan sonra, Muris nehri kıyısından aşağıya, Segedin¹⁸ tarafına doğru hareket etti. Bu yolculuk esnasında benim görevim, arabaya koşulan dört beygirin öndeki iki beygirine sahip olmaktı. Bir elimle bir ayağım demirli, beygirin birine binip diğerinin dizginleri elimde, arabacının emirlerini yerine getirmeye çalışıyordum. Fakat, henüz dillerini öğrenemediğimden, benden istenilenleri tam olarak anlayamıyor, çoğu kez tıpkı bir aptal gibi davranıyordum. Tabi her yanlış davranışımın karşılığı, sert bir kırbaç oluyordu.

Muris nehri kenarıyla Çanad ve Segedin tarafına doğru ilerleyen birlik, Arad'ın alt yanında bulunan Filek adlı yerde konakladığında Fischer beni yanına çağırttı. Bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Bense hâlâ dillerini anlayamıyordum. Kimi zaman yanındaki kızın konuştuğu Eflakça¹⁹ ile, kimi zaman da el kol işa-

17 Zabıt görevlisi.

18 Veya Szeged: Güneydoğu Macaristan'da bir şehir.

19 Bu günkü Romanya'nın güneyine Osmanlılar Eflak demekteydiler. Eflakça, burada yaşayan halkın konuştuğu dil.

retleriyle anlaşmaya çalışıyorduk. Ama anladığım kadarıyla adam benden fidye istiyordu. İsteddiği fidyeyi verirsem beni serbest bırakacaktı. Dil bilmemenin de verdiği zorlukla, anlaşmak için uzunca bir süre mücadele ettik. Sonunda fidye bahasının miktarı üzerine anlaştık. Gerçek kimliğimi hep saklamış, kendimi bir garip kimse olarak tanıtmıştım. Altmış altına uzlaştık sonunda.

Fakat, benim yanımda para ne gezer? Bunun için adamın bana güvenip serbest bırakması gerekiyordu. Ancak o zaman Temeşvar'a gidip istediği parayı alıp gelebilirdim. Bu konu da verebileceğim tek güvence, sadece kuru bir "söz"dü. Fischer bunu yeterli görmüyordu; bir de kefil istedi. Onu da buldum; aynı alayda esir olan kendi birliğimin erlerinden Muhzır oğlu İbrahim kefilim oldu. Ben de İbrahim'in bu iyiliğini karşılıksız koymayacak, onun fidye parası olan dokuz altını da getirecektim. Aslında bu kefilliğin de dayanağı yine benim vermiş olduğum "söz"den öte bir şey değildi.

Bütün bunları yedi gün içinde yapmak zorundaydım. Anlaşmamıza göre, yedi günün sonunda paralarla birlikte Segedin'de olacaktım. Fischer, anlaşmamızın şartlarını ve ayrıntılarını içeren Latince ve Beç²⁰ dilinde yazılmış bir belge düzenledi ve mühürleyerek elime tutuşturdu.

Aynı yerde benim gibi dört Müslüman esir daha vardı. Onlar da kurtuluş akçeleri için şartlı ve kefil karşılığı serbest bırakılmıştı. Anlaştığımız şekilde Segedin'e gelmek üzere beş arkadaş 1688 yılı Haziran ayının 28'inci günü²¹ Avusturya alayından ayrıldık; Muris nehri kıyısından yukarı Arad'a doğru yola düştük. İki saat kadar yürüdükten sonra tam Arad'ın karşısından sağ tarafa, güneye doğru yöneldik. Yol, iz yoktu. Yönümüzü tahmini olarak ta-

20 Avusturya

21 1099 senesi Şaban-ı şerifin 28. günü.

yin ediyorduk. Altı saat kadar yürüdük. O gün akşam olduğunda Temeşvar'a üç saat kadar yaklaşmıştık.

• • •

Eve yaklaşmanın heyecanı içindeydik. Bir an önce yuvalarımıza ve yakınlarımıza kavuşmak için can atıyorduk. Ancak bu günlerde buralarda gece yolculuğunun çok tehlikeli olduğunu biliyorduk. Çevre köyler tamamıyla boşalmış, köylüler dağılmışlardı. Yol güvenliği yoktu. Geceyi Temeşvar yakınındaki ormanda geçirdik.

Ertesi sabah hava aydınlanmaya başlarken kalktık, tekrar yola düştük. Adımlarımızı daha bir heyecanla atıyorduk artık; hem dinlenmiş hem de şehre iyice yaklaşmıştık.

Temeşvar'a ulaştığımızda kuşluk vaktiydi. Arkadaşlarımın her biri evlerine dağıldı. Ben de heyecanla evimin yolunu tuttum. Sabah beni karşılarında gören kardeşlerim sevinçten uçtular. Birbirimize sarıldık özlemle. Mutluluk göz yaşlarımız bir birine karıştı.

Sonra uzun uzun sohbet ettik; başımdan geçenleri anlattım. Kurtuluş fidyesi için Avusturyalı subaya söz verdiğim atmış altından ve bana kefil olan askerin dokuz altınından söz ettim. Hiç itiraz etmediler; sağ ve esen görüştürmeyi nasip ettiği için Allah'a dualar ve şükürler ettikten sonra "Para işi kolaydır" diyerek karşılık verdiler. Onlar da verilen sözün tutulmasının önemine inanıyorlardı. "Parayı en kısa zamanda toplayacaklarını" söylediler.

Biz daha bunları konuşurken hareketlilik başlamıştı. Döndüğümü haber alan komşular ve akrabalar, kimi gülerек kimi sevinçten ağlayarak, eve doluşmaktaydı.

Dört gün Temeşvar'da dinlendim. Dost ve yakınlarımızla karşılıklı özlem giderdik. Bu arada fidye paralarını da denkleştirdik.

Paradan gayrı bir takım kıymetli hediyeler de aldım. Dördüncü günün sonunda arkadaşlarımla haberleştik ve yine birlikte yola çıktık. Ramazanın üçüncü günüydü (2 Temmuz 1688). Çanad tarafına doğru yürüdük; yola çıkışımızın üçüncü günü, yani tam söz verdiğimiz gibi, Avusturya birliğinden ayrılışımızın yedinci gününde Segedin'e ulaştık.

Şehrin girişinde, Tisa nehri²² üzerindeki köprü'nün başında bir karakol vardı. Karakolda askerlere durumumuzu anlattık, elimizdeki kâğıtları gösterdik. Askerler ve subaylar için pek alışık olmadıkları önemli bir konu gibiydi bizim durumumuz. Bizi alıp doğruca ordu komutanı generalin huzuruna çıkardılar. General inceden inceye sorguya çekti. Ellerimizdeki evraklara tekrar tekrar baktı. Başka subaylarla konuştu. Birbirlerinin yüzlerine baktılar ve sonunda bizi kale komutanı olan Obrist Layednand pâyesine sahip Baron de Nehem'in yanına gönderdiler. İçimizde ümitle birlikte korku ve endişe duygusunu hissediyorduk. Nitekim kale komutanının yanında duyduklarımız hiç hoşumuza gitmemişti: "Bizim aradığımız birlik, Segedin'den kalkıp Tuna nehri tarafına, Herdüd ve Ösek bölgesine gitmiş." Bunu duymak moralimizi bozmuştu ama komutan bize "Fidye paralarınız yanınızdaysa biz alır onlara göndeririz, merak etmeyin" diyerek yüreğimizi ferahlatmıştı. Yeniden ümitlendik.

O gün, kale içindeki karakolun hapishanesine geceleme için girdik ama buradan çıkmamız yedi gün sürdü. Endişe ediyorduk: "Biz sözümüzü tutmuş, paraları alıp gelmiştik. Onlar sözlerinden vaz mı geçmişlerdi?"

Yedinci gün, komutanın yanına götürceklerini söyleyerek bizi hapisten çıkardıklarında ümit ve korkuyu birlikte yaşıyorduk. Kurtulacağımızı ümit etmek istiyorduk ama ümidimiz çabucak

22 Veya Tisza. Orta Avrupadaki en önemli nehirlerden birisi.

tükendi; komutanın anlattıklarını dinleyince fazla sevinmememiz gerektiğini anladık. Komutan ellerimize yol kâğıtları tutuşturuyor ve “Sizin sahipleriniz Ösek tarafına gitmiştir; varın, bulup paraları kendi elinizle teslim edin.” diyordu. Oysa yedi gün önce böyle söylemiyordu; fidye paralarımızı kendisi teslim alıp bizleri serbest bırakacaktı. Bizim gidip vermemiz gerekiyorsa yedi gündür niçin bekletilmişti? Onca zamanı boşuna kaybetmiştik. Bu arada da birlik oldukça uzaklaşmış olmalıydı. İşin içinde iyi niyet görünmüyordu ama çaresiz söyleneni yapmak zorundaydık.

Kaledeki çarşıdan dört beş günlük ekmek ve katık temin ettik; zaman geçirmeden Segedin'den Başka kırlarına doğru yola çıktık. Avusturya ordusunun izini takip etmemiz pek de zor olmuyordu. Yakılmış, yıkılmış, harabeye döndürülmüş köy ve kasabaları izleyerek ilerliyorduk.

Üzerinde yürüdüğümüz ova tıpkı ucu bucağı olmayan çöl gibiydi; en küçük bir gölgelik yoktu. Hararet insanın beynine işliyordu. Allah'tan ki su sıkıntısı çekmiyorduk; önümüzden gitmiş olan Avusturya askerleri, konak yerlerinde çok sayıda kuyu bırakmıştı. Kuyuların bir kısmı oldukça derin, bir kısmı kolay ulaşılacak haldeydiler. Kuşaklarımızı uç uca bağlıyor, testimizi aşağı salarak suya ulaşıyorduk.

Gündüzleri dayanılmaz derecelere çıkan harareten, geceleri de sivri sineklerden yolculuk tam bir işkenceydi. En büyük sıkıntımız uyuyamamaktı. Gündüzleri güneş, geceleri de sivrisinekler uyutmuyordu. Öyle ki geceleri birimiz, eline tepsi gibi bir şey alıyor, sürekli sallayarak diğerlerini sineklerin saldırısından korumaya çalışıyordu; ama işin doğrusu bu da pek faydalı olmuyordu. Ayrıca, canavarlara, haydutlara ve kadanalara yakalanma korkusu yaşıyorduk. Şükür ki Segedin'den yola çıktığımız üç dört gün zarfında ancak iki yerde Sırp haydutlarına rastladık. Bizi sorguladılar; ordunun ardınca gittiğimizi öğrenince dokunmadılar.

Beşinci gündü, Zonbor kasabasına yakın bir yerde Tuna nehri görüldü. Çevrede küme küme ormanlık ve ağaçlıklar göze çarpıyordu. Tuna'nın taşıdığı günlerdi. Sular nehir yatağından aşmış, bütün o ormanlık yerleri ve sazlıkları kaplamıştı. Tahminimize göre Zonbor kasabası da boştu. Kasaba bir buçuk yahut iki saatlik bir uzaklıkta görünüyordu. Avusturya ordusunun o tarafa doğru gittiği izlerden belliydi. Biz de aynı yönde yürümeye devam ettik.

Oldukça yorgun düşmüştük, kasabaya da epeyce mesafe vardı. Küçük ormanlardan birisinin kıyısına gelince dayanamadık; "Gölgede biraz uyuyup dinlenelim" diye düşündük. Ama uyumak ne mümkün? Yiyeceğimiz bir gün öncesinden bitmişti; açlık uyutmuyordu. "Acaba ne yapsak?" diye düşünürken nehirdeki küçük bir gemi gözümüze ilişti; kıyıya yanaşmış bağlı duruyordu. Fazla uzakta değildi. Kendi kendimize müzakere etmeye başladık. "Acaba gemiden para karşılığında yiyecek bir şeyler bulamaz mıydık?" Sonunda kararımızı verdik. İçimizden birisi gidip soracaktı. Gitme görevi de bana kaldı...

Arkadaşlarım ağaçların altında beklemeye başladılar. Ben kalkıp geminin yanına gittim. Çekine çekine yakınına kadar yürüdüm. Yaklaşınca onlar da beni fark etti. Görünümleri hiç hoşuma gitmemişti ama artık geri dönemezdim. Sekiz-on Macar haydudu gemilerini bağlamışlar, bazıları da karaya çıkmışlardı. İçlerinden birisi de kadındı.

Macarların kimisi dinleniyor, kimisi ateşin başında balık pişiriyor, kimisi de elbiselerini çıkarmışlar, bitlerini ayıklıyordu. Doğruca yanlarına vardım. Sırpça selam verdim ve "Para ile satacağınız ekmeğiniz yok mu?" diye sordum. Korktuğumu hissettirmemeye çalışıyordum. İçlerinden biri Sırpça biliyormuş, "Sen kimsin?" diye karşılık verdi. Ben de "Esiriz." diye yanıtladım. Aynı adam kuşkuyla konuşmasını sürdürdü:

“Burada Müslüman esiri ne gezer, nerede esir oldunuz?”

“Lipova Kalesi’ndeniz. Avusturya askeri gelip kaleyi aldı, bizi esir etti. On beş gün oluyor. Sahiplerimiz bizi fidye parası için Temeşvar’a göndermişlerdi; şimdi yine onlarla buluşacağız. Kendileri orduyla Erdüd ve Ösek taraflarına gitmişler. Biz de, verdiğimiz sözü yerine getirmek üzere arkalarından gidiyoruz.”

Aralarında Macarca konuşmaya başladılar. Konuşmaları az da olsa anlayabiliyordum. Birbirlerine “Şimdi bunu ne yapalım?” diye soruyorlar, tartışıyorlardı.

“Soyup öldürelim. Kırın bayırın başı; şahidi yok ispatı yok...”

“Hem doğru söylediğini nereden bilelim? Kim bilir belki de casustur, elimize girmişken salıvermek olur mu?”

Aralarında tartışırken içlerinden birkaçı kalkıp yanıma doğru gelmişti. Aniden hücum edip üzerime atıldılar. Kaçmaya yeltendim ama artık mümkün değildi. Adamlar sıkı sıkı sarılmışlar, bırakmıyorlardı. Diğerleri de koştular. Birisi boğazıma yapışırken diğerleri de ellerimi arkama büküp bağlamaya çalışıyorlardı. Nefesimin kesildiğini hissettim.

• • •

Biraz sonra ellerim arkamdan sıkıca bağlanmış bir halde, tekmeler arasında gemiye doğru sürüklenip itekleniyordum. Gemiciler, beni tekneye bindirdikten sonra, karadaki malzemelelerini aceleyle topladılar. Ateşi söndürüp hepsi de koşturup gemiye doluştular. Gemi nehirden aşağı doğru kaymaya başladığında elimin iplerini çözdüler.

Adamların bir kısmı gemiyle ilgilenirken bir kısmı da benimle ilgileniyordu. Üzerimi aramaya başladılar. Elbiselerimi tek tek çıkarttılar. Çırılçıplak kaldım. Öncelikle kılıç kesemin içindeki

hediyelik üç dört sırmalı mendili, dört beş kurşluk gümüş akçe-yi ve Avusturyalıların verdiği resmi kâğıtları aldılar. Kâğıtlarımı parçalayıp nehre attılar. Üzerimdeki yetmiş üç altını, çakşır uç-kurluğuna dikmiştim. Bunlar kendimin ve kefilimin kurtuluş parasıydı. Bulmaları uzun sürmedi; hepsini aldılar. Bir don bir gömlek kalacak şekilde bütün elbiselerime el koydular. Arama ve soygun işi bittikten sonra beni yine ellerim bağlı olarak bir kenara bıraktılar; kendi aralarında konuşmaya başladılar. Konu anladığım kadarıyla benim ne olacağım üzerineydi. Öldürmeye niyetlenmişlerdi ama bir problemleri vardı: “Bunu gemide öldürürsek gemiye kan bulaşır” diye bazıları itiraz ediyordu.

İtiraz edenler etkili olmuştu; gemiyi Tuna nehrinin Budin yakasında, ıssız bir yere yanaştırdılar. Beni karaya çıkardılar. Kenarda diz üstü çökttiler. İri yarı birisi yalın kılıç yanıma geldi. Celladım olacak adam buydu anlaşılan. Artık hayattan tamamiyle ümidimi kesmiştim. İçimden dua etmeye başladım:

“Ey yerlerin göklerin yaratıcısı olan şanı yüce Allah, hikmetinden sual olunmaz. Ben henüz genç ömrüme doymayan bir kulunum, hiç kimsenin bilemeyeceği bir yerde ölmek neden başıma geliyor? Bari kendi lutf u kereminle günahlarımı affedip iman ile ömrümü sona erdir.”

Öleceğimden emindim; artık kelime-i şahadet getiriyor, metanetle bekliyordum. Bir taraftan da Macar kâfirinin elindeki düz uzun kılıca bakıyor, “Acaba kılıç keskin mi? Boynumu birden keser mi?” diye düşünmeden de edemiyordum. Korkuyordum: “Keskin değilse çok acı verir miydi acaba?”

Gemide kalanların hepsi güverteye dizilmişler, bize bakıyorlardı. Eğlenceli bir oyun seyrediyormuşçasına neşe içindeydiler. Elinde kılıçla başımda bekleyen adamı teşvik için hep bir ağızdan bağırıyorlardı:

“Öldür!.. Öldür!..”

Ben diz çökmüş bir halde ölümümü beklerken, celladım da başımda yalın kılıç, gemiden kendisine çığlıklarla alkış tutan seyircilerine gösteri yapıyordu. Zaman zaman çevremde dönüyor, elindeki kılıcı havada daireler çizdirecek şekilde sallıyordu. Havada dönen kılıçtan yayılan yankılar, teknedekileri adeta coşturuyor, tezahüratlarının daha da artmasına neden oluyordu.

Ancak, bu şamataya katılmayan birisi vardı: bana tercümanlık eden Macar... Yanımda ayakta suskun suskun duruyordu. Düşünceli bir hali vardı, sanki hasta gibiydi. Bu durum eli kılıklı adamın dikkatini çekti.

“Niçin böyle susuyor, somurtuyorsun?” diye sordu. “Yoksa bir çekincen mi var?”

“Evet, endişe ediyorum” diye cevap verdi diğer adam. “Diyelim ki şimdi bunu burada kestik gitti; fakat bunun bir kaç arkadaşı daha vardı unuttun mu? Şimdi onların gidip Avusturya askerine durumu bildireceklerinden hiç şüphelen olmasın. Bizim de varacağımız yer Avusturya ordusudur. Bunların esir oldukları ortaya çıkarsa sonra nasıl cevap veririz?”

Bu sözler, kılıklı adamın da kafasını karıştırmıştı.

“Ya ne yapalım?” diye sordu.

“Bundan başka, geride kalan arkadaşlarını da ele geçirmek mümkün olursa hepsini bir yerde öldürüp mallarını alalım. Böylesine ıssız bir yerde bunların başlarına ne geldiğini kim nereden bilecek?”

Adamın fikrini arkadaşları da beğenmişlerdi. Hemen tepe me biriktir, soruları sıralamaya başladılar:

“Arkadaşların şimdi nerededir? Gittiler mi yoksa seni mi bekliyorlar?”

Sonra “Arkadaşlarımın yanlarında para olup olmadığını, kaç kişi olduklarını ve yanlarında at olup olmadığını” sordular.

“Arkadaşlarım beni bırakıp gitmezler”, diye karşılık verdim. “Beni ekmek almaya gönderdiler. Kendileri bu ormanın kenarında oturmuş uyuyorlardır; çünkü dört gün, dört gecedir uykusuz. Karnımız da çok aç; muhakkak ekmek gelecek diye bekliyorlardır.” diye sürdürdüm sözlerimi.

İçimde kurtuluş ümidi yeniden canlanmaya başlamıştı. Susmadan konuşmaya devam ettim. “Dört kişi olduklarını, her birinin yanında fidye parası olduğunu, bir tane at olduğunu, onun da fidye için yanlarında bulunduğunu” bir bir anlattım. Ayrıca, adamların kendilerine iyice güvenmeleri için “arkadaşlarımın yanlarında silah olmadığını” da eklemeyi unutmadım.

Aslında arkadaşlarımın benim yakalandığımı görür görmez kaçıp gittiklerinden emindim. Amacım sadece zaman kazanmaktı. “Böylece bu fani dünyada birkaç nefes daha almış olurum” diye düşünüyordum içimden. “Allah’tan ümit kesilmez, belki bir fırsat doğabilirdi bu esnada.”

Sözlerimi tamamlamadan önce:

“Eğer varırsanız, onları kolay bulursunuz”, demeyi de unutmamıştım.

Sözlerimi tercüme eden tercümanı dikkatle dinleyen adamlar, “Bu çok güzel” diye, her biri silahlarını aldılar, tüfeklerini doldurdular. Gemiye yanaştığımız yerde bıraktılar. Kayıklara bindiler. Beni de çıplak halimle ve ellerim bağlı olarak yanlarına almışlardı. Irmak boyunca giderek yakalandığım yere geldikten sonra kıyıya çıktılar. Macarların birisi benimle birlikte kayıkta kalmıştı. Diğerleri, tarif ettiğim ormanlığa gittiler. Gittiler ama çok geçmeden boş ellerle döneceklerinden emindim. Öyle de oldu, çok geçmeden adamlar döndüler. Oldukça sinirli görünüyorlardı; daha uzaktan bağırıyorlardı:

“Arkadaşların yok!.. Gitmişler!..”

Bense, öfkeden çılgına dönmüş, küfürler savurarak yanıma gelen adamlara cevap verirken elimden geldiğince kendimden emin görünmeye çalışıyordum:

“Onlar sizden korkup orman içine gizlenmişlerdir. Beni öldürdünüz diye dışarı çıkmaya korkuyorlardır. Beni dışarı çıkarın, onları çağırayım; görürsünüz hemen gelecektlerdir.”

Kayıktan beni dışarı çıkardılar. Ormana doğru yürüdüm, bir taraftan da arkadaşlarıma isimleriyle sesleniyordum. Aslında Türkçe olarak “Bre durman kaçın, iş yamandır.” diye, gücüm yettiğince bağıryordum.

Bağırıp çağırılarım boşunaydı; ne bir ses ne bir karşılık duyuluyordu. Yarım saatten fazla, bazen ben, bazen de haydutlar bağıra çağıra arkadaşlarımı aradık. Artık ümitleri kalmamış gibiydi. “Yoklar... Hemen şunu öldürelim.” diye tekrar söylenmeye başlamışlardı. Ben ise aramalarının sürmesini sağlamak ve zaman kazanmak için elimden geldiğince bir şeyler yapmaya çalışıyordum:

“Onlar uyumuşlar yahut gizlenmişlerdir. Ormanı iyice ararsanız muhakkak bulursunuz.”

Adamlar son bir kez daha aramaya niyetlendiler.

Dakikalarımın sayılı olduğundan hiç kuşku yoktu artık. “Bundan sonra bana kurtuluş yoktur” diye düşünüyordum. “Nasılsa beni öldürecekler... Öyleyse, bir kez kaçmayı deneyeyim” diye kararımı verdim. “Eğer beni tutan Macar’ın elinden kurtulabilirsem geniş kırlarda gidebildiğim kadar kaçabilirdim. Kurtulursam şanslıydım, çünkü nasıl olsa, öyle de böyle de ölecektim.

Haydutlar ormanı tekrar aramaya gittiler. Ben yanımdan ayrılmayan adamdan kaçabilmek için uygun zamanı ve fırsatı

kollamaya başlamıştım. Macar'ın bir anlık dalgınlığı bana aradığım fırsatı verdi; aniden silkindim, adamın elinden kurtuldum, fırlayıp koşmaya başladım. Bütün gücümle koşuyordum. Geriye dönüp bakmıyordum ama Macar'ın arkamdan koştuğunu hissediyordum. Adam bir taraftan da yırtınırcasına bağırıp çağırıyordu. Adamın böğürtülerini ve çığlıklarını ormandaki Macarlar da işitmekte gecikmedi. Kovalamacaya onlar da katıldı. Ben Zonbor tarafına, Avusturya askerlerinin bulunduğu yöne doğru koşuyordum; onlar da sağ tarafımdan önümü kesmeye çalışıyorlardı. Yaygaraları göğü tutmuştu:

“Kaçma, kurtulamazsın!”

Sanki bir grup av köpeği kırdı tavşan kovalıyordu. Birkaç el ateş de ettiler; ama isabet ettiremediler.

Duraksamadan kaçmaya devam ettim. Yarım saat kadar peşimden geldiler. Bazıları bir ara beş on adım kadar yaklaşmıştı; bir taraftan da “Kaçma!” diye bağırıyorlardı. Bense aldırmadan bütün gücümü kullanarak kaçmaya devam ediyordum. Ama artık gücüm tükenmek üzereydi. Ellerim bağlı olduğundan canım burnuma gelmişti ki ansızın önüme bir dere çıktı. Avusturya askerleri oradan aşır geçmiş. Derenin sağ yanı sazlıktı. Hiç tereddüt etmeden sazlıkların arasından suya daldım. Ama derinmiş, birden kendimi boyumu aşan suyun içinde buldum. Ellerim de bağlı olduğu için yüzemiyordum; “Ömrüm buraya kadarmış” diye düşündüm. Boğuluyordum artık.

• • •

Derede bir batıyor bir çıkıyordum. Sazların arasında dalıp çıktığımı, sularla boğuştuğumu arkamdan gelen Macarlar da görmüşlerdi. Suyun derin olması yüzünden takipten vazgeçen adamlar, kıyıda bana bakıyorlardı. Ben dalıp çıktıkça onları görebiliyordum. Artık sonumun geldiği duygusuna kapılmıştım ki

birden parmaklarımın ucu yere değdi. Son bir gayretle kendimi ileriye doğru ittirdim. Ayağım bu kez çamurlu zemini hissetti; yere basıyordum; kurtulmuştum. Bir kez daha Allah'ın yardımını ta yüreğimde duydum. Burnumun ucunu sudan çıkardım, derin bir nefes aldım. Haydutlar sık sazlar nedeniyle beni göremiyorlardı. Boğulduğumu sanmış olmalıydılar ki biraz sonra çekip gittiler.

Haydutlar görünmez olmuşlardı ama ben korku ve yorgunluktan yerimden kımlıdayamıyordum. Bir müddet daha bulunduğum yerde öylece bekledim. Adamların gittiklerinden iyice emin olduktan sonra yavaş yavaş ve zemini yoklaya yoklaya kıyıya yanaştım. Şimdi yapmam gereken iş ellerimin bağından kurtulmaktı. Yokladım; gevşemişlerdi; suda ıslanmak iplerin bağını gevşetmişti demek ki... Kısa bir çabadan sonra onlardan da kurtuldum. Artık koşup kaçmak benim için çok kolaydı. Sudan çıktım.

Sudan çıkar çıkmaz arkama bakmadan ve duraksamadan bir saat boyunca koştum. Zonbor kasabasına iyice yaklaşmıştım. Önümde bir tepe vardı; üzerine çıktım. Oturup dinlenirken bir taraftan da çevremi kolaçan ediyordum. Arkamdan takip eden yoktu. Çevre tamamen ıssız görünüyordu. Güneşin batması da yaklaşmıştı. Bir iki saat ya var ya yok... Gökyüzünü hafif bir kızıl-lık kaplamaya başlamıştı. Birkaç saat önce, ümitsizce ölümü bekliyordum; şimdi ise gördüğüm manzara ile yeniden içime yaşama sevinci dolmuştu.

Ama bu sevinç çok fazla sürmedi; kulaklarımın dibinde gittikçe artmaya başlayan sivrisinek vızıltılarıyla uçup gitti. Sivrisineğin vızıltısı yeniden gerçeklerle yüz yüze gelmeme neden olmuştu. Üzerime çöken korkuyla düşünmeye başladım:

“Şimdi durumum ne olacak?”

Çevrede ne bir insan vardı ne de bir barınak... Sanki hayvanlar bile terk etmişlerdi bu uğursuz yeri. Aç ve çıplak ne yapacaktım? Açlık bir yana bu açık sahrada çırlıçıplak, sivrisineklerden nasıl korunacaktım. Gece olmamasına rağmen şimdiden varlıklarını hissettirmeye başlamışlardı. Geceyi düşündükçe içimi korku ve bezginlik sarmaktaydı. Sinirlerim iyice bozulmuştu galiba. Öyle ki Macarların elinden kaçtığıma bile pişmanlık duymaya başlamıştım. “Düşmandan paçayı kurtardım ama sivrilerin eline düştüm” diye düşünüyordum.

“Haydutlar öldürselerdi, kılıçla bir anda canımı alırlar, şehit olurum. Dünyanın bunca sıkıntısından da kurtulurdum. Şimdi ise sivrisinek iğneleriyle, binlerce elem içinde cefa çeke çeke öleceğim.”

Bunları düşünürken kendimi tutamaz olmuştum; ağlıyordum. Bir taraftan da kendi kendime söyleniyordum: “Ya Rabbi, ben senin ne asi kulunmuşum ki bu genç yaşında bunca belalara düştüm. Bunda senin hikmetin nedir?”

Ümitsizlik içinde ağlayıp dururken, aniden güneşin battığı yönde, hareket eden bazı karaltılar gözüme çarptı. İleride, eskiden Zonbor kasabasının bağları ve bahçeliklerinin olduğu anlaşılan yerlerdeki bir ağacın altında kıpırdanmalar vardı. “Hayal mi görüyordum acaba?” Çünkü kıpırtılar bir görölüyor, bir kayboluyordu. Heyecanlandım birden. “Hayale benzemiyorlar.” diye düşündüm içimden.

“Eğer hayal değilse ne olabilirdi ki?”

İnsana benzetmişim ama yanılmış olabilirdim; belki de bir hayvandı. İnsan olsa bile dost olamayacağını düşünüyordum.

“Eğer insansa böyle bir yerde nasıl dost bulacaktım?”

“Ama” diye düşünmektaydım bir taraftan da “düşman olsa da problem değil, kaybedecek neyim var?”

Benim için en kötü sonuç ölüm olacaktı. Oysa ölümü artık göze almış durumdaydım, “Hiç olmazsa şu sivrisinek işkencesinden ve açlıktan kurtulmuş olacaktım.”

Kararımı vermiştim, kalktım ağaca doğru yürümeye başladım.

Otlar ve dikenler arasından, yalın ayak ve çıplak, çukurlara düşe kalka bin bir zorlukla ilerliyordum. Bir taraftan çalı çırpı ve dikenler, bir taraftan taş ve toprak yüzünden ellerim ve ayaklarım kan revan içinde kalmıştı. Boyuma kadar ulaşan otları ellerimle aç aça sonunda ağacın yakınına kadar ulaşabildim. Neyle karşılaşacağımın merakı içindeydim. Biraz daha yaklaştım, gizlenerek otların arasından dikkatlice baktım. Gördüklerime inanamadım önce. Birkaç kişi ağaçların altında oturmuş dinleniyorlardı. Çok sevinmiştim. Hemen gizlendiğim yerden kalkarak onlara doğru yürümeye başladım. Fakat hesaplamadığım bir durumla karşılaşmışım. Birden bire beni karşılarında gören adamlar korkmuşlardı; kaçışmaya başladılar. Kaçanların ardından biraz daha dikkatli bakınca hepten heyecana kapıldım. “Bunlar ormanda bıraktığım arkadaşlarımdan başkası değildi”

Ben onları tanımıştım ama onlar arkalarına bile bakmadan kaçtıklarından beni tanımaları olanaksızdı. Arkalarından isimleriyle çağırmaya başladım. Duraksadılar, dönüp baktılar, ama o kıyafetler içinde beni yine tanıyamamışlardı; yeniden koşmaya devam ettiler. Bağırđım:

“Korkmayın ben Osman’ım! Benden başka kimse yok!”

Çabalarım nihayet sonuç verdi; sesimi tanıdılar ve durdular. İkna etmek için çok çaba harcadım ama sonunda başardım.

Sevinçten uçacak gibiydim. Ümitsizlik ve üzerimdeki bezginlik şimdi tekrar uçup gitmişti. Açlığı ve sivrisinek korkusunu bile unutmuşum. Yanıma gelen arkadaşlarımsa mezardan çıkmı-

şım gibi bana şaşkınlık ve merak içinde bakıyorlardı. Öldüğüme iyice inanmışlardı anladığım kadarıyla. İlk sözleri, başımdan neler geçtiğini sormak oldu. Ama ben konuşarak oyalanmayı düşünmüyordum; tehlike hâlâ geçmiş sayılmazdı; “Şimdi soru sorma zamanı değil” diye yanıt verdim sorularına; “Haydi oyalanmayalım, vaziyet kötü kaçabildiğimiz kadar kaçmalıyız, yolda anlatırım.”

Yolda giderken başıma gelenleri sonuna kadar anlattım. Benim için çok üzülmüş olduklarını ve suçluluk duygusu yaşadıklarını hissediyordum. Kurtulmama çok sevinmişlerdi gerçekten.

Şu kısacık ömrüm süresince hayattan büyük dersler almıştım. Kendi kendime “Bunda da yaratıcının nasıl bir hikmeti olduğunu kimse bilemez, bakalım felek bize daha neler gösterecek?” diye söylene söylene yanlarında yürüyordum. Arkadaşlarım beni sürekli teselli ediyorlar; sık sık “Üzülme, cana gelecek mala gel-sin.” sözünü tekrar edip duruyorlardı.

Gün batıyordu; iyice karanlık bastırana kadar yürüdük. Avusturyalı askerlerin konaklamış olduğu yerlerden birine daha rastladık. Orada gecelemeğe karar verdik. Askerlerin buradan ancak bir iki gün önce geçtiği anlaşıyordu. Atları bağladıkları kazıklar ve yanlarındaki otlar henüz tamamen kurumamış halde duruyordu.

O kadar yorgunduk ki... Fakat açlığımız uykuya baskın çıkı-yordu. Hiç yiyeceğimiz yoktu ama suyumuz çoktu. İki üç gündür normal yiyecek bulamıyorduk; yediğimiz sadece askerlerin geride bıraktıkları küflü profund ekmeği parçalarıydı. Şimdi de ilk iş olarak askerlerin ekmeklerinden bıçakla kesip attıkları, sarı ve mavi küflü parçaları aramak olmuştı. Bu parçaların kimi ekşi, kimi acı, kimi de zehir gibiydi.

Bu berbat parçalardan biraz yiyip bol su içerek açlığımızı yatıştırmaya çabaladıktan sonra kendimize uyuyabileceğimiz bir mekân oluşturduk. Çevredeki yarı yaş otlardan toplayarak geniş bir daire yaptık. Sonra da bu daire halinde çevremize yığdığımız otları tutuşturduk. Otlar yoğun dumanlar çıkartarak yanıyordu. Sivrisineklerden kurtulmak için en uygun yer bu dairenin ortasıydı.

Geceleyin aniden yanımızda beliren şey heyecanlanmamıza neden oldu. Birbirimizi dürterek uyandırdık heyecanla. “Baskına mı uğramıştık?” Sadece eyerli bir doru beygirdi bu. İyice araştırdık bakındık, ne sahibi ne de daha başka birisi vardı. Hayvanı tutup kazığa bağladık. Üzerinde bir çift tabanca, mavi çuha yağmurluk ve bir siyah heybe bağlıydı. Yağmurluğu ben aldım, giydim. Heybeyi yiyecek bir şeyler bulabilmek ümidiyle acele acele karıştırdık ama yoktu. Hepsi çamaşır, pabuç ve benzeri şeylerdi. Hiç birisine dokunmadık. Çünkü çekiniyorduk. Büyük bir olasılıkla sahibi atını aramak için arkasından takip ederek buraya gelecekti. O zaman yanımızda kendisine ait hiçbir şeyin olmasını istemiyorduk.

Ertesi sabah erkenden yeniden yürümeye başladık. İki saat sonra nihayet Erdüd ile Baçka yakası yakınlarında Avusturya ordusunun süvari karakollarına rastladık. Karakol subayı “Kimsiniz?” diye bizi sorguya çekti. Arkadaşlarımız kâğıtlarını gösterdi. Kâğıtlarda her birinin kim oldukları yazılıydı.

Avusturya birliklerinin büyük çoğunluğu nehrin üzerindeki köprüden karşı kıyıya geçmişlerdi. Bir kısmı da hâlâ geçmekteydi. Nöbet değişiminden sonra subay bizi aldı, köprüye doğru götürdü. Biz de karşıya geçecektik. Ama Tuna nehri genellikle olduğu gibi bu kiraz mevsiminde de taşmıştı. Buralar zaten nehir yüzeyinden fazla yüksek olmayan yerler olduğundan, bütün arazi ve yollar suların altındaydı.

Yaklaşık bir saatlik mesafedeki köprüye ulaşabilmek için, insanın yarı beline kadar çıkan sularla boğuşması gerekiyordu. Avusturya ordusunun ağırlıklarını taşıyan arabalar, tekerlerinin büyük kısmını aşan suların içinde ilerliyorlardı. Su, kimi yerde çok akıntılıydı. İnsanlar ve hayvanlar akıntıya kapılmamak için olağanüstü çaba harcıyorlardı. Devrilen, birbirine giren araba ve huysuzlaşan atlar yüzünden tam bir kargaşa yaşıyordu. Bu karada arkadaşlarımdan koptum. Kimsenin başkasını görececek hâli yoktu. Herkes bir an önce suyu geçebilmek ve canını kurtarmak derdindeydi.

Ben, akıntının yoğun olduğu yerde arabalardan birisine tutunmayı başarmıştım; böylece sulara sürüklenip gitmekten, hayvanların ayakları veya tekerlerler altında kalıp ezilmekten kurtulmuştum. Ama arkadaşlarımı o günden sonra artık bir daha göremedim. Gömleğimi, yolda bulduğum siyah kepenegi ve tepesi kuzu derisinden külahımı arabaya verdim. Kendim çıplak bir halde, arabanın yanında bazen yürüyerek, bazen yüzerek, bata çıka köprüye ulaşmayı başardım. Telaş ve yoğunluktan dolayı, köprüden karşıya geçerken hiç kimse “Kimsin?” diye sormamıştı.

Köprünün karşı tarafındaki ordugâhta da tam bir kargaşa yaşıyordu. Askerler koşuşturuyor; kimi gidiyor, kimisi de konaklama için eşyalarını indiriyor, hazırlık yapıyorlardı.

Burada biraz dinlendikten sonra ilk işim Fischer’i aramak oldu. Ama ne dil biliyor, ne de derdimi anlatacak kimseyi tanıyordum. Üniformalı askerlerin çoğu birbirine benziyordu. Herkes bir koşturmaca içindeydi. Benim gibi yarı çıplak, kir ve çamur içindeki birine dönüp bakmıyorlardı bile.

Yeniden büyük bir üzüntüye kapılmıştım. Yine çaresiz, yine bir başıma, ne yapacağını bilemez haldeydim. Artık iyice ümitsizliğe kapılmıştım; üzüntüyle, nehir kıyısında geziyor, amaç-

sızca aşağı taraftaki gemilere bakınıyordum. Köprünün alt tarafı oldukça yüksek bir yarı; ama yukarısı gemilerin gelip yavaşabilmelerine oldukça uygundu. Nitekim çok sayıda gemi gelip kıyıya yanaşmıştı. Kimi resmî gemi, kimi de margitan yani tüccar gemileriydi. Sıra sıra duruyorlardı. Gemilere bakarken birden yeni yanaşmakta olan bir gemi gözüme ilişti. Biraz dikkatli bakınca kanım beynime sıçrayacak gibi oldu. İçimden bir küfür salladım; tanıyordum bunu: Beni soyan Macarların gemisiydi bu. İyice dikkat ettim; evet oydu, emindim artık. Geminin yerini hafızama kaydettim: “Köprüden yukarıya doğru yedinci sıradaki gemiydi.”

Hırslanmışım; içimde yeniden bir şevk doğdu. Koştum ordu-gâhı bir bir dolaşmaya başladım. “Ya Fischer’i yahut yoldaşlarımı bir bulsam...” diye içimden dualar ediyordum. İşlerimin yolunda gideceğini hissetmeye başlamıştım ama akşama kadar dönüp dolaşmama rağmen kimseye rastlayamadım. Hangi çadıra girsem beni dilenci sanarak uzaklaştırıyorlardı. Dillerini bilmediğimden derdimi de anlatamıyordum. Sürekli kovulup azarlanıyordum. Fakat yılmadan çadırları dolaşmaya devam ettim. Bizimkilerin çadırını yakından görünce tanıyacağıma inanıyordum. Benzer bir çadır görünce sokulup kontrol ediyordum. Ama yok... Bir türlü bulamıyordum. Açlığa da iyice dayanamaz hale gelmiştim. Akşam olmak üzereydi; içimdeki ümit yeniden sönmeye yüz tutmuştu; yorgunluk ve açlıktan adım atamaz olmuştum artık. Ösek tarafına giden yol üzerinde bir kenara oturup kaldım.

Yol kenarına oturmuş çaresizlik içinde geleni geçeni seyrediyor, başıma gelen felaketlerin anlamını ve nedenini düşünüyordum ki birden süratle ilerleyen iki atlı ve bir yedek gözüme ilişti. Atlar ve üzerindekiiler tanıdık geliyordu. Hemen koştum. Yaklaşınca artık iyice emin oldum, bu benim efendiydi. Eteğine sıkıca yapıştım; “pane, pane!” diye bağırmaya başladım. Pane, Slavca “efendi” demekti. Ama adam beni tanıyamamıştı. Çünkü

çıplak, kir pas içindeydim. Ben eteğinden tutmuş “pane!” diye bağırdıkça o kafama kamçıyla vuruyor, beni yanından uzaklaştırmaya çalışıyordu. Sonunda sesimden beni tanıdı. “Osman!” diye bağırdı. El kol işaretleri yapıyordu; “Bu ne hal?” demek istediğini anlıyordum. Bir taraftan da yine işaretlerle “Hani paralar?” diyordu. Dil bilmiyorum. Dilsizler gibi el kol hareketiyle derdimi anlatmaya çalışıyor ama başaramıyordum.

Söylemek istediklerimi bir türlü anlayamayan Fischer, sonunda anlaşılmaya çalışmaktan vazgeçti. Beni boş atlardan birisine bindirdi; kendisiyle birlikte gelmemi istedi. Ben de artık derdimi anlatmaya çalışmanın boşa çaba olduğunu anlamıştım. Sustum, onlarla birlikte gittim.

İki üç saatlik bir yolculuktan sonra Fischer’in ordugâhına ulaştık. Fischer ordugâha varır varmaz hemen Türkçe bilen bir tercüman arattı. Çok zaman geçmeden tercüman geldi, artık dünyalar benim olmuştu. Bütün olan biteni bir çırpıda anlattım. Beni merakla dinleyen Fischer’in yüz hatları, söylediklerim kendisine tercüme edildiğinde allak bullak oluyordu. Konuşmam bitince öfkeli bir tavırla yerinden fırladı.

“Sen o Macarları ve gemilerini tanıyabilir misin?”

“Hiç kuşkunuz olmasın, gemilerinin şimdi nerede olduğunu biliyorum ve her birini de çok iyi hatırlıyorum.”

Fischer, sinirli hareketlerle çıktı, gitti. Prens Louis’ye gitmiş. Kısa bir zaman sonra yanında on kadar süvari ve bir tercümanla geri döndü. Zaman gece yarısına yaklaşmıştı; atlarımıza bindik, geldiğimiz yoldan gerisin geriye döndük. Sabaha kadar yol teptikten sonra gemilerin bulunduğu köprübaşına geldik. Güneş henüz doğmamıştı ama hava yavaş yavaş aydınlanıyordu. Eşyalar seçilebilmekteydi artık. Askerleri doğruca geminin yanına götürdüm, gösterdim:

“İşte, beni soyanların gemisi...”

Geminin üzerinde hareket yoktu; adamlar uykudaydılar. Askerlerin yarısı, karada kaldılar, yarısı benimle gemiye yöneldi. Tekneye önce ben çıktım. Herkes bir köşeye kıvrılmış yatıyordu. Yatanlara şöyle bir baktım; beni öldürmek isteyen kafiri arıyordum. Bulmakta gecikmedim, hemen gözüme ilişti. Doğruca yanına gittim. Dünyadan habersiz uyuyordu hâlâ. Adamın kafasına bir tekme attım. Bir taraftan da bağıırıyordum:

“Kalfel ördeklaki!”

Macarca bir küfürdü, “Kalk şeytanın soyu!” demekti bu söz.

Yerinden fırlayan adam şeytan çarpmışa dönmüştü. Ayağa kalkmaya çalışsa da tökezleyerek yere düştü. Kocaman olmuş gözlerle afallamış bir halde bana bakıyordu. Tanımakta gecikmedi; ama şaşkınlık içindeydi. Başına gelenleri kavramaya başladığında yüzünün rengi, korkudan bembeyaz oldu. Kekeleyerek konuşmaya başladı:

“Eydos baratom.”

Yani, “Benim sevgili biraderim” diyordu.

“Bizim sana karşı kötü bir niyetimiz yoktu. Sen korkudan bizi yanlış anladın ve kaçtın. Biz seni gemi ile buraya getirmek istiyorduk.”

Bu esnada tercüman da üç dört askerle gemiye çıkmıştı, yanına geldi ve bana:

“Paralarını kim aldı ve ne yaptılar?” diye sordu.

Ben de yattığı yerden şaşkın gözlerle bakmakta olan melunu gösterdim:

“İşte bu aldı ve şu kadına verdi.”

Adamın yanındaki, gürültüler yüzünden uyanarak yarı doğrulmuş haldeki kadını gösterdim; mavi gözleri yuvasından fırlayacakmış gibi korkuyla bakıyordu.

Askerler Macarın üzerine üşüştüler. Ellerindeki karabel tüfeklerin namlusuyla başına, yüzüne vurmaya başladılar. Neresi rast gelirse acımasızca vuruyorlardı. Bir anda adamın başından, yüzünden kanlar fışkırmaya başladı. Dipçik ve tekmeler altında yuvarlanırken, bir taraftan da telaşlı hareketlerle çakışırına bağlı meşin keseyi çıkarmaya çalışıyordu. Darbelerin biri iniyor biri kalkıyordu. Adam titreyen elleriyle keseyi açmaya uğraşırken darbelerle dengesi bozulup yere yuvarlanıyor, ama bir türlü keseyi açmayı beceremiyordu. Askerin birisi uzandı, keseyle birlikte paraları çekip aldı.

Kesenin içine bakınca adamların paraları aralarında pay etmiş olduklarını anlamakta gecikmedim; bunlar benim paralarımın sadece bir kısmıydı.

Askerlerin ellerindeki silahların dipçikleri ve namluları bu kez diğerlerinin üzerinde inip kalkmaya başladı. Dipçik ve tekmelerle yerde yuvarlanan hemen çıkartıp paraları teslim ediyordu. Dayak faslından kadın da kurtulamamıştı; onu da acımadan yere yıkmışlardı. Çılgınlık içinde güvertede yuvarlanıyor, dizlerinin üzerinde sürünerek kaçmaya çalışıyordu.

Kadın, yediği tekmeyle sırtüstü yuvarlanırken bilinçsizce elleriyle tuttuğu fistanın eteğini başına geçirmişti. Başını korumaya çalışıyordu ama çıplak vücudu bütünüyle ortaya serilmişti. İçine düştüğü telaş yüzünden bir türlü elbiselerini düzelterip parasının yerini bulamayan kadının hâli, askerler için eğlence olmuştu. Acınası bir durumdaydı ama ben de acımasızlaşmıştım. Öyle ki aldıkları paranın miktarını olduğundan fazla söyledim.

Haydutlar, yedikleri kötek yüzünden bütün paralarını verdikleri halde benden aldıklarını söylediğim parayı denkleştiremiyorlardı. Bu nedenle askerlerin acımasız dipçikleri ve darbeleri hiç durmuyor, inip kalkıyordu. Dipçik darbeleri ve tekmeler altındaki yalvarmalar da bir netice vermiyordu.

Koca koca adamların böğürtüyü andıran seslerle yalvarmaları, kadının yırtınircasına yardım ve merhamet dilenen cığlık-ları, gemiler ve çadırlardan çok sayıda insanı çevremize toplamıştı. Bu karmaşa esnasında yatıp yuvarlanan, köşelere kaçmaya çalışan adamlardan birisi aniden yerinden fırladı; göz açıp kapayıncaya kadar askerlerin arasından sıyrılıp nehre atladı. Sulara dalarak gözden kaybolan adam, az sonra su yüzünde göründü. Dalıp çıkarak yüzüyor, gemilerin ve kayıkların arasında girerek kaybolmaya çalışıyordu.

Adamın atladığını gören Fischer, koşarak kıyıya yaklaşmıştı. Elinde tabanca, dalıp çıkan adama nişan aldı. Askerler de çevredeki herkes gibi bu sahneyi izlemek için durdular. Cığlıklar atan kadın da susmuştu. Birçoğu nefesini tutmuştu. Adamın dalış çıkışlarını dikkatle takip eden Fischer; sabırla bekledi ve tam su yüzüne çıktığı bir anda silahını ateşledi. Suyun yüzü birden kızıllaştı. Adamın saçsız başından kan fışkırıyordu. Tepesi üstü dönen adamın ayakları yukarıda çırpınmaya başladı. Koşuşturan askerler, kancalar uzattılar, suyun dibine batmadan uçkurundan yakalayıp adamı gemiye çektiler. Üşüşüp üzerini aradılar, para kesesinin yerini buldular. Keseyi çekip kopardıklarında artık adam ölmüştü. Cesedini kaldırıp nehre attılar.

Sabahın erken saati olmasına rağmen, çevreye çok sayıda insan toplanmıştı; meraklı gözlerle bizleri seyrediyorlardı. Fischer, askerlerden birisini köprübaşındaki karakola gönderdi; diğer Macarların tutuklanmasını istiyordu. Çok geçmedi, karakoldan bir subay, arkasındaki birkaç askerle geldi, zincirlerle bağlayarak hepsini tutukladı. Kanlar içindeki kadın da yarı baygındı; onu da sürükleye sürükleye götürdüler.

Biz de arkalarından yürüyorduk. Manzarayı seyreden insanların aralarından geçerken konuşmalarını ve homurdanmalarını duyabiliyordum. Her kafadan bir ses çıkıyor; çeşit çeşit yorumlar yapıyorlardı. Söylenenlerin bir kısmını tercüman bana anlattı.

Kimisi; “Bela hak edenin başlarına gelir. Niçin şu zavallı esire kötülük etmişler?” diyordu.

Kimisinin ise düşüncesi çok farklıydı:

“Belayı hak etmişler gerçekten. Ellerine hazır bir av geçmiş-ken niçin zamanında öldürüp kurtulmadılar. Öldürmüş olsalardı onları bu zamanda kim arayıp soracaktı...”

Soyguncu Macarların hepsi köprübaşı karakoluna teslim edildi. Paralarım ve elbiselerimin tamamı geri alınmıştı. Elbiselerimi giydim. Yeniden adam kılığına büründüm.

Fischer, karakoldaki subaylarla kahvaltıya kaldı. Bana da teklif ettiler ama ben o sıralarda onların yemeklerinden çekiniyordum. Kabul etmedim. Sadece ekmek ve biraz peynirden aldım. Fakat o gün verdikleri bir bardak tarçın suyunun tadını uzun zaman unutamadım.

Yemekten sonra, fazla beklemedik, atlarımıza bindik, tekrar sekiz saat uzaklıktaki Ösek’e döndük.

Ösek’te, büyük bir ordu toplanmıştı. Payer Fürst ve diğer birçok general de oradaydı. Belgrat’a hücum için hazırlanıyor-muş. İkinci gün, Fischer’e el, kol işaretiyle meramımı anlatmaya çalıştım. “Fidye paramı aldığını, artık elime azat belgesini vererek beni özgür bırakmasını istiyordum.” Ama adamın hiç niyeti yok gibiydi. Daha iyi anlamak için bir tercüman getirtti. Onun aracılığıyla düşüncesini anlattı:

“Gerçi bu esirim olan Osman, bana söz verdiği parayı eksiksiz teslim etmiş oldu. Kendisine azat belgesi verip Temeşvar tarafına göndermek istiyorum fakat yapamam. Çünkü, şimdi ben onu yalnız başına Erdud tarafına ve oradan Segedin tarafına gönderirsem, kendisi için tehlikeli olur. Erdud’da o Macarlara neler yaptığımızı bütün hepsi gördü. Oradan geçerek o ıssız sahralara gidecek olursa, bin canı ve başı da olsa birini kurtaramaz. Kesinlikle arkasına düşerler ve öldürürler.”

Söyledikleri aslında pek yanlış değildi. Yalnız başıma oralara geçmek oldukça tehlikeliydi. Ben de farklı bir öneride bulundum:

“Öyleyse beni Belgrat yönüne gönder.”

Ona da razı olmadı.

“Askerlerimiz Belgrat’a hücum için hazırlanmaktalar; generalimiz seni o tarafa göndermeme razı olmaz. Fakat benim bağlı olduğum General Prens Louis, bir miktar askerle Bosna bölgesine görevlendirildi. Kısa süre sonra, biz de o tarafa hareket edeceğiz. Oralara vardığımızda istediğin belgeleri verir seni serbest bırakırım, merak etme.”

Fischer, bunları söyledikten sonra gözümü korkutmayı ve beni tehdit etmeyi de unutmamıştı:

“Sakın kaçmaya heveslenme. Hazır fidyeni vermiş kurtulmuşsun. Kaçarsan belki başkaları tutup seni yeniden esir ederler veya öldürürler. Kendine yazık edersin.”

Bu sözler karşısında boyun eğmekten başka çarem yoktu. Zaten bana yol boyunca arkadaşlık edecek kimse de gözük-müyordu. Yalnız başıma o kadar yolu gitmem çok tehlikeliydi. Sabırdan başka elimden bir şey gelmezdi. Kendi kendimi avutmaya çalıştım:

“Bosna da İslâm vilayetidir, orada serbest kalırsam daha iyi olur.”

• • •

Bosna’ya ulaşınca serbest kalacağımı düşünerek heyecanla günleri saymaya başlamıştım. Birkaç gün içinde Fischer’in söylediği gibi Prens Louis, sekiz alay piyade ve süvariden oluşan birliğini alarak Ösek’ten hareket etti. Biz de onlarla birlikte yola düştük. Sava nehri ve Hırvat vilayetine doğru gidiyorduk. Üç dört

konak yürüdüktan sonra Sava nehri kenarında bulunan Brod adlı yere geldik.

Birden top ve tüfek sesleri duyulmaya başladı. Nehrin karşı yakasında Osmanlı askerleri kıyılara yaklaşan Avusturya askerlerine ateş ediyorlardı. Bu taraftan da uzaktan uzağa karşılık veriliyordu.

Avusturya askerleri o gece orada konakladı; karşıya geçemedi. Türk askerlerini görünce yeniden heyecanlanmışım; kafamdan kaçma fikirleri geçmeye başladı. Ama Avusturyalılar, saldırıya karşı önlem olarak nehir kıyısına çok sayıda asker yerleştirmişlerdi. Bütün buna rağmen kaçmayı denesem belki başarabilirdim; ama Fischer denilen yalancı adam, beni serbest bırakacağını söyleyerek ve daha başka bir sürü yalanlarla oyalamıştı.

Avusturya birlikleri karşıya ertesi gün geçtiler; biz de onlarla birlikte geçtik. Sırasıyla Pojika, Sıraç ve Pakraç'a gittik. Sonra Garaviça denilen büyük ormanın yakınlarında birkaç gün konakladık. Bu orman, Bosna ile Hırvat vilayetini birbirinden ayırıyordu. Tıpkı yeşil bir ağaç denizi gibiydi burası.

Ormana önce Hırvat rehberler gönderildi. Bunlar öncüydüler. Ordu daha sonra girdi. Ağaçlar o kadar yüksekti ki araba yolundan ilerlememize rağmen iki gün boyunca güneşi göremedik.

Hırvat vilayetine ulaşınca önce Bajyakoviça denilen bir palangaya²³ geldik. Sonra beş on gün daha ilerleyip İvaniç Kalesi'nin yanından geçerek Siska Kalesi'ne vardık. Burası Sava nehri ile Kulpa nehrinin birleştiği yerdir. Burada Sava nehri üzerine bir köprü yapıldı. Bir hafta veya on gün kadar orada konakladık. Ordunun malzeme ihtiyaçları tamamlanıyordu. Hırvat Ban'ı²⁴ askeriyle gelip orduya katıldı. Ayrıca Zagrep yahut Ogram Piskoposu ile di-

²³ Palanga: Küçük kale

²⁴ Ban: Slovak dilinde bey demektir. Vaktiyle Slovanya, Hırvat ve Sırp hükümdarlarına "ban" deniyordu.

ğer Hırvat kalelerinin generalleri gelip toplandılar. Her birinin kalabalık askerleri vardı. Yirmi binden fazla asker toplanmıştı. Sava'yı aşip Zırın ovasına geçtik. Oradan Una nehri üzerindeki Kostayniçe Kalesi'ne ulaştık.

Göç sırasında ordu ilerlerken bir sabah ileri karakollardan birkaç adam geldi. Esirleri topladı. Lipovalı, Yanovalı toplam on üç esirdik. Bizleri, geride kalan hastalar ve ağırlıkların korunmasıyla görevlendirilen bir bölük askerin eline teslim ettiler.

Ordu ilerleyip gittiği halde bizi teslim alan birlik, olduğu yerde bekliyordu. Bizleri de bir samanlığa kapamışlardı. Günlerimiz bu köhne samanlığın içinde beklemekle geçiyordu. Başımıza da bir onbaşı ile tüfekli on asker dikmişlerdi. Hapiste yiyecek olarak günlük birer parça fodla²⁵ yahut profund denilen ekmek ile su veriliyordu.

On gün olmuştu; bütün gün bu kapalı yerde hareketsiz ve kapalı kalmaktan artık iyice sıkılmıştık. Bütün esirler ve mahpuslar gibi kendi aramızdaki konuşmaların konusunu hep kaçmak ve kurtuluş yolları aramak oluşturmaktaydı. Samanlık, oldukça eskiydi ve tahtadan inşa edilmişti. Sonunda kendi aramızda anlaştık. Bu tahtaları kırıp delerek kendimize yol açabilirdik. Gündüz ve gece, sessizce çalışmaya başladık; tavanda gözümüze kestirdiğimiz bir yeri delmeye çalışıyorduk. Damın yüksekliği bir adam boyundan biraz fazlaydı, ama çatıya çıkınca oradan aşağı atlamak zor olmayacaktı. Binanın çevresi de boştu. Bu nedenle, kaçmak bizim hesabımıza göre daha kolay olacaktı.

Bir gece yarısı, kapımızdaki nöbetçiden başka bütün askerlerin uyuduğunu tahmin ettiğimiz bir saatte harekete geçtik. Yavaş ve sessizce birbirimizin sırtına basarak tavana çıkmaya başladık. İçimizde, yaşı biraz ilerlemiş bir iki adam vardı. Onlar, önce ken-

25 Yassı pide şeklinde ekmek.

dilerinin çıkartılmalarını rica ettiler. En sona kalırlarsa kendilerini bırakıp gideceğimizden korkuyorlardı. Hatta öylesine inanmışlardı ki buna, “Eğer bizi önce çıkarmazsanız, Avusturyalılara haber veririz.” diye bizi tehdit bile ettiler.

Zorunlu olarak, önce o yaşlı adamları çıkarttık. Delikten çıkanlar gidiyor, damın arkasında diğerlerini bekliyorlardı. Henüz üç kişi çıkmıştı ki, birden bütün planımızı altüst edecek bir ses duyduk. İlk yukarıya gönderdiğimiz o yaşlı adamlardan birisinin hırıltılı öksürük sesiydi bu. Hiç hesaplamamıştık bunu doğrusu. Nefeslerimizi tuttuk; beklemeye başladık. İçimizden “İnşallah askerler duymaz” diye dua ediyorduk. Ama öyle olmadı; çok geçmeden nöbetçi askerin sesini duyduk:

“Kimdir o!..”

Kimsede ses yoktu. Yüreklerimiz ağzımızda, nefeslerimizi tutmuştuk. Sesin geldiği yöne doğru yaklaşmakta olan askerin ayak sesleri içeriden duyuluyordu.

“Kimdir! Kim var orada?”

Ben tahtaların arasında küçük bir delik bulmuş, dışarıyı göz-lüyordum. Askerin kendilerine doğru yaklaşmakta olduğunu fark eden arkadaşlarımızdan ikisi fırlayarak koşmaya başladı; ama birisi kaçamadı, saklandığı yerde öylece kalakaldı. Ve kolaylıkla yakalanmış oldu.

Çok geçmeden ortalığı bir velvele kapladı. Asker yakaladığı adamın esirlerden birisi olduğunu hemen anlamıştı. Yaygarasıyla diğer bütün askerleri uyandırdı. Biraz sonra ellerinde mumlarla askerler içeriye doluştular. Sayım yaptılar. Üç esir eksikti. Daha fazla şamataya, küfürlere ve hakaretlere başladılar; çok öfkelenmişlerdi.

Bütün askerler o gece sabaha kadar başımızda nöbet tuttular. On bir esir kalmıştık. Ertesi gün durumu subaylarına bildirmişlerdi; sabah erkenden bir de gelip bizi o teftiş etti.

Bundan sonra başımıza pekiyi şeyler gelmeyeceğini tahmin etmek hiç de zor değildi. Ama neyle karşılaşacağımızı bilemiyorduk. Nitekim kuşluk vaktinde tanımadığımız başka askerler gelince, kötü şeyler olacağını hissetmiştik.

Askerlerle birlikte nehir kıyısına doğru gitmeye başladık. Biraz sonra bizi bekleyen büyük bir kayığa binip karşıya doğru açıldık. Nehrin karşı yakasında Siska Kalesi vardı. Oraya doğru gidiyorduk.

Tekne nehrin üzerinde kayıp giderken ben de dalgın dalgın karşımızdaki kale ve manastır arası küçük taş binayı seyrediyordum. Kafamın içi meşguldü, “Başımıza bundan sonra daha neler gelecek?” diye düşünüyordum. Bina gözüme öylesine kasvetli ve korku verici görünmüştü ki, yüreğim sıkılmaya başlamıştı. Sanki bu güne kadar yaşadığım kötü günleri bile arayacağım gibi bir his vardı içimde.

• • •

Yaklaştıkça o kasvetli yapı daha da iyi seçiliyordu. Manastıra benzeyen son derece korunaklı bir yer gibi görünüyordu. Bunu içerdeyken çok daha yakından tanıyacaktık. Kapılar sürekli kapalı tutuluyordu. Aslında buraya kale veya manastır demek yerine zindan demek daha doğru olurdu. Dışarıdan merdivenlerle ulaşılan bir çekme kapıdan içeri giriliyordu. Başka herhangi bir girişi ve çıkışı yoktu.

Kalenin içine girip kapılar arkamızdan kapanınca Hırvat’ın birisi elinde demirlerle geldi. Bu demirleri önce her birimizin ayaklarına bir bir geçirdi, sonra da güzelce bağladı. Demirin soğukluğu karşısında ürpermişim ama biraz sonra göreceklerim ve burada yaşayacaklarım yanında bu bir başlangıçmış aslında. Bizleri demirlerle bir güzel kontrol altına alan zindancı sonra hepimizi topluca zindana götürdü. Zindanın kapısı yukarıdan açı-

lıyordu; içeriye sanki yerin altına girer gibi iniliyordu. İçerde iki esirle daha karşılaştık, Kostayniçeli imişler. Onlarla birlikte sayımız yeniden on üç olmuştu.

Çok geçmeden kale ve özellikleri hakkında bir şeyler öğrenme imkânımız oldu. Kalenin yönetimi Hırvat papazların elindeydi. Fakat, kalenin koruması Piskoposluğa bağlı askerlerce yapılıyordu. Askerler görevlerini nöbetleşe yerine getiriyorlardı. Nöbetçiler haftada bir değişiyordu. Her hafta kaledeki askerler gidiyor, onların yerine yenileri geliyordu. Kale nöbetçileri arasından sekiz-on asker zindanı beklemek için ayrılıyordu.

Burada yaşadıklarım, insanoğlu denen şu zavallı varlığın, dünyada başına nasıl kötü şeyler gelebildiğine dair bütün insanlığa örnek olacak türdendi.

Zindan, büyük ağaç kalaslardan yapılmıştı. Üzerine de oda gibi bir şey eklenmişti. Burada nöbetçiler kalıyorlardı. Zindanın kapısı daha doğrusu deliği, üstteydi. Küçük kalın kapağı ancak iki kişi tarafından halkalarından tutup kaldırılarak açılıyordu. Tavanın yüksekliği, içindekileri iki büklüm olmaya zorlayacak şekilde alçaktı. İnsanlar ancak eğilerek yürüyebiliyorlardı.

Zindan uzunca inşa edilmişti. İçeriye binanın boylu boyunca iki sıra halinde kalın tomruklar yerleştirilmişti. Bunlardan birisi esirlerin ayaklarının bağlanması için, diğeri de başları içindi. Başların konacağı tomruklar üzerinde, adam başı sığacak kadar oyuklar açılmıştı. Sırt üstü yatırılıp başı bu tomruktaki oyuklara konduğu zaman insanın ancak yüzü görülebiliyordu.

Zindancı başımı bu oyuklardan birisine yerleştirdiğinde, içimi bir ümitsizlik ve hayattan bezginlik duygusu kapladı; "Buradan sağ çıkabilecek miyim?" diye düşünmeye başlamıştım. Daha şimdiden bütün vücudum kaşınıyordu. Kaslarım gerilmiş, her tarafım ağrımaya başlamıştı.

Başımı oyuğa yerleştiren zindancı, boğazımın üzerinden kelepçeyi geçirdi ve beline iple bağlı anahtara uzandı. İşini son derece ciddiye aldığı yüz hatlarından belli olan bu tıknaz adam, bu daracık ve sıkıcı yerde ter içinde kalmış, nefes nefeseydi. Boğazımdaki kelepçeyi kilitlerken nefesinin pis kokusu mide-mi bulandırdı. Dayanmaya çalıştım. Alnından damlayan birkaç damla ter gözlerimi yaktığında, duyduğum his, mide bulantımı unutturdu. “Dünyada bundan daha ağır işkence var mıydı acaba?”

Mahkûmların boyun kelepçelerini tek tek kilitleyen zindancı, yine aynı ciddiyetle işine devam etti; sırayla ayaklarımızı tomruklardaki deliklere yerleştirdi. Sonra ayaklarımıza bağlı demirleri de birer birer alıp tomruğun öbür tarafına aktardı ve tomruğun üst kısmını kapattı. Ardından da iki baştan, menteşelerin yanındaki kilitlerinden, tekrar tekrar kontrol ederek tomruğu bir güzel kilitledi. Ama bütün bunlar yeterli değildi. Şimdi de sıra ayak demirlerindeki halkalardan geçirilecek zincirlere gelmişti. Zindancı yine söylene söylene ve nefes nefese mahkûmları tek tek dolaşüyor, kalın bir zinciri mahkûmların ayaklarındaki demirlerin halkalarından takıp uçlarını yukarı tavandaki özel deliklerinden geçiriyordu. En sonunda da yukarıdaki büyük kilitlerle bu zincirleri de sabitliyordu.

Sırt üstü yatmış halde ayaklarından ve boyunlarından sıkı tutturulmuş olan mahkûmların elleri de kelepçelerle tutturuluyordu. Öylesine bağlanıyordu ki, insan mezarda bile bundan daha rahat olabilirdi.

Bu işlem her gün tekrarlanıyordu. Esirler zindanlara ikindi vakti kapatılıyor, ertesi gün kuşluk vaktine kadar bu şekilde tutuluyordu. Zindancı, her gün bu yorucu ve sıkıcı işi oflaya puflaya fakat ciddiye üşenmeden tek tek yapıyordu.

Esirlerin bağlanması bitince askerler tarafından sayımları yapılıyor; sonra kapılar kapatılıyordu. Kapısı kapatılıp kilitlenen zindanın anahtarı, kaledeki başpapaza teslim ediliyordu. Açılacağı zaman da ondan alınarak açılıyordu.

Bu korkunç zindanda altı ay geçirdim. Günlerimizin çoğu aç susuz geçiyordu. Günlük yiyeceğimiz ancak yüz dirhem²⁶ kepek ekmeği ile bir tas acı su idi. Bundan başka bir şey bulmamız mümkün değildi. Çünkü kale diye tanımladığım bu yer, aslında kapısı sürekli kapalı tutulan bir manastırdı. Dışarıdan kim gelirse gelsin papazların izni olmadan içeri giremiyordu. Bu nedenle esirlere birinin ulaşması veya onlara yardımcı olması imkânsızdı.

• • •

Bu hiç bitmeyecekmiş gibi geçen günlerin ardından, bir gün kaleye Venedikli esir tüccarlarının geldiğini gördük. Acımasızlıkları yüzlerinden okunan bu mendeburlar bizler için gelmişlerdi. Yanlarında izin mektuplarından başka her birimizin kendilerine satıldığına dair belgeler vardı. Esiri olduğumuz Avusturyalı subaylar, Bosna tarafında bizleri bu esir tüccarlarına satmışlar.

Adamların ellerindeki kâğıtlar geçerli belgelerdi. Görmeye bile gerek duymadan her birimiz için yirmişer altın ödemişler; bizi götüreceklerdi. Diğerleri gibi ben de kesin olarak biliyordum, artık dönüşü olmayan bir yola girmek üzereydik. Bu adamlar tarafından gemilere teslim edildikten sonra, ölmeden kurtulmak olanaksızdı oradan. Ama bu esnada hiç ummadığım bir olay gerçekleşti.

O gün, hastalar ve geride kalan diğer ağırlıkların korumasıyla görevli birliğin subayı da kaledeydi. Brod tarafına gitmek üzere

26 1 dirhem=3, 086 gram.

emir almış; ayrılmadan önce papazlara veda ziyareti için gelmiş. Papazlar da subayın onuruna ziyafet tertip etmişler...

Ben ve diğer esir arkadaşlarım Frenkler tarafından götürülmek üzere kapının önüne sıralanmıştık. Adamlar bizleri bir kez daha sayıyorlar, kontrollerimizi yapıyorlardı. İşte tam bu sıradaydı; sözünü ettiğim subay, papazların arasında yanımıza doğru geldi. Yiyip içmiş, son derece neşeli görünüyordu. Yanımızdan geçerken, berbat görünüşümüz dolayısıyla yüzünü buruşturmak zorunda kalan subayı gördüğümde kafamda şimşek gibi bir fikir çaktı. Yerimden fırladım; koşup adamın eteğine yapıştım ve konuşmaya başladım:

“Sizde adet böyle midir?”

Herkes durmuş merakla beni izliyordu; bütün cesaretimi toplamıştım artık. Konuşmamı biraz da yüksek sesle sürdürdüm:

“Bir esirin fidyesi alındıktan sonra, işkenceler altında zindanlara kapatıp sonra tekrar Frenk gemilerine satmak... Yüce Allah buna razı olur mu?”

Hırvatça konuşuyordum. Adam söylediklerimi anlayamamıştı. Dönüp papazlara sordu. Biraz da çakırkeyifti. Papazlar söylediklerimi tercüme ettiler. Hatta sözlerimi tasdik ederek bana şahitlik yaptılar:

“Gerçekten bu esir, borcunu ve fidye parasını eksiksiz teslim etmiştir. Efendisi insafsızlık yapmaktadır. Serbest bırakması gerekirken, şimdi de Frenklere satmış. Bu hakka ve dine aykırıdır.”

Uğradığım haksızlık papazları bile isyan ettiriyordu. Bu nedenle başpapaz, benim söylediklerimi tercüme ettikten sonra kendi düşüncesini de ekledi:

“Eğer yardım etme imkânınız varsa bu zavallı için yardımınızı esirgemeyin!”

Diğer papazlar da benzeri sözlerle mırıldandılar. Subay etkilenmişti; gayrete geldi. Biraz da içkinin tesirindeydi galiba. Frenklere döndü ve sert bir sesle:

“Ben bu Müslüman’ı vermem” dedi.

Frenk tüccarları homurdanarak birbirlerine bakiştılar. Aralarında konuşuyorlardı. Birisi subaya karşı sesini yükseltti:

“Bu konuyla senin ne ilgin var?”

Sonra da gelip benim kolumu tuttu ve subaya karşı dikleşmesini sürdürdü:

“Sahibi esirini bana kendisi sattı. Ben parasını ödeyip elinden senet aldım. Elimdeki bu belgeye göre alır giderim, sen karışamazsın!..”

Subayın da yüz hatları gerilmeye başlamıştı; sinirleniyordu belli ki. O da sesini yükseltti:

“O, esirin sahibi dediğiniz adamın hem senedi, hem de kendisi yasal değildir. Eğer generalimiz olan Prens Louis bunu duyarsa muhakkak cezalandırır. Sözün kısıası, ben bu esiri sana vermiyorum.”

Subay sözünü tamamladıktan sonra elimden tutarak kendine doğru çekti; ama Frenk de diğer elimden sıkı sıkı yapışmış bırakmıyordu. Ortada kalmıştım. Bir taraftan subay, bir taraftan açgözlü tüccar çekiyordu. Subay birden asabileşti. Elindeki uzun sopayı çekip tüccarın üzerine yürüdü. İşin ciddiyetini kavrayan tüccar, kolumu bıraktı; ani bir hareketle kaçarak, tepesine doğru inmekte olan sopadan kendini zorlukla kurtardı. İçimden Allah’a sayısız dualar ediyordum. Venedik gemilerine forsa olarak satılmaktan kurtuluyordum.

Subay beni kaleden aldı, birliğin olduğu karşı kıyıya götürdü; karakol subayına teslim etti. Burada sadece göz hapsindeydim.

İçimde büyük bir sevinç vardı; hem Frenklerden hem de o korkunç zindandan kurtulmuştum.

Beni kurtaran subayın sorumluluğunda yüz elli kadar hasta vardı. Generalden aldığı emir nedeniyle, en kısa zamanda hastaları buradan alıp Brod'a götürmesi gerekiyordu. Hazırlıklar yapılmış, çevreden yetmiş kadar araba toplanmıştı. Hastalar bunlara yüklen-di. Bir sabah erkenden kalkıp yola düştük. Ben de onlarla birlikte gidiyordum ama karakol erlerinin arasında bir mahpustum.

Çok yavaş ilerliyorduk. Bütün gün boyunca ancak üç dört saatlik yol gidiyorduk ve hemen konaklıyorduk. Çünkü masraflar, bulunduğumuz beldelerin yerli görevlilerince karşılanıyordu. Üstelik de çatışma alanlarının dışındaydık. Acelemiz yoktu yani... Konaklama esnasında bölge insanları tarafından bol bol yiyecekler ve içecekler geliyordu.

Bu gelen yiyecekler, askerler için en önemli konaklama sebebiydi; fakat, zavallı hasta soldat denilen askerlere bu yiyecek ve içeceklerden hiç bir şey verilmiyordu. Onların tayınları sade ekmek ve sudan ibaretti. Hasta askerlerin çoğu ishaldi. Öylesine bitkinlerdi ki yerlerinden kımlıdayacak halleri yoktu.

Hasta askerlerin bir tek adım bile atmaya güçleri yoktu ama sık sık arabalarından inip yürümek zorunda kalıyorlardı. İki de bir arabaların yanında giden görevli askerlere "Aveye şayis" diye sesleniyorlardı. Yani "İşeme ihtiyacım var." demek istiyorlardı. Görevli askerlerse arabayı durdurmadan bu zavallıları çekip indiriyorlardı. Askerlerin bu derece acımasız davranmaları bir bakıma zorunluluktan kaynaklanıyordu; çünkü her isteyen için arabaları durdursalar ve ihtiyacını görene kadar bekleseler, günde yarım saatlik bile yol almak mümkün olamayacaktı.

Askerleri çekip indirdikten sonra hasta askerin yanında bir asker kalıyordu. Fakat bu arada hasta asker ihtiyacını görünceye

kadar arabalar ilerliyordu. Görevli asker, hastayı rahat bırakmıyordu; kaba söz ve küfürlerle "Acele et, hadi!" diye sıkıştırmaktaydı. Fakat bu hastaların değil yürümeğe, yerlerinden kalkmaya mecalleri yoktu. Ancak, değnek darbeleri altında son güçlerini harcayarak (eğer şansı varsa) arabasına yetişiyordu. Acımasız nöbetçiler, bu yarı ölü hale gelmiş hastaları ellerindeki sopalarla veya bellerindeki palalarla döve döve arabalara yetiştiriyorlardı. Birçoğu ise yollarda ölüp gidiyordu. Ölen için hemen yol kenarında iki karışık bir çukur kazılıyor, cesedin üzerindeki resmi elbise ve şapkası alındıktan sonra giysileriyle gömülüyordu.

Hasta askerlerden çok az da olsa bazıları iyileşiyordu. Buna karşılık da sağlam askerlerden hastalananlar oluyordu. İyileşenler, hastalanan askerin yerini alıyordu. Bu kez iyileşen asker, hastalananın intikam almaya başlıyordu. Hasta iken kendisine yapılanların hıncını yeni hasta olanlardan çıkartıyordu. Bu garip ve anlaşılmasız durum böylece sürüp gidiyordu.

Hırvat vadisini geçerken şaşılacak bir olay yaşamıştık. Hasta askerlerden birisi o kadar bitkindi ki, konak yerine gelindiğinde arabadan inememişti. Görevli askerler ayaklarından tutup çektiler. Yere düşerken zavallının başı, oldukça sert bir şekilde kuru bir keseğe çarpmıştı. Zaten bitkin, yarı ölü olan asker, hemen kendinden geçti, gözlerini yumdu. Üzerine eğilip inceleyen askerler "Öldü..." dediler. Her zaman olduğu gibi hemen kenarda bir çukur kazıldı; asker içine atıldı ve biraz toprakla örtüldü. Az sonra da kafil hareket etti.

İleriden elindeki değneğe dayana dayana bize doğru gelmekte olan birisini gördüğümüzde Garviça diye anılan Hırvat vilayetinin sonunda bir büyük ormanlık kenarında konaklamış haldeydik. Sırtında kirli gömleği, elinde kocaman bir ekmek, yalınayak başıkabak, perişan görünümlü bu kimse, öldü diye gömülen askerin ta kendisiydi. Karakoldaki soldatlar subaylarına koştular,

“Gömülen filan kimse dirilmiş, kalkıp işte geldi, ne buyurursunuz?” diye haber verdiler. Subay, tutuklanıp hapsedilmesini emretti. Askerler de tutup adamı benim yanıma getirdiler. Uzun süre birlikte yolculuk ettik. Nasıl kurtulduğunu anlattı.

Kafilemizi bir grup Hırvat takip etmekteydi. Bunlar, konak yerlerinde askerlerin bıraktıkları işe yarar şeyleri topluyorlardı. Hırvatlar az önce öldü diye gömülen askerin bulunduğu yere geldiklerinde, topraktan dışarı çıkmış ve çırpınmakta olan ayaklarını görmüşler. “Bu nedir” diye hemen toprağı eşeleyen adamlar, askeri kurtarmışlar. Son derece zayıf ve bitkin olan askere sıcak çorba yapıp yedirmişler. Bir miktar şarap ve gıdalar vererek askeri yeniden hayata döndürmüşler. Hasta asker çok geçmeden ayağa kalkıp yürümeye başlamış. Artık iyileştiğinden iyice emin olan Hırvatlar, eline bir büyük ekmekle bir kap şarap vererek askeri ordunun ardından göndermişler.

Hırvat vilayetindeki bu Garviça ormanlığını iki günde geçtik, Bodborya adlı nahiyeye geldik. Oradan kalktık, Sirac adlı palanka yanından Bojeka Kalesi’ne vardık. Bu kalede on beş gün kadar konakladık.

Bojeka Kalesi’nde konaklarken askerin ekmeği tükenmişti. Askerlere birer miktar un dağıtıldı. Bana da pay verilmişti. İki günden beri hiçbir şey yememiş, açlık çekmekteydik. Unu alan askerler ne yapacaklarını bilememenin şaşkınlığı içindeydiler. Bocalayıp duruyorlardı. Galiba undan nasıl ekmek yapılacağını bilen bir ben vardım. Başımdan o kadar çok macera geçmişti ki, hayatta kalmak için ne lazımsa öğrenmiştim. Ekmek yapmayı da biliyordum. Hemen çevreyi araştırdım. Konduğumuz evin bir Müslümandan kaldığı anlaşıyordu. Ben nöbetçi askerlerle birlikte ahırda kalıyordum. Biraz odun topladım, ateş yaktım. Sonra da yassıca bir tahta buldum. Üstüne un koyup su ile yoğurdum. Tuzsuz bir hamur olmuştu; daha sonra, hamuru poğaçaya gibi ya-

pıp ateşe gömdüm. Yavaş yavaş pişen ekmeğimi yemeye başladığım zaman askerler, birer tadımlık istemeye başladılar. Birer parça verdim.

Tuzsuz ekmeğim olağanüstü beğeni kazanmıştı. Zira aç adam ne bulursa şeker gibi gelir. Sonunda kolluktaki bir Korporal ile on asker ve beş altı tutuklu, unlarını bana verdiler ve “Bana da kendininki gibi ekmek pişir.” demeye başladılar. O gece sabaha kadar uyumadım, çalıştım. Poğaçacı olmuştum artık. Fakat, pişirdiğim ekmeklerden “el hakkı” diye birer parça pay alıyordum. Böylece çok sayıda ekmeğim oldu. Birkaç günlük yiyeceğimi biriktirmiştim; biraz rahat ettim.

Bu arada yaz günleri geride kalmıştı. Kış kendini her gün biraz daha hissettiriyordu. On beş gün geçtikten sonra oradan da kalktık, Brod adlı yere doğru hareket ettik. Burada Bosna tarafındaki Zvornik’ten kışlarına gidecek olan Avusturya askerlerinin gelmesini bekliyorduk. Ne kadar bekleyeceğimiz belli değildi. Hastalar ve askerler, buldukları dam altlarına sokulmuştu. Başımızdaki komutansa büyük bir eve yerleşmişti. Ben koluk askerleriyle birlikte merdiven başında açıkta kalmaktaydım. Havalar iyice soğumuştur artık. Sırtımızdaki elbiseler kış için çok yetersizdi. Askerler birbiri ardından hastalanıyordu. Ama ağırlaşan askerleri tedavi etmek bir yana, daha ölmeden götürüp dışarı atıyorlardı.

Sonunda günün birinde soğuk beni de pençesine aldı; çok kötü bir şekilde hastalandım. Üç dört gün şiddetli ateş içinde merdiven başında yattım. Hastalığım oldukça ağır seyrediyordu; ciddi bakım gerektirmekteydi. Fakat tedavi ve bakım bir tarafa, öyle kendimden geçmiş halde yatarken, benim bu kötü halimi gören askerler; “Bu Türk hastalanıp ölmek ister, bunu bir tarafa atmak gerekir” diye, komutandan izin almışlar. Beni alıp, evden

on beş-yirmi adım ötedeki çöplüğe götürüp attıklarının farkındaydım ama o kadar ağır hastaydım ki ne konuşacak, ne de kolumu kıpırdatabileceğim gücüm vardı. Sonrasını pek hatırlamıyorum. Hastalığın şiddetinden bayılmışım.

• • •

Gözlerimi açtığımda kendimi hayvan gübrelerinin ve çöplerin içinde buldum. Öldüğümü sanarak üzerime hayvan gübrelerini ve çöpleri dökmüşler, öylece terk etmişler. Terden sırlışıldadım. Gübrelerin ısısı beni korumuştur. Nerede olduğumu ve başımdan geçenleri hatırlamaya çalıştım uzunca bir zaman. Başımı gübrelerin altından çıkartıp dışarı bakındım büyük çaba harcayarak. Karşımdaki evi tanıyordum. Şimdi olanları daha iyi hatırlamaya başlamıştım. Hastalanıp bu izbeliğe getirilmiştim. Demek ki uzun zamandır buradaydım; tam olarak kaç gün olduğumu bilemiyordum ama üzerimdeki ve çevremdeki gübre yığınlarından en aşağı bir on gün geçmiş olduğunu anlayabiliyordum. Günlerdir aç ve susuzdum. Tekrar eve doğru baktım. Aslında çok uzakta değildi; ama o kadar zayıf ve bitkindim ki yerimden kalkamıyordum. Diğer taraftan başımı birazcık kaldırır kaldırmaz, ev ve meydan hareketleniyor, çevremde dönmeye başlıyordu. Bütün gücümü toplayıp oturmaya çalıştım. Fakat hiç gücüm yoktu; onu da başaramadım.

Susuzluktan dudaklarımın derileri tümüyle kavrulup dökülmüştü. Su getirmek için Sava nehrine gidip gelen kadınlar yanımdan geçiyorlardı. Sonunda bütün gücümü topladım, kadınlardan birisine seslenerek su istedim. Öbür dünyadan gelmiş biriyle karşılaşmış gibi şaşırın kadın, ürkek ve korku dolu bakışlarla yanıma yaklaşarak biraz su içirdi ve hemen yanımdan uzaklaştı. Suyu içince daha da gözlerim açıldı. Şimdi de aç olduğum aklıma

gelmişti, canım yemek istiyordu. Artık sağlığıma kavuşuyordum galiba. Ama “Yemeği nasıl bulacaktım; burada böylesine yatarken kim gelip de bana yiyecek verecekti?”

Yattığım yerden kalkmaya çabaladım yeniden; eğer eve ulaşmayı başarırsam kurtulabilirdim. Evdeki Sırlı kadınlar belki bir parça yiyecek verebilirlerdi. Son bir gayretle ayağa kalkmaya çabaladım ama nafile... Pes etmedim. Yerde sürünerek ilerlemeyi denedim. Emekleye emekleye sonunda merdiven başına kadar ulaşmayı başardım. Merdivenden inip çıkan, yanımdan geçen Sırp kadınlarına yalvarıyor, onlardan bir parça ekmek istiyordum.

Kadınlardan biri halime acımişti. Bir parça kuru darı ekmeği verdi. O kadar iştahla yedim ki, o kuru darı ekmeği bana sanki gül reçeli gibi lezzetli gelmişti. Ama doymamıştım, çünkü verdiği küçük bir parçadan ibaretti. “Bunca gün açlık çeken insana bu kadarcık yiyecek nasıl yeter?”

O gün emekleyerek merdivenleri tırmandım. Sonunda yavaş yavaş da olsa yukarı çıkmayı başardım. Burası kocaman bir evdi. Merdivenin başındaki kapıdan büyük bir salona giriliyordu. Salon sanki meydan yeri gibiydi. Bir kenarda büyükçe bir ocak vardı. Ayrıca salona açılan dört beş tane de oda kapısı görünüyordu. Odaların her birinde Sırp aileleri yaşıyormuş. Kalabalık guruplar halinde ve birçok ailenin birlikte yaşadığı bu evin, her aile için odaları ayrı olmakla birlikte ocakları ortaktı. Yemek pişirmek için aynı ocağı kullanıyorlardı.

Sırları daha önce yakından tanıdığım için biliyorum, bunların perhiz günleri oldukça çoktur. Çoğu zaman yedikleri, mercimek, börülce ve kepekten yapılma ekşi bir aştır. Ocağın üstünde belki ondan fazla sıralanmış çömleğin içinde pişen yemekler de sanırım yine bunlardan birisiydi. Ama kokuları bana enfes geliyordu.

Yemeklerin pişmesini sabırla bekledim. Ev halkı da benim gibi bekliyordu; sonra kimin yemeği piştiyse tabaklarına alıp gitmeye başlamışlardı. Ben de kırık bir çömlek tabanı bulmuştum. Çömleğiyle gidenlerden “Bize de bir kaşık vermez misiniz?” diye seslenmeye başladım. Sonunda kırık çanağıma birer ikişer kaşık yemek koymaya başladılar.

Üç gün boyunca mutfaktan ayrılmadım. Artık iyice kendime gelmiştim. Oturup kalkabiliyordum. Ama çok geçmedi, komutana yakalandım. Beni gören komutan, hiddetlendi, aşağıya, kolluk askerlerinin yanına gönderdi. Yeniden asker tayını olan ve profound adı verilen ekmeğe talim etmeye başladım.

Dört beş gün geçmişti ki komutana yeni bir emir geldi. Adamlarıyla birlikte yine Pojega denilen yere varıp beklemesi isteniyordu. Yola çıktık. Askerler yürüyor, kendisi arabayla gidiyordu. Kışın şiddetli zamanıydı. Sürekli kar ve yağmur yağıyordu. Buna rağmen yol boyunca geceleri açıkta yatıyorduk. Bense zaten hastalıktan yeni kalkmış, yalın ayak ve elbisesizdim. Kar ve çamur içinde arabaya tutunarak yürüyor, düşüp kalmamaya uğraşıyordum. Meşhur bir ata sözü vardır; “İnsan taştan ağaçtan sağlamdır” diye... Buna gerçekten inanıyorum; hastalıktan yeni kalkmış, yürümeye bile dermanım yokken, onca zorluğa nasıl dayanabildiğime kendim bile şaşıyordum.

Böylece, bütün gün boyu kar ve yağmur altında, aç ve dermansız, şiddetli soğukta yürüyordum. Akşamları orman kenarında bulduğumuz kuytu bir köşede konaklıyorduk. Konak yerinde hemen komutan için bir çadır kuruluyor, döşek seriliyordu. Komutan, benim efendim olan Fischer tarafından ona emanet bırakılan hizmetçi kızı koynuna alıp yatıyordu. Doğal olarak soğuktan hiç etkilenmiyordu. Diğer askerler, ormandan odun sürüyüp getiriyorlar, yaktıkları ateşin çevresine halka oluyorlardı. Herkes çantasındaki yiyeceğini çıkarıyor, yiyip içtikten sonra

ateş kenarına kıvrılıp uyuyordu. Bense ormandan odun getirecek gücüm olmadığı için ateşten yararlanamıyordum. Aslında “Bir tarafa kaçıp gitmesin” diye odun için ormana gitmeme de izin vermiyorlardı; fakat ateşe yaklaşıncı da “Sen odun getirmediñ” diye kovuyorlar, uzaklaştırıyorlardı. Hem hava soğuk, hem de altımdaki toprak yaş... Bir yandan da kar yağıyor; altıma serecek veya üstüme örtecek en küçük bir şey bile yok...

Kış gecelerinin ne kadar uzun olduğunu o zaman yaşayarak çok iyi öğrendim.

Zaman zaman ateşin karşısında uyuyan Avusturyalı bir askerın önüne geçip ısınmaya çalıştığım oluyordu. Ama bu çok sürmüyordu; biraz sonra önüne geçtiğim asker üşüyerek uyanıyordu. Beni ateşinin önünde otururken görünce tekmelerle kovalıyordu. Oradan kovulunca ben de uyumakta olan bir başkasının ateşinin önüne geçiyordum. Tabii çok geçmeden o da uyanıyor ve aynı sonuçla karşılaşırıyordum. Böylece yarı çıplak, titreye titreye sabahı etmeye çalışırıyordum. Sabah tekrar erkenden, uykusuz ve yorgun yola koyuluyordum. Yollar dağlık taşlık. Bense yalın ayak... Ayağım sivri sivri taşlardan kan revan içinde... Soğuk ise dayanılır gibi değildi. Soğuk mu daha çok acı veriyordu, yoksa yaralar mı bilemiyordum.

Bin bir zorlukla süren yolculuğun ardından nihayet Pojega Kalesi'ne ulaştık. Bir hana sığındık. Burada birkaç gün kalmıştık ki Bosna'nın Zvornik Kalesi tarafından General Prens Louis'nin piyade alayı ile Layednand Fischer çıkıp geldi. Fischer'in başımızdaki komutanla karşılaşması hiç de hoş olmadı. Aralarında büyük bir tartışma başladı. Fischer, emanet olarak bıraktığı mallar ve kıza yapılandan çok, benim esir tüccarı Frenklere teslim edilmemiş olmama çok kızdı. Aralarındaki tartışma kısa zaman sonra düelloya dönüştü. Ellerinde şışlerle meydana çıktılar, vuruşmaya başladılar.

Benim sahibim olan Fischer melunu, bu kavgada yaralandı; rakibinin şişi bir karıştan fazla karnına saplanmıştı. Yere yıkıldı. Çevredekiler koştular, kaldırıp karargâha götürdüler. Alayın cerrahlarını çağırdılar. Yara tam göbeğinin yanındaydı. Hiç kan ak-mıyordu. Cerrahlar çömlek vurdular; kanı dışarı akıttılar. Gerekli merhem ve ilaçlar sürdüler. Ölü gibi yatıyor, hiç konuşmuyordu.

Beni tekrar Fischer'e teslim ettiler. Birkaç gün sonra hareket eden orduyla birlikte biz de yola düştük. Hırvat tarafına gidiyor-duk. Oradan Siska Kalesi'ne, sonra Sava nehrini aşır Una neh-rinin Sava'ya döküldüğü yer olan Yasenova'ya yöneldik. Bir kaç günde Hırvat vilayetinde İvaniç denen kalenin yakınında konak-ladık. Fischer burada tedavi için bir cerrahın evine yerleşti. Beni de yanına aldı. Askerler ertesi gün yollarına devam etti. Ben iki baş beygiriyle birlikte onun yanında kaldım. Adam dinlenip teda-vi oluyor, ben de hayvanlara bakıyordum.

Bir müddet sonra Fischer, kendisini iyice toparladı; artık dı-şarı çıkıp gezmeye başlamıştı. Burada kaldığım süre içinde günlük tayınımız, bir fund²⁷ öküz eti, ekmek ve bir okka²⁸ şaraptı. Bu saye-de ben de bir ay içinde toparlanmış, iyice güçlenmişim. Yeniden içimde kaçır kurtulma arzusu canlandı. Hele o Hacı Ahmet adlı esirle karşılaştıktan sonra gece ve gündüzümü, artık iyiden iyiye Fischer'in elinden kaçır kurtulma fikri kaplar olmuştu.

• • •

Fischer'in dışarıda gezide olduğu bir gündü, kapının önünde yalnız başıma oturmaktaydım. Aniden karşıdan bir adam çıka-geldi, selam verdi. Laubali bir takım sözlerle karşılık vermeye ça-lıştım. Adam "Allah kurtarsın" diye dua etti. Şaşırmıştım. Ben de "Allah seni de korusun" diye karşılık verdim. Adam benim şaşkın

27 1 fund: yaklaşık 350 gram.

28 1 okka: 1, 28 kg.

bakışlarım altında son derece düzgün bir Türkçe ile konuşmaya başladı ve dedi ki:

“Benim kardeşim, öyle şaşırma. Biz de Muhammed ümmetindeniz, din kardeşiyiz, esiriz. Burada olduğunuzu duyduğum için ziyaretinize geldim.

Şaşkınlığım bir kat daha artmıştı; özürler diledim.

“Kusuruma bakma... Kılığınızın yarısı Müslümana benzer, yarısı Nemçe’ye; bu yüzden bilemedim. Gereği gibi karşılayamadım.”

Yer gösterdim, oturduk; tanıştık. Macerasını anlattı. Adı Ahmet’miş. Viyana Seferi’nde esir olmuş. Viyanada, İmparatorun başkâtibi olan Grof İştrotman adlı kimsenin esiriymiş. Kurtuluş bahası olarak, Osmanlılar tarafında esir bulunan bir Avusturyalının serbest bırakılması ve bir baş at vermek karşılığında efendisiyle anlaşmış. Efendisi de bu fidyeyi temin etmek üzere kendisini Osmanlı sınırına kadar götürmesi için İvaniç kumandanı olan Otto de Stubenberg²⁹ adlı generale emanet etmiş. Bu nedenle hareket zamanına kadar buraya yakın bir yerde beklemekteymiş. Sipahi takımından ve hacca gitmiş bir kimseymiş.

Ben de kendi öykümü anlattım. Sahibim olan adamın, fide bedelini eksiksiz olarak aldıktan sonra, bunca zamandır serbest bırakmadığını, zindanlar ve yollarda eziyetler çekip zulümler gördüğümü ayrıntılarıyla anlattım. Anlattıklarımın çok etkilendiği.

“Bunun çaresi vardır”, diye karşılık verdi. “Ben”, dedi, “her istediğim zaman general ile konuşabilmekteyim. Bu arada senin uğradığın haksızlığı kendisine anlatırım. Çalışıp seni bu zalim adamın elinden alır. İnşallah, yakın zamanda, ben Bosna tarafına İslam ülkesine giderken seni de beraberimde götürürüm.”

²⁹ İştunberg olarak yazılmıştır.

Duyduklarım karşısında heyecanlanmış, sevinmişim. Biraz daha konuştuktan sonra ayrıldık. O kaleye döndü. Benim kaldığım ev ise kalenin dışında varoştaydı.

Aradan bir saat ancak geçmişti ki Hacı Ahmet tekrar geldi ama bu kez yalnız değildi. Yanında bir Françiskan papazı vardı. Eve geldiler ve bana hiç dönüp bakmadan doğruca Fischer'in odasına girdiler. Bir saate yakın kendi aralarında konuştular. Neler konuştuklarını duyamıyordum. Fakat, benimle ilgili söyleştiklerini tahmin ediyordum. Bir saat sonra tekrar dışarı çıktılar, yine bana bakmadan ve bir kelime bile söylemeden gittiler. Çok şaşırmıştım.

"Ne olmuştu acaba?"

Ben böyle düşünceler içinde boğuşurken Fischer'in kaleye davet edildiğini öğrendim. Atını hazırladım ve bindirdim, kendisi yalnız gitti; ben evde kaldım.

Fischer gittikten sonra dönüşünü beklerken merakımdan ölüyordum. "Kurtulacak mıydım acaba?"

Öğleden sonra nihayet adam davetten döndü. Sarhoştı. Ben atını alıp ahıra çektim; kendisi odasına çekildi. Ama bakışlarında bir gariplik sezmişim. Az sonra da üç dört tane Hırvat azmanı kefere daha geldi; onlar da doğruca onun odasına girdiler. Çok geçmedi ev sahibinin karısı kadın dışarı çıktı, beni yanına çağırdı. Kendisini sever ve güvenirdim, akli başında birisiydi. Kulığıma eğilerek Hırvatça fısıldadı:

"Osman, dikkatli ol. Galiba efendin seni dövecek."

Aklım başımdan gitmişti. "Bu da nereden çıktı?" diye düşünmeye başlamıştım ki Fischer kapıda göründü. Yüksek sesle beni çağırıyordu:

"Osman, gel çabuk!"

Merdivenlerden çıkıp odasına girdim, ayakta beklemeye başladım. Ben odaya girer girmez Fischer arkamdan kapıyı kilitledi. Odanın içinde ayakta bekleyen Hırvatlar da üzerime atıldılar, kollarımdan sıkıca yakaladılar. Fischer yanıma geldi, üzerimi baştan ayağa aradı. Bıçak gibi kesici bir şey olup olmadığına bakıyordu. Kuşağıma bağlı olan ekmek kesmek için kullandığım bir eski püskü çakım vardı, onu buldu. Hemen ipini kesip kopardı. Odanın bir tarafına bıraktı. İpleri önceden hazırlatmış. Ellerimi ve ayaklarımı sıkıca bağladı. O iri yarı Hırvatlar beni yere yatırdılar. Kımıldayamaz bir haldeydim; ellerimden ve ayaklarımdan tutuyorlardı. Fischer eline kocaman bir sopa almıştı.

Birazdan adamın elindeki koca sopa vücuduma acımasızca inip kalkmaya başladı. Duyduğum acının tesiriyle kıvranıyor; “Beni niçin dövüyorsun?” diye bağıırıyordum. Ben bağırırken o sopayı daha da şiddetle indiriyor ve “Dur sana Temeşvar’ı ve Müslüman vilayetine gitmeyi öğretelim.” diye söyleniyordu. Hırsından kudurmuş gibiydi. Adamın kızıl yüzü daha da kızarmış, domuzu andırır kalın boynunun damarları şişmiş, gözleri yuvalarından fırlamış, korkunç bir görünüm almıştı. Elindeki sopayı başım, ayağım, kolum, butlarım ayırmadan rast gele indiriyordu. Değneklerin sayısını ancak yüze kadar sayabildim. Sonunda bayılmışım. Bunun üzerine o da dövmeyi bırakmış.

Gözlerimi açtığımda Fischer, kenara oturmuş tütün içiyordu. Burun delikleri açılıp açılıp kapanıyor, hâlâ derin derin soluyordu; öfkesi geçmişe benzemiyordu. Benim ayıldığımı görünce elindeki tütün çubuğunu bıraktı, sopasını kaptı. Sopa yeniden başıma yüzüme inmeye başladı. O kadar dövüyordu ki gürültü ve çığlıklara artık dışarıdaki cerrah ve hanımı bile dayanamaz olmuşlardı, kapıya dayandılar. Yüksek sesle bağıırıyorlardı:

“Allah rızası ve İsa aşkına, şu garibi dövmeyi bırak artık, kapıyı aç!”

Onlar dışarıdan “kapıyı aç!” diye bağrışıp ağlaşıyorlardı ama zalim adam merhamet etmiyordu. Kapıyı açmadı. Hırısı geçinceye kadar beni dövdü. Yorulmuştu aslında; sonra kapıyı açtı. Hırvatları demirciye gönderdi. Ayağıma bir çift pranga yaptırdı. Sonra da beni kale içindeki zindana yolladı.

Burada beş Müslüman esir daha vardı. Zindan düzayaktı. Penceresi yoktu. Ağaçlardan yapılmıştı. Burası da daha önce kaldığım manastırın zindanına benziyordu. Esirlerin elleri ve ayakları yerdeki tomruklara bağlanıyordu.

Akşam olunca içeriyi bir mumla aydınlatan zindancı, bütün esirlerin hepsini yan yana dizerek sırt üstü yatırıyor, baş ve ayaklarını sabitledikten sonra boyunlarına halka ile bir zincir takıyordu.

Zindandaki esir arkadaşlarımdan birisinin adı Hasan’dı, Bosna’ya bağlı Pakrač Kalesi’nde esir olmuş. On altı seneyi geçmiş. Biri Peçuy Kalesi’ndendi; müezzinmiş. Adı Mustafa Çelebi’ydi. Bir başkası Valpova’lı Mustafa idi. Diğer Miholça’lı Ahmet. Beşincisinin adı da Mahmut’tu. Yirmi gün kadar onlarla birlikte bu zindanda kaldım.

Bir gün Fischer ziyaretime geldi. Yanına çağırttı. Adama karıştı içimden öylesine bir nefret duyuyordum ki konuşmak hatta yüzüne bakmak bile içimden geçmiyordu. Benim ne düşündüğüm onun hiç umurunda değil gibiydi; söze başladı:

“Osman, Temeşvar’a gider misin?”

Başımı kaldırdım yüzüne baktım; alaycı bir gülümseme vardı. “Eğer bir daha Temeşvar’ı aklına getirmezsен seni zindandan kurtarırım; yoksa kendin bilirsin...”

Ne cevap verebilirdim ki? Çaresizdim. Biraz düşündüm, kelimeler dilimden yuvarlanarak döküldü:

“Elindeyim, istersen öldür, dilersen kurtar...”

Fischer daha başka söz etmedi; yanımdan ayrıldı. On beş dakika sonra zindancıyla birlikte tekrar döndü. "Zindandan çıkıyor, onunla birlikte eve dönüyordum." Önce doğruca demirciye yolladı. Ayağımdaki demirleri kestiler. Sonra Fischer'in ikametgâh olarak kullandığı cerrahın konağına geldik. Fischer beni zindandan çıkarmıştı ama bana güvenmiyordu, ilk fırsatta kurtuluş için bir yol arayacağımdan emindi. Bu nedenle de çevremizdeki herkese, bana göz kulak olmaları için tembihlerde bulunmaktaydı. Zindandan niçin kurtulduğumu da zaten birkaç gün içinde anlayacaktım.

...

Birkaç gün sonra yolculuk hazırlıklarına başladık. Fischer'in beni niçin zindandan aldığı şimdi daha iyi anlaşılıyordu; yola çıkıyorduk. Yolculukta bir esire her zaman ihtiyaç olur. Ayrıca adam, ordudaki görevinden tamamen ayrılarak Viyana'ya dönmeyi planlıyormuş; beni de yanında götürmek istiyordu. Söylediğine göre; Sava nehrini geçip Yasanofça adlı yerde alayı ile buluşacak ve maaşlarını alıp hesaplarını kestikten sonra Viyana'ya gidecektik.

Fischer'in bir gök beygiri vardı, onu eyerleyip hazırladım. Bana da alçak boylu bir kara beygir düşmüştü.

Yolculuğa sabah erkenden çıkmıştık. Kara beygirin üzerine hem ben binmiştim, hem de büyük bir bavul dolusu eşyayı yüklemiştik. Yanımızda da iki Hırvat yaya yürüyor, bize kılavuzluk ediyordu.

İvaniç Kalesi'nden Sava'ya doğru bir gün yol gittik. Kış olduğundan hava çok soğuktu; yağmur ve kar yağıyordu. Yollar bataklık ve çamur içindeydi. Altımdaki beygir, üstündeki ağır yükte bu çetin yolların zorluğuna dayanamıyordu. Bir kaç saat yürüyünce duruyor, ilerlemiyordu. Hayvanın zaten iki ön ayağı tutuktu.

Üstelik benim de ayağımda mahmuzsuz çarıklar... Elimde bir kamçı bile yok... Fischer'in altındaki hayvansa çok güçlü. Ben geride kaldıkça dönüp geliyor, "Türk, sür!" diye bağırıyor, bir kere altımdaki beygire vuruyorsa iki üç kez de bana vuruyordu.

Bu adamla yolculuk daha ilk günden bir işkence olmuştu benim için. Daha fazla dayanamayacağımı düşünüyordum ki imdama nehir yetiştirdi. Sava nehri taşmıştı. At ile aşağıya doğru, Siska Kalesi'ne gitmek olanaksız hale gelmişti. Sava üzerinden ancak gemiyle gidilebilirdi. İkinci konakta, bir Hırvat köyünde Fischer beni ve atları bıraktı. Burada, alayın margitan denilen seyyar tüccarlarından birisi kışlamaktaydı, beni bu adama emanet etti; dönüşte alacağını söyleyerek gitti. Kendisi de gemiyle Yasenofça tarafına doğru yola devam etti.

Fischer beni bir Hırvat köylüsünün evine yerleştirmişti. Burada günlerim çok rahat geçiyordu. Günde birkaç saat beygirlerle ilgilenince işim bitiyordu. Ondan sonra da köylülerle oturup kalkıyordum. Benden çok hoşlanmışlardı. Köylerine bir "Türk gelmiş" diye gururlanıyorlar, erkeği ve karısı beni konuk etmek ve benimle sohbet etmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Beni düğünlerine, ziyafetlerine götürüyorlardı. Rahatım yerindeydi açıkçası. Çektiğim bunca çileden sonra burası bir cennet gibiydi benim için.

Köyde, Hırvatlar kendi aralarında sıraya koymuşlar, her gün bir başkası yemeğimi getiriyordu. Nöbet kimdeyse önce geliyor, "Ne yersin?" diye soruyordu. Benim isteğim belliydi: "Domuz eti ve yağı olmasın da ne olursa olsun..." Yemeğin yanında bir okka şarap getirmeyi de ihmal etmiyorlardı.

On beş-yirmi gün kadar kaldığım bu köyde esir olduğumu unutmuştum. Günlerim, öylesine eğlenceli ve güzel geçiyordu ki... Her gün genç Hırvat kızlarının arasındaydım. Bir elimden

biri diğer elimden öbürü tutuyor, beni alıp تنها yerlere götürüyorlardı. Saatlerce benimle sohbet etmekten çok hoşlanıyorlardı. Benim de gençlik yıllarım... Henüz on sekiz-yirmisindeyim. Aslında çok yakışıklı sayılmazdım ama kızların ilgisini fazlasıyla çekiyordum. Başbaşa kaldığımız zaman kızlar benden sürekli Türkçe şarkı söylememi istiyorlardı. İki de bir “Hadi bize Müslümanca ve Boşnakça ırla.” diyorlardı. Fettan Hırvat kızlarının işveleri ve fingirdemeleri başımı döndürse de her defasında kaçıyor, ellerinden kurtuluyordum.

O yaşlarda insanın kendini kontrol etmesi aslında çok zordur, belki de çok büyük bir hünerdir. Cenab-ı Allah'ın hikmetiyle bende biraz utangaçlık vardı. Kızların bunca sıkıştırmalarına, işvelerine rağmen utanır kaçardım. Elime geçen fırsatları değerlendiremezdim. Fakat geceleri kendimle baş başa kaldığım zamanlar, pişmanlık duyuyordum. Şeytan beynimin içinde fink atıyor, fısıldıyordu:

“İşte, fırsat elinde, yanındakiler de sana meyilli, hazırlar. Birinin işini görsen ne olacak ki?”

Sarışın Hırvat kızlarının mavi, yeşil gözleriyle başımı döndüren bakışlarını hatırladıkça kendi kendime “Sen bir aptalsın” diyordum. Ellerimden tutup yanıma sokuluşları, sonra da sağımı solumu çekiştirmeye başladıklarında ellerinden uzaklaşıp kaçışım gözümün önüne geldikçe, içimde yükselen pişmanlık duygusu bütün bedenimi kaplıyordu. “Aptal” diyordum kendime; “şurada beş on günlük misafirsin, ne sorun olur?”

Fakat hemen ardından yine aklımı topluyordum. Akıl terazisini elime alıyordum. Kendimin kim olduğunu ve hangi konumda bulunduğumu yeniden kendime hatırlatıyordum:

“Sen zavallı bir esirsin...”

İşin sonunu düşününce bu kez titriyordum. Eğer içimden geçen suçu işlersem bunun pek fazla gizli kalmayacağını biliyordum. Böyle bir durumda ne ceza vereceklerini kestiremiyordum ama başıma hiç de hoş olmayan şeyler geleceğinden emindim.

“Ya işlediğim suç ortaya çıkarsa..?”

Bu kez kalbimdeki pişmanlık duygusu yerini korkuya bırakıyordu. Aklım duygularıma hakim oluyordu:

“Sefası kısa süren bir şey için büyük tehlikelere atılmak hiç de akıllıca değildi? Ya bir de çocuk olursa..”

Sözün kısası, bu düşünceler arasında gide gele birçok fırsatı öldürdüm. Aslında doğru yaptığımı çok geçmeden anlama fırsatım oldu. Kendimi ne kadar kontrol etsem de aslında eğlenceye ve tembelliğe fazlasıyla kaptırmıştım. Hayvanların bakımı kalmıştı doğal olarak.

Bir gün, Fischer’in beni emanet ettiği o margitan, kaldığım eve geldi, hayvanları denetledi. Durumu anlamakta gecikmedi. Meğer Fischer, sıkı sıkı adama tembih etmiş, “Eğer benim esir, hayvanlarıma iyi bakmazsa, sen de onu döverek cezalandır.” demiş.

Margitan, “Sana bir diyeceğim var.” diye beni kendi bulunduğu eve çağırdığında olacıklardan habersizdim. Adamın evine gittim; yukarı çıkıp, hayat adı verilen merdiven başında beklemeye başladım. Adam elinde kalın bir iple kiler odasına girip çıkıyor, bir takım hazırlıklar yapıyordu. Ama bu arada ilginç bir durum gözümden kaçmadı. Bu adamın Lipova’lı İmamzâde Mahmut isminde küçük yaşlarda bir esiri vardı. Mahmut, adamın küçük çocuğunu elinden tutmuş dışarı çıkartıyordu; ama gözlerinden akan yaşlar kafamı karıştırmıştı. Türkçe; “Neden ağlıyorsun?” diye sordum yavaş bir sesle.

“Benim kardeşim, galiba benim efendi seni dövecek, onun için ağlıyorum...”

Mahmut sözlerini daha tamamlamamıştı ki ben manzarayı çaktım. Fırlayıp evden çıktım. Bir solukta dört beş basamağı birden aştım; kalmakta olduğum Hırvat’ın evine vardım; bahçenin arkasındaki samanlığa gizlendim.

• • •

Margitan, kilerden çıkıp “Türk nerede?” diye aranmaya başladığında ben çoktan gözden kaybolmuştum. Kaçtığımı anlar anlamaz arkamdan koşturmuş. Doğal olarak onun da aklına gelen ikamet ettiğim Hırvat köylüsünün eviydi. Köylünün evine gelen margitan, karşısına çıkan herkese “Türk nereye saklandı?” diye sorumuştı ama yanıt hep aynıydı:

“Görmedik, nereden bileceğiz?”

Köylülerden beklediği yardımı göremeyen, üstelik de terslenen adam, iyice öfkeye kapılmıştı. Evin içini dışını didik didik etmiş, beni bulamayınca, adamdaki öfke, yerini korkuya terk etmişti. Sebebi de belliydi: “Ya köyden kaçtıysa bu Türk?”

Gayet iyi biliyordu ki eğer kaçacak olursam efendim olan aç gözlü adam, bunun bedelini ona pahalıya ödetirdi.

Bense bütün bu gelişmeleri saklandığım yerden dakikası dakikasına öğrenebiliyordum. Ev sahibinin kızları sürekli yanıma geliyorlardı. Yiyecek ve içeceklerle birlikte, dışarıdaki gelişmelerin taze haberlerini getiriyorlardı. Bunları duydukça keyifleniyordum. İki gün iki gece samanlıkta saklandım. Geceleri uyuyor, gündüzleri de Hırvat köylüsünün altın saçlı kızları tarafından avutuluyordum; hiç sıkılmıyordum.

İkinci günün sonunda kızlar artık çıkabileceğimi söylediler; “Margitanın öfkesi geçmiş, pes etmişti.”

Margitanın evine gittim; karşısında beni gören adam derin bir nefes aldı. Ben de hayvanlarla daha yakından ilgilenmeye başladım artık.

Olayın üzerinden yaklaşık bir hafta geçmişti ki Yasenofça tarafından bir Fransız aşçı geldi. Fischer'in talimatını getirmişti: "Aşçıyla birlikte hayvanları alıp önceki konakladığımız İvaniç Kalesi'ne gidecektim." Kendisi de başka bir yoldan oraya gelecektiymiş.

Ertesi gün hayvanları eyerledim, yanıma bir de kılavuz alarak aşçıyla birlikte yola çıktım. İki gün sonra İvaniç'e ulaştığımda Fischer'i orada bekliyor buldum. Yine cerrahın konağına yerleşmişti. Bir kaç gün dinlendikten sonra tekrar yolculuk hazırlıklarına başladık. Fischer, Viyana'ya gitmek istiyordu; beni yanına çağırırdı ve hakkımdaki düşüncesini anlattı:

"Osman, ben Viyana'ya gideceğim. Seni de oraya götüreceğim. Ben orada bir makam alınca seni de iyi bir konuma getireyim."

Gönül alıcı sözlerle beni yumuşatmaya ve ikna etmeye çalışıyordu. Hatta, kendinin bir boz çuha dolaması vardı, onu bana hediye etti. Ayağıma çakşırlar, çizme, bir mavi çuha, tilki bacağıyla kaplı bir kürk verdi; don, gömlek yaptırıp bir güzel giydirdi.

Artık iyice anladım ki bu adam beni bırakmayacak. Viyana'ya götürünce belki beni zorla dinine de döndürecekti. Özellikle bu son ihtimal aklıma geldikçe öfkeden kontrolümü kaybediyordum. Sonunda kendi kendime kararımı verdim: "Yolda giderken bu adamı ilk fırsatta vuracaktım; hem de kendi silahıyla." Ne cezaya uğratırlarsa uğratsınlar, gözümde yoktu.

Yola çıkmadan önce atları nallatmamız gerekiyordu. Yolculuktan bir gün önceydi hayvanları aldım demirciye gittim. Demirci, aynı zamanda kalenin maaşlı askerlerinden, onbaşı ya-

hut korporal kadrosunda birisiydi. Demircinin yetişkin bir oğlu vardı, atları o nalliyordu.

Delikanlı atları nallarken benimle sohbet etmeye başladı. Hırvatça konuşuyorduk.

“Efendinin seni dövdüğünü duyduk, sebebi neydi?”

Olayın iç yüzünü anlattım.

“Mademki bu adam sana böylesine haksızlık ve zulüm yapıyor, niçin kaçmıyorsun?”

“Ama Türk sınırı buradan çok uzak... Yol, iz bilmiyorum. Elimde ne bir belge, ne de yanımda bir yoldaş var. Bunlar olmadan nereye kadar gidebilirim ki? Yakalanıp yeniden esir olmanın korkuyorum.”

“Bosna diyarı Müslümanların elindedir bilmiyor musun? Buraya da çok uzak değil. Buradan Sava nehrine üç konak. Sava nehrinin karşısına geçince Türk ülkesi...”

Delikanlı sözlerinin bu noktasında konuşmasını kesmişti, sağını solunu kontrol ettikten sonra yanıma biraz daha sokuldu ve kısık bir sesle içimi hoplatan cümlesini söyledi:

“Eğer istersen senin için firar etmek çok kolaydır.”

Heyecanlanmıştım, daha da dikkatle dinlemeye başladım anlattıklarını.

“Fakat doğal olarak bu kıyafetle hiçbir yere gitmen mümkün değil. Öncelikle kıyafetini değiştirmeli, sonra da iyi bir kılavuz bulmalısın. Üç güne değin Türklere ulaşırısın.”

Duyduklarım, yüreğimdeki kaçma arzusunu yeniden kamçılamıştı. Fischer’in beni Viyana’ya götürecektir zaten içimde büyük bir dertti. “Artık bir daha Müslüman illerini göremeyeceğim” diye korkuyordum. Ayrıca, kafamda tasarladığım Fischer’i öldürme planı da oldukça tehlikeliydi.

“Ama bu genç adama ne kadar güvenebilirdim ki..”

Demircinin oğluya ümitsizce konuşmayı sürdürdüm:

“Benim verecek param yok; bana kim yardım eder?”

Elindeki çekici bırakıp doğruldu ve beni baştan aşağı bir kez daha süzdü. Üzerimdeki mavi kürk ile çuha dolamaya gözleri takılıp kalmıştı.

“Üzerindeki şu kıyafetlerin tamamını verirsen sana bir kat çoban elbisesi verirler, seni de buradan çıkarırlar. Sınıra kadar sana bir yardımcı bulunursa oradan sonra kendin gider, Osmanlı'ya ulaşırsın.”

“Peki bunun için benim ne yapmam gerekir?”

Delikanlı benim bu soruyu sormamı bekliyormuş; hemen yanıtladı:

“Bu gece gizlice bize gel. Seni bir iki gün evimizde saklarız. Efendin seni arayıp bulamayınca çeker gider. O zaman seni alır götürürüz.”

Bu öneri aklıma yatmıştı. Atların nallanması bitince eve döndüm. İçim içime sığmıyor, ne yapacağını bilememenin sıkıntısını yaşıyordum. Fischer ise yarın yolculuk olduğundan erken yatmamı tembihliyor, neler yapacağımızı sıralıyordu: İki beygiri kızığa koşacaktık. Kendisi sandık ve eşyalarıyla birlikte kızakta olacaktı. Bana da kızığı sürmek kalıyordu. Buradan Varojdin Kalesi'ne kadar da iki Hırvat kılavuz bizimle olacaktı.

Benim ise gözlerime uyku girmiyordu. İçimde engel olamadığım bir heyecan vardı. Kafamın içinde çeşitli fikirler birbirleriyle çarpışıp duruyordu.

“Ya yakalanırsam? Veya bu adamlar bana yalan söylüyorlarsa...”

Karar vermekte zorlanıyordum.

Gece yarısı olmuş, herkes derin bir uykuya dalmıştı. Artık tereddüt etmeye gerek yoktu; elbiselerimi alarak yavaşça kapıdan çıktım. Ses çıkarmamaya dikkat ediyor, nefesimi tutuyordum.

...

Kimseye görünmeden evden çıkmayı başarmıştım. Sokaklar da boştu. Korka korka ilerliyordum ama yolları şaşırmadan evin yakınlarına kadar gelebilmişim. Delikanlı çok iyi tarif etmişti ve ben de gün boyunca sürekli zihnimden tekrarlamıştım delikanlının tarifini.

Yolda giderken kafamın içinde olumsuz fikirler cirit atıp durmuştu. Aklıma takılan bir ihtimal içimi titretiyordu:

“Ya geri dönmek zorunda kalırsam?”

Delikanlının tarif ettiği evin önüne geldiğimde heyecanım bir kat daha arttı. Yanlış gelmemiştim. Kapı açıktı ve içeride ışık vardı. Yanmakta olan mumun zayıf titrek ışığı dışarıya yansıyor-
du. Ben kapının önüne gelince onların da beni fark ettiklerini anladım; zira mum ışığı hareketlenen gölgeleri dışarı yansıtıyordu. Uyumamışlar, onlar da beni bekliyorlarmış...

Kapıya çıkan delikanlı beni hemen içeri aldı. Bütün aile bir aradaydı.

Demirci koca Korporal, “Hoş geldin.” diyerek bana yer gösterdi. Karısı ve iki yetişkin kızı da yanında oturuyordu. Benimle biraz sohbet etti. Moral vermeye çalışıyordu:

“Biz esirlere acırız. Seni dindaşlarına ulaştırırız merak etme.”

Güvenmekten ve inanmaktan başka çarem yoktu. Yiyecek ve içecek bir şeyler getirdiler; birlikte yedik ve konuştuk. Bir iki saat sonra herkes yataklarına dağıldı. Ben de bir kenara uzandım, biraz uyudum.

Ertesi sabah demircinin karısı beni erkenden uyandırdı; kendisini takip etmemi söyleyerek kilere götürdü. Kilerde büyük bir buğday fıçısı görünüyordu; beni onun içine soktu. İçi buğday doluydu. Altıma serecek ve üstüme örtecek bir iki şey bıraktı.

Biraz ekmek ile bir okka da şarap veren kadın “Bu gün bununla kanaat et, yarın bakalım neler olur...” dedikten sonra kilerin kapısını kilitledi ve gitti.

Ertesi sabah Fischer, seher vakti kalktığında olayın farkına varmakta gecikmeyecekti doğal olarak. Kapılar açıktı ve ben ortada yoktum. Sonradan öğrendiğime göre kayıp olduğumu fark eden bütün ev halkı, kuşluk zamanına kadar beni aramışlar.

Kalenin varoşunun çevresi bataklıklarla kaplıydı. Birçok asma köprü ve karakol vardı. Varoşun nüfusu yaklaşık üç-dört yüz haneye yakındı. Mevsim kış, mart ayının soğuk ve yağışlı günleri... Sular buz tutmuştu. Kaybolmuş veya bir su birikintisine düşmüş olmamdan endişelenmişlerse de sonunda firar ettiğime kanaat getirmişler.

Fischer, beni bulamayınca kaleye gitmiş ve General Stubenberg'e yardım için başvurmuş. Esirinin firar ettiğini bildirmiş; “Şehirden fazla uzaklaşmış olamaz” diyerek evlerin ve çevrelerin aranmasını istemiş.

Generalin emriyle adamlar tayin edilerek beni aramaya başlamışlar. Aramaya öncelikle kale dışındaki su ve hendek kenarlarından başlamışlar. Allah'ın yardımı o gün benden yana olmuştu. Çevre köylerden birileri, o gece varoşa gelip meyhanelerde içtikten sonra, bu hendeklerden birisinin buzunu kırarak karşıya geçmişler. Beni arayanlar sabah o izleri görünce akıllarına ilk ben gelmişim. “İşte buradan geçmiş!” diye düşünmüşler. Onların fikirlerine göre ben, “Sava nehri kenarlarındaki köylerde edindiğim dostlarımin yanına veya o taraflara doğru kaçıp gitmiştim.”

Bu nedenle varoşu aramayı bırakan adamlar köylere doğru gitmişler. Oysa ben demircinin evinde fiçinin içinde kapalıyım. Dünyada neler olduğundan habersiz, bir türlü geçmek bilmeyen dakikaları ve saatleri sayarak akşamı bekliyordum. Ev sahibi gelip beni fiçiden çıkardığında akşam olduğunu anlayabildim. Birlikte oturup yemek yedik. Dışarıda yaşananları bir bir anlattı. “Korkacak bir şeyin kalmadığını” söyleyerek kalbime ferahlık verdi. Ertesi gün ben yine o fiçinin içine girdim. Böylece üç gün geçti. Dışarıdaki bütün aramalarının neticesiz kalması üzerine Fischer, ümidini keserek daha fazla beklememiş ve kalkıp Viyana’ya gitmiş.

• • •

Fischer’in gitmesinden sonra artık gündüzleri fiçiye gizlenmiyordum. Ancak, eve yabancı biri geldiği zaman odadaki fırına saklanıyordum. Komşu kızları ve çocukları ise beni görüyorlardı. Bundan başka, demirci ile sözleştiğimiz gibi üzerimdeki bütün elbiselerimi almışlardı; basit bir çoban kıyafeti giyiniyordum. Fakat, bu kez de sanki bu evde hapistim.

Ne kadar olmuştu hatırlamıyorum ama artık bu evde beklemekten de sıkılmaya başlamıştım. Bu arada tek yaptığımız iş dağa kömür yapmaya gitmek oldu. İki-üç gün dağda kaldık. Fakat benim sürekli olarak merak ettiğim konu hep aynıydı: “Ne zaman sınıra gidecektik?”

Ben sordukça onlar da hep aynı cevabı veriyorlardı:

“Bir iki gün sabret. Sava nehri tarafında akrabalarımızdan bu işe özgü adamımız var; haber gönderdik, gelecek. Biz seni onunla göndereceğiz. Endişelenme; yakında muradına erersin.”

Söylenenler karşısında çaresiz susuyor, sabrediyordum.

Kömürden eve geldiğimiz gün, sözünü ettikleri adam nihayet geldi. O gece, evde adama ziyafet verdiler. Beni de kendisine gösterdiler, tanıştırdılar. Bana: “İşte bu adamla gideceksin. Seni Müslüman hududuna kadar götüreceğ” diyorlardı.

Oysa iş başka türlüymüş... Sonradan öğrenecektim. Bu gelen Hırvat, Frenk sınırına yakın Karlofça Kalesi sakinlerindenmiş. Bu adamla anlaşılmışlar: Beni Venedik iskelelerinden birisine götürüp küreğe satacaklarmış. Allah'ın hikmeti! Kulunun planını Yüce Allah bozar, başka türlü yapar. Ben hakkımdaki aldatmacedan habersiz, kurtulacağım ümidiyle yola çıkacağımız günü iple çekerken, kararlaştırdığımız günden bir gün önce akşama yakın ansızın kapı açıldı. Gelen bir Avusturyalı görevliydi. Biz ise evdekilerle sofra başındaydık. Ben adamı görür görmez, hemen fırladım, fırına saklandım. Gelen adam beni görememişti. Hırvatça konuşuyordu:

“Birkaç gün önce kaybolan esirin sizde olduğu kumandan efendimizin kulağına ulaşmış. Efendimiz onu istiyor. Bize teslim edin.”

Telaşa kapılan demirci, yeminlerle inkâr ediyordu.

“Hâşâ, bizde yoktur. Eğer olsa niçin saklayayım. Kumandan efendimize yanlış aktarmışlar.”

Ev sahibinin yeminleri etkili olmuş gibiydi, adam inanmış görünüyordu ve ev sahibinin ikram ettiği bir-iki kadeh şarabı içerek çıkıp gitti.

Kurtulduk diye sevinmeye başlamıştık, ama bir saat geçmemişti ki yanıldığımızı anladık. Henüz hava yeni kararıyordu. Sokak tarafından on nefer soldat ile bir korporal, elinde kılıcıyla kapıdan içeri girdi. Ev sahibinin karısı hemen beni fırına gizledi. Üzerime on beş-yirmi boş bez çuval koydu, “Sakın hareket etme!” diye tembihledi.

Biz Fischer gitti diye rahatlamış, serbest hareket etmeye başlamıştık ama general işin peşini bırakmaya hiç de niyetli değilmiş. Bunun nedenini de çok geçmeden öğrenecektim. Fischer gitmeden önce kale komutanına “Firar eden esirim ortaya çıkarsa yakaladığınızda sizin olsun.” diye feragatte bulunmuş. Yani ben artık kale komutanının esiri idim bu andan itibaren.

Ben fırının dibinde saklanmaya çalışırken kapıdaki zabıt, bir kaç askerle odaya girmişti. Diğerleri dışarıda evin çevresini kuşatmışlar. Yattığım yerden içeri giren zabitin, sofra başındaki ev sahibine arama yapacağını söylediğini duyuyordum:

“Birader, bizim general burada bir esir olduğunu duymuş, gizliyormuşsun, evi aramak üzere emir aldık.”

Ev sahibinin aklı başından gitmişti ama yine de bozuntuya vermemeye çalışarak ayağa kalktı, güler yüzle konuşarak karşılık verdi:

“Hâşâ biraderim, o tür kimsenin bizde bulunmak ihtimali yoktur.”

Askerlerle gelen zabitin de kendisi gibi korporal rütbesinde olmasına güvenerek demirci, elindeki şarap dolu kâseyi ona uzattı. Ama adam kabul etmedi:

“Generalimin fermanı yerine gelmeyince içkiyi kabul edemem.”

Zabıt odanın içinde sağı solu aramaya başlamıştı. Evdekilerse henüz sofradan kalkamamışlardı; korkuyla bekliyorlardı. Askerlerin bir kısmı kapıda, bir kısmı da dışarıda duruyordu.

Odanın içini dikkatle araştıran subay, sonunda fırının yanına geldi. Bir sürü boş çuval üst üste yığılmış duruyordu. Çuvalları birer birer çekip atmaya başladı. En son çuvalı da atınca zabitle göz göze geldik. Fırının dibinde büzüşmüş oturuyorum. Elini uzattı, Hırvatça “Poydi sine boyse!” dedi. Yani, “Gel beri oğlum, korkma!” diyordu. Elimden tutup yukarı çıkardı.

Ben askerlerle dışarı çıkarken ev sahibinin oğlu ardıma düştü; “Aman, nölursun” diye yalvarıyordu. “Bizi ele verme, seni teşvik ettiğimizi inkâr et. Merak etme yakında biz seni yine buradan kurtarırız.” Evden kale kapısına kadar peşimden geldi. Bin çeşit özürlülerle yalvarıp durdu.

Kaleye varınca askerler, beni doğruca generalin sarayına götürdüler. Odasına girdiğimde general, daha önce karşılaştığımız Françeskan papazı ve evinde kaldığımız cerrahla birlikteydi. Oldukça büyük bir salondur burası. Hep birlikte odanın ortasında ayaküstü konuşuyorlardı. Bizi görünce general, onlara beni işaret ederek sordu:

“Fırar eden esir bu mudur?”

İlk görüşte adamlar beni tanıyamadılar; elbiselerim değişmişti. Cerrah “Bu o kaçan esir değildir.” dedi ama konuşması çekinceliydi. Bir taraftan da daha yakından incelemek için yanıma gelmişti. Papaz ise biraz yaklaşp iyice baktıktan sonra generale döndü ve kesin bir edayla konuştu:

“Kaçan esir budur.”

General bana doğru birkaç adım yaklaştı:

“Doğru söyle, nasıl kaçtın?”

Artık tanınmıştım, inkâr edemeyecek durumdaydım.

Ben Hırvatça konuşmaya başladım ve hikâyeyi ta başından anlattım. Fischer’e kurtuluş parasını fazlasıyla verdiğim halde serbest bırakmadığını, birçok eziyetten sonra zindanlarda yaşadığım korkunç işkenceler ve günlerden bahsettim. Burada da haksız yere dövdüğünü, zindanlara koyduğunu söyledim. Şimdi de beni alıp Viyana’ya götürmek istiyordu. “Orada beni tekrar başkalarına satmasından korktum kaçtım.” dedim.

General ise başka bir konuyu merak ediyordu:

“Seni kim yanılttı; onu söyle. Bu giysileri nereden buldun, kim verdi sana?”

Bir an demircinin oğlunun peşimden yalvarışları gözümün önüne geldi. Henüz bana ihanet ettiklerini bilmiyordum. Yandaşlarına hainlik etmemek ve sözünde durmak Türklüğün şanındandır. Onları ele vermemek için gerçekleri çarpıttım:

“Ormanda yalnız başıma yürürken bir çobana rastladım, giysilerimi onunla değiştirdim. Sonra, yine ormanda giderken yolumu kaybettim, bu demircilerin yakınlarına gelmişim. Yanlarına gittim ekmek istedim. Onlar da kimliğimi sorguladılar ama onları da yanılttım.

Onlara: “Hristiyan Sırp olduğumu, Avusturya ordusuyla bu tarafa geldiğimi, hastalandığım için geride kalmış, yalnız başıma yolumu bulamadığımı” söylemişim. “Onlar da bana acıdılar, biraz ekmek vererek yanlarına alıp evlerine getirdiler.”

Ama general sözlerime pek inanmış gibi görünmüyordu.

“Yalan söylüyorsun” diye çıkıştı ama pek ısrar da etmedi.

“Peki, öyle olsun” dedi “ama unutma, Fischer giderken seni bana hibe ederek gitti.”

Böylece generalin beni yakalatmak konusundaki ısrarını da öğrenmiş oldum.

General beni getiren subaya döndü, “Alın bunu zindana götürün.” diye emretti.

Yanımda beklemekte olan korporal, kolumdan çekti, dışarı çıkardı. Sanki kaçabilecekmişim gibi sıkı sıkı tutuyordu. Zindana götürdü.

Daha beş altı gün önce kurtulduğum zindana yeniden dönmüştüm. Esir arkadaşlarım, hava kararmış olduğundan tomruk-lara bağlı haldeydiler. Yerlerinden kımlıdayamadıkları için sadece uzaktan seslenerek “Hoş geldin” diyebildiler.

Ertesi gün, nöbetçi askerler arasında yine demirci dükkânına gittim. Ayağıma esir prangası yapılacaktı. Pranganın demirlerini ayağıma demircinin oğlu mihliyordu. Kısa bir an da olsa askerlere çaktırmadan karşılıklı konuşma fırsatı yakalayabildik. Serzenişte bulundum kendisine:

“Bak durum nereye vardı; böyle mi olacaktı?”

“Hiç endişelenme” diye karşılık verdi fısıltıyla, “aradan bir kaç gün geçince biz seni kurtarız.”

Yeniden ümitle beklemeye başladım.

Gündüzleri ağır ve pis işlerde çalışıyor, akşamları zindana kapatılıyorduk. Yaptığımız işlerin ağırlığı çok önemli değildi; ama geceleri zindanın soğuğuna katlanmak çok acı veriyordu. Hem soğuk, hem de hareketsiz ve bağlı olmak, dayanılmaz bir işkenceydi esirler için. Soğuk gecelerde uyumak zordu; uyuyamayınca da geceler bitmek bilmiyordu. Bu nedenle uzun geceleri, rast gele konular üzerinde konuşarak geçiriyorduk. Bu günlerin ana konusu da ben ve demircinin bana yaptıklarıydı. Uzun uzun tartışıyorduk aramızda. Çoğunluğun fikri, demircinin yalancı olduğu noktasındaydı. Diğer esirlerin çoğu, benim yaşadığım tecrübelerin benzerini yaşamış deneyimli kimselerdi.

Nitekim demircinin yalanını gün geçtikçe daha iyi anlamaktaydım. Ben zindanda çürüyordum ama kendisi hiç orali değildi. Demirci aynı zamanda kale görevlilerinden küçük rütbeli bir zabıt olduğundan, zaman zaman zindana nöbete geliyordu. Ama karşılaştığımızda yüzüme bile bakmıyordu. Bu davranışı çok gücüme gitmeye başlamıştı. Beni aldatmış, birkaç boş sözle kandırarak hem elbiselerime el koymuş, hem de yeniden esarete düşürmüştü. Bütün bunların yanında küçük de olsa bir yardımda bulunmuyor, ilgi bile göstermiyordu.

Zindan arkadaşlarımla uzun uzun konuşup tartıştım ve kararımı verdim: İşin aslını generale anlatacaktım.

Tercümanın zindana geldiği bir gün konuyu ona anlattım ve generale arz etmesini rica ettim.

Çok geçmedi general beni yanına çağırttı. Tekrar sorguladı. Bu kez ben doğruları anlattım. General öfkelenmişti; sertçe çıkıştı:

“Daha önce niçin doğruyu söylemeyip inkâr ettin?”

“Rica ettiler ve beni tekrar kurtaracaklarına söz verdiler.”

General derhal adam gönderdi, demirci korporalı getirtti. Korporal korkuyla yalanlar söylemeye, inkâr etmeye kalkıştı; ama generalin azarlamasıyla sesini kesti, boynunu büktü; daha fazla sürdüremedi yalanlarını. Generalin işaretiyle askerler adamı götürdüler.

Ben de elbiselerime tekrar kavuştum. Dolandırıcı adam ise beş on gün hapis yattıktan sonra yüklü bir para cezasıyla serbest bırakıldı.

Artık İvaniç Kalesi'nde General Stubenberg'in esiri olmuştum. Günlerim çalışmakla geçiyordu. Gece gündüz diğer esirlerle bir arada bulunuyor, birlikte çalışıyorduk. Kalenin bütün pis ve ağır işleri bize yaptırılıyordu. Sokakların pisliklerinin atılması bizim işimizdi. Mesela, sokaklarda ölmüş kedi ve köpek cesetlerinin sürüklenip atılması da işlerimiz arasındaydı. Eğer ölen at ve sığır cinsinden bir hayvansa sadece sürükleyip atmak yetmiyordu, aynı zamanda onları yüzmemiz de gerekiyordu. Sokakların pisliklerinin temizliği yanında tarlalarda çayır yolmaya, ekin ve harman işlerine de götürülüyorduk. Bütün bu pis ve ağır işlerde çalışmamıza karşın yiyeceğimiz sadece iki günde bir verdikleri profund ekmeği idi.

Generalin tercümanı olan Fayt, aynı zamanda yakın danışmanıydı. Zaman zaman generalle birlik olur, onunla oturup yemek bile yerdi. İşte bu adam, benim kürküme göz koymuştu. Bir gün yanıma geldi ve kürkü kendisine satmamı istedi. “Sen esirsin. Sana çuha kürk yakışmaz, bana sat. Parasını bir derdine çare edebilirsin.” dedi. Adamı reddedemedim. Kürk on iki forintten³⁰ aşağı etmezdi. Ama tamahkâr adam altı forintten fazla vermedi ve ikisini peşin geri kalanını da birkaç gün sonra vermek üzere kürkümü alıp gitti. Paranın geri kalanı ise değil birkaç gün, aylar geçtiği halde bir türlü gelmedi. Zaman zaman hatırlattığımda “Ben senin için general yanında aracılık ederim. Dert etme bu sana daha yararlıdır.” türünde boş laflarla beni susturuyordu. “Hâlâ getirecek...” Ama neyse ki dolamayı kaptırmamıştım. Dört-beş forinte satabildim ve parasını alıp harcadım.

Aradan bir müddet geçtikten sonra esir Hacı Ahmet yanıma za geldi. Kendisiyle ilk karşılaşmamdan iyi bir sonuç çıkmamıştı. Cerrahın evinde, onun yüzünden Fischer’den kötü bir sopa yemiştim. Bosna’ya gidebilmek için generale başvurmuş. General de zindandaki esirlerden birisinin kefil olması şartıyla razı olmuş. Hacı Ahmet, zindandaki beş esirin her birine teker teker rica ediyor, çeşitli vaatlerde bulunuyordu. “Bosna’ya ulaşınca Vali Topal Hüseyin Paşa hazretlerine müracaat ederek hepinizi kurtaracağım” diye sözler veriyordu. “Elinden geldiğince uğraşacaktı.”

Aramızda istişare ettik. Sonunda kararımızı verdik: “Böyle, düşman içinde yıllarca esir kalıp ölsek, kimsenin haberinin olacağı yok. Hiç olmazsa bu giderse, belki ilgilenir.” diye düşündük, kefil olduk. Ahmet’e dört ay süre tanındı. Bu süre içinde kurtuluş bahası olan Avusturyalı bir esir ile bir at getirecek veya gönderecekti.

30 Altın para

Ahmet’le birkaç gün sonra tenhada karşılaştık. Yolculuk için hazırlıklar yapıyordu. Aslında sık sık karşılaşıyorduk fakat özel konuşacak fırsatı bulamıyordum. Bu kez her ikimiz de yalnızdık; Ahmete eski sözünü hatırlattım:

“Hani giderken beni de götürecektin? İşte zamanı geldi, niçin beni de kurtarmak için bir çare aramıyorsun?”

Kaçma teşebbüsümü başımdan geçenleri gerekçe gösterdi.

“General bedava bir esir sahibi oldu. Kafanı çalıştır; hiç karşılık almaksızın seni bırakır mı? Eğer Fischer, sana haksızlık yapmış, paranı aldığı halde serbest bırakmamışsa bu generalin sorunu değil ki...”

Anlaşılıyordu, Ahmet’in tek derdi vardı: Kendisini kurtarmak...

Hacı Ahmet, bir gün, elinde generalin yol kâğıdıyla yola çıktı. Sınır kapısına kadar yanına kaleden bir adamı koşmuşlardı. Aradan zaman geçti, verilen vade gelip çattı. Zindandaki esirlerle birlikte “Bu gün gelir, yarın gelir; ferahlatıcı bir haber getirir.” diye boş yere bekleyip durduk. Ama aradan bir o kadar daha süre geçti, ne gelen var ne bir haber getiren... Artık, beklentimiz Ahmet’in gelmesi olmaktan çıkmıştı; kefilliğimizden dolayı generalin bizleri cezalandırmasından endişe ediyorduk.

Fakat generalden de bir haber çıkmıyordu. Aramızda yeniden istişare ettik. Varıp generale görüşmeye karar verdik.

Generale düşüncemizi arz ettik, taleplerimizi bildirdik:

“Kefaletle içimizden bir başkasını daha gönder, Ahmet’in durumunu araştır. Bulduğu yerde şer’an ve kanunen yakalatıp hapsedtirsın ve söz verdiği bedeli gönderttirsın. Olmazsa kendisini yollatsın. Bu iş bir sonuca bağlansın.”

Önce bizi ciddi ciddi dinleyen general, çok hiddetlenmişti; oldukça sert ağır konuştu:

“Birer birer arkadaşlarınızı kurtarıyorsunuz. Giden gitti, artık gelmez. Böyle olunca bu gidecek kimse de gelmeyecek. Sonra içinizden bir başkasını mı onun arkasından göndereceğim?”

Ama biz farklı düşünüyorduk; “Ahmet’in başına kötü bir şey gelmiş olabilirdi. Onun için bir başkasıyla araştırmak yerinde olacaktı.”

Bütün kızgınlığına rağmen general aramızdan birisini daha göndermeye razı oldu. Peçuy’lu Mustafa Çelebi adlı birisi vardı; onu seçtik ve gönderdik. Üç ay vade vermiştik; gidip parasını temin ettikten sonra dönecekti. Bu arada yetkililer nezdinde bizlerin de kurtarılması için girişimde bulunacaktı. Ama bu da olmadı; onun da vadesi dolduğu hatta fazladan da iki ay da geçmesi-ne rağmen dönmedi. Maalesef bu kez de general haklı çıkmıştı. Geri kalan dört esir, endişe ve utançla beklemeye başladık: “Ne yapalım? Generale bir şey söylemeye yüzümüz yok. Hele bakalım, general, o iki esirden ötürü bize ne yapar?” diye günlerimiz korkuyla geçiyordu.

Birkaç kere generalin tercümanı geldi; generalin “esirlerden haber yok, bu iş ne olacak?” diye sorduğunu söyledi. Biz ise cevabımız da endişelerimizi ve görüşlerimizi dile getirdik:

“Bu iki esir birbiri ardınca varıp kurtulmuş olsalardı bunca zamanda geri gelmemeleri veya bir haber ulaşmaması mümkün olmazdı. Çünkü, Türk sınırındaki yetkililer ve subaylar, böylesi esirlerin gelip gitmelerine çok dikkat ederler. Özellikle son giden Mustafa Çelebi ile Bosna Valisi Hüseyin Paşa hazretlerine kanlı arzuhal yazıp gönderdik. Ayrıca diğer serhat zabıtlarına ve din kardeşlerimize çeşitli mektuplar yazmıştık. Bizi kefalet nedeniyle sorumluluk altında bırakmamalarını rica ettik. Bu ana kadar elbette birisinden bir haber çıkıp gelmeliydi. Ama öyle sanıyoruz ki

ikisi de yolda ihanete uğradı veya öldürüldü. Zira herkes bilir ki esirler kefilsiz ve karşılıksız kurtulamazlar.”

Sonra da tercümana generale iletmesi için son sözümüzü bildirdik:

“Bundan sonra artık ne diyelim. İşte biz burada generalin elindeyiz. Hakkımızda ne dilerse yapabilir.”

Bu konuşmanın üzerinden tam bir sene geçti ama ne bir cevap geldi ne de başka bir şey oldu.

• • •

Zindanda kalmadığımız zamanlar generalin ahırına çok yakın bir kulübede kalıyorduk. Her sabah, tezkerelerle ahırın fişkılarını çıkarır, fiçılarla su getirip atları sulardık. Generalin Odom adında bir yedekçisi vardı. Odom biraz ehlikeyf bir adamdı. Genellikle her akşam içerdi. Bir akşam şarabı çok kaçırmış; ertesi gün atları tımar edememişti. Benden bir miktar ekmek ve et karşılığında atları tımar etmemi istedi. General ahıra gelecek olursa, atları tımarsız görmesin istiyordu.

Belki de Odom o gün generalin geleceğini biliyordu; nitekim ben ayağымda pranga ile atları tımar ederken ansızın general çıkageldi. Beni çalışırken gördü. Hırvatça “Tako tako moye sinko”; yani “Aferin, aferin delikanlı” diye iltifat etti. Biraz atları, biraz da benim çalışmamı izledikten sonra tercümana döndü:

“Söyle şu esire, eğer kaçmazsa, kendini demirden kurtarırım; bu ahırda atların tımarına yardım etsin. Yiyecek, içecek ve giysisini veririm.” dedi.

Tercüman generalin sözlerini bana tercüme ettiğinde ben de kendi cevabımı verdim:

“Kaçıp nereye gidebilirim. Eğer kaçmak mümkün olsaydı, kendisine gelmezden önce kaçıp giderdim.”

Cevabımın tercümesini tercümandan dinleyen general sözlerimi yeterli bulmamıştı. Kaçmayacağıma yemin etmemi istiyordu. Ben de yemin ettim:

“Vallahi kaçmam.”

Hemen beni demirciye gönderdi. Ayaklarımdaki prangaları çıkardılar. Artık ahırda işçi gibi olmuştum.

Generalin ahırında dokuz binek atı ile on iki araba beygiri vardı. Bunlara ait birçok hizmetçi vardı ama ben orada çalışmaya başladıktan sonra hizmetçilerinin her biri, işlerinin hepsini bana yıkmaya başlamışlardı. İşlerim gittikçe çoğalıyordu. Özellikle atların otlarını getirmek güç bir işti. Otlar, kalenin dışındaki bahçe ve otluklardan sırtta taşınarak getiriliyordu. Bu ağır iş de tabi ki bana yüklenmişti. Bir iki bin adım yerden, sırtımda bunca otu taşımak çok yorucu oluyordu. Ama bunlarla kurtulmam da mümkün olmuyordu; biraz boş kaldığımı gören aşçıbaşı “gel kebab çevir” diye emrediyor, sofracıbaşı, “Var, kovayla buzhaneden yirmi otuz okka buz getir.” diye iş buyuruyordu. Sürekli olarak kimi onu, kimi bunu getir, deyip duruyordu. İşim o kadar artmıştı ki yetiştiremez olmuştum. Artık işler eziyet olmaya başlamıştı. İşini yetiştiremediğim kimseler, “Senden şunu yapmanı istemiştin, niçin yapmadın?” diye, sövüp dövüyordu. Öyle ki prangadan kurtulduğuma pişman olmaya başlamıştım.

General, kışları kaleden ayrılıyor, İştiryâ³¹ taraflarındaki Graç adlı şehre ve oradan kendi mülkleri olan Kapfenberg kasabasına gidiyordu. Bu sene yine kış geldiğinde kışlağa gitmek için hazırlıklara başlandı. Kâhya bana da bir görev vermişti; “Varojdin’e varıncaya kadar arabaların yanında gidecektim.” Ben oradan daha içerilere gitmekten korkuyordum. Çünkü “Oradan içerilere gidersem artık bir daha Müslüman topraklarına dönemem,

31 Steiermark

belki de zorla Hıristiyan bile yaparlar.” diye düşünüyordum. Bu nedenle gitmemek için ne kadar direndimse de fayda etmedi. Kâhya “Korkma seni Varojdin’den öteye Avusturya topraklarına götürmeyiz” diye söz verdi. Zaten ne yapabilirdim ki? “Yetki ben-de mi?”

Kendi kendimi teselli ediyordum. “El-sabru miftâhi’l-cenne.”³² deyip başımı salladım. Artık takdir Allah’ındı, benim elimden ne gelirdi ki...

32 Sabır cennetin anahtarıdır.

Avusturya'da Geçen Günler

Generalin hareket zamanı gelmişti; yolculuk başladı. Ben de arabaların yanında gidiyordum. Üç konak sonra Varojdin'e vardık. General buradan arabayla Graç tarafına doğru yola koyuldu. Kethüdaları ve diğer adamları ağırlıklarıyla geride kalmışlardı. Ben tekrar İvaniçe dönmeyi beklerken kethüda, generalin ardınca yola devam edeceğimi söyledi. Ben itiraz ettim; "Sözleşmemiz böyle değildi" dedim; ama kethüda beni azarlayarak karşılık verdi:

"Sen generalin esirisin. Seni her nereye isterse oraya götürür ve ne isterse onu yapar. Hiç bir söz söylemeye hakkın yok."

İster istemez kabul etmek zorundaydım.

Graç'a doğru yola devam ettik. Birçok köy ve kasabadan geçtikten sonra Graç'a ulaştık. Büyük bir şehirdi burası. O ana kadar böylesine büyük bir şehir görmemiştim; çok hayran kaldım.

Şehrin ortasında büyük ve gösterişli bir saray vardı. Burasının yarısı bizim generalin, yarısı da kardeşi Geork von Stubenberg adlı kimseninmiş. O sıralarda bu adam vilayetin kaymakamıydı. Burada on beş-yirmi gün kadar konakladık. Sonra kalktık, sözünü ettiğimiz Kapfenberg'e doğru yola devam ettik.

Sonunda Kapfenberg'e ulaştık. Kapfenberg'i görünce generalin niçin burada kışlamak istediğini daha iyi anladım. Çok hoş ve sevimli bir kasabaydı. Miraç nehrinin kenarına kurulmuştu. Kalesi ise yüksek bir dağ üzerindeydi. Evler ve bahçeler çok bakımlı görünüyordu.

Daha sonra yakından tanıma fırsatı bulduğum için öğrenmiştim; kasabada yerli esnafları ve şehirbaşıları vardı. Viyana yolu üzerinde olduğundan, sarayda bir de vâmcı denilen tahsildar bulunuyordu. Gelen geçen arabalardan ve sair eşyalardan, geçit vergisi almak bunun göreviydi. Kasabanın çevresindeki köylerde de yaklaşık iki bin insan yaşıyordu. Bu köylüler belirli günlerde kasabaya gelip vergilerini verirlerdi. O zamanlar küçük kasaba kalabalıklaşır ve canlanırdı.

Kapfenberg sarayında hizmetçilerin çokluğu dikkatimi çekmişti. Esir olarak benden başka birisi daha vardı. Ayrıca dört-beş tane de cariye bulunuyordu. Hizmetli sayısının fazlalığından ilk birkaç gün bana yatacak yer bulunamadı. Hanımefendi vâmcının küçük kulübesinde kalmamı emretmişti. Birkaç günlüğüne orada kalacaktım.

Ama ben kulübeye gittiğimde hiç hoşnut olmadım. Burası küçük, daracık bir yerdi; ancak bir yatak sığabilirdi. İçeride de zaten tek kişilik bir yatak ile sağa sola tıkıştırılmış bir takım eşyalar görünüyordu.

Vâmcı dedikleri ise henüz on beş yaşlarında tombul ve oldukça toy bir çocuktur. Benim yanında kalmamdan sıkılmamıştı; içtenlikle kabul etti. Ama ben onun kadar memnun değildim. Hele akşam olup da aynı yatakta yatmak zorunda kalmaktan hiç hoşlanmamıştım doğrusu. Çünkü bu arsız oğlan soyunup tuman-sız yatağa girmişti. Ben şaşkın ve çekinerek kendisine bakarken o hiç çekinmeden "Gel, soyun döseğe gir!" diye çağırıyordu. Zorunlu olarak soyundum, don gömlek döseğe girdim.

Döşek bir kişilikti; iki kişi sıkışarak yatabiliyorduk. Açıkçası benim alışık olmadığım bir durumdu. O kadar zindanlarda, soğuk ve yaş toprak taş üzerinde yatmışım ama bu kadar rahatsız olduğumu hatırlamıyordum. Eğer benim yerimde lutî bir kimse olsaydı isteği hâsıl olurdu. Çünkü bu çocuk her şeye razı gibiydi. Türlü türlü sohbet konuları açıyor; özellikle Türklerin ayıp işlerini sorup duruyordu. “O gün işler nasıl olur?” diye döşekte benimle tartışmaya çalışıyordu. Ama her zaman olduğu gibi, burada da kendimi kötülüklerden korumayı bildim. Hayatımın hiçbir döneminde, hatta hafif sarhoş olduğum zamanlarda bile bir yanlışım olmadı.

General bir müddet sonra tekrar Graç şehrine döndü. Ardından da hanımımız Grefin von Lanberg, hizmetçileriyle hareket etmişti. Biz de onlarla birlikte Graç’a gittik. Generalin nikris hastalığı³³ varmış. Bir gün eğlencedeyken yine hastalığı tuttu. Bu kez durumu oldukça kötüydü. Birkaç gün sonra kurtulamadı; öldü.

Generalin ölümünün ardından büyük bir matem töreni yapıldı. Ceset mumyalandı ve bir sandukaya konularak arabayla Kapfenberg’e götürüldü. Kasabanın eşraf ve ileri gelenleri, kalabalık halinde cenazeyi karşıladılar. Cenaze arabası doğruca şatoya gitti. Ceset bir gün, bir gece burada bekledi. Sonra bazı papazlar geldi. Cenazeyi oradan alarak törenle kasabanın kilisesine naklettiler. Bu ailenin bütün nesilleri ölünce kilisenin mahzenine konmuş; generalin cesedini de oraya koydular.

Üç gün süreyle papazlara ve halka ziyafetler tertip olundu. Bol bol yiyip içen papazlar bahşişlerini de alıp gittikten sonra cenaze töreni de sona ermiş oldu.

33 Halk arasında gut veya damla hastalığı, tıp dilinde ise podagra denir. Özellikle fazla içki içen ve fazla kırmızı et yiyenlerde görülür. Daha fazla erkeklerde rastlanır. El, ayak başparmağı, diz ve dirseklerde şişkinlik meydana gelir. Ağrı da vardır. Buraları dokunulmayacak kadar hassaslaşmıştır. Ateş 39,4 dereceye kadar yükselir.

Generalin ölümünden sonra hanımımız, yetim kalan iki çocuğuyla birlikte iki ay kadar Graç'ta kaldı. Sonra yanında iki çuhadar ve iki arabacıyla Kapfenberg'e geldi. Üzerinde yas ve matem kıyafetleri vardı. Diğer hizmetçilere izin vermiş, her biri bir başka yere dağılmıştı. Hanım geldikten sonra, ben de kara çuhadan Macar elbisesi yaptırıp giydim. Kadın Kapfenberg sarayındaki görevlileri de azalttı. Hizmetçilerden kimini Graç'a, kimini başka taraflara gönderdi.

Fakat esirlerden benimle birlikte bir genç kız ve bir kadını alıkoymuştu. Ben hanımefendiye ait iki binek atının bakımı ve hazırlanmasıyla görevliydim. Burası oldukça dağlık ve taşlık olduğundan, kibar kadınları bile arabaya binmezler, bir yerden bir yere çoğu kez atla gider gelirlerdi. Bizim hanım da bir yere gideceği zaman; "At hazır olsun" diye bana haber gönderirdi. Güzel bir doru atı vardı. Hemen onu kadın eyeriyle eyerlerdim. Atı güzelce donattıktan sonra binek taşına yanaşıtırdım. Hanım ata bindikten sonra kendim de başka bir ata binerek önlerine düşerdim. Gideceği yere vardıktan sonra önce ben iner, daha sonra hanımı kucaklayarak attan indirirdim.

Ayrıca ihtiyaç oldukça çeşitli işlerde çuhadarlara yardım ediyordum.

Bu şekilde kadına altı ay hizmet ettim. Aslında iş zor değildi. Yeme ve içme de boldu. Fakat burası oldukça sapa bir yerdi. Viyana'dan Graç'a ve Graç'dan Viyana'ya gidenlerden başka pek kimse gelip gitmezdi. Hanım da zamanının çoğunu burada çocuklarıyla geçiriyordu. Durum bu merkezde olunca aklımdan hep "Bütün ömrümü bu İştayer vilayetinde mi tüketeceğim." diye geçiriyordum. Buradan kurtulma fikri aklımdan hiç çıkmıyordu.

Bir gün, cesaretimi topladım, şehir kethüdasının³⁴ yanına vardım; benim için aracı olup hanımdan beni serbest bırakmasını istemesini rica ettim. Ne söyleyeceğini de adama bir bir tembihlemiştim:

“Osman kulunuzun durumunu biliyorsunuz; daha önce diyetini ödediği halde serbest bırakılmamıştır. Tam dört yıldır esarette, onca zorluklar ve meşakkatler çekmiştir. Artık burada kalmak istemiyor. Kendisini de diğer esirler gibi serbest bıraksanız, eline bir azat kâğıdı vererek gönderseniz...”

Kethüdanın aklına yatmıştı. Sık sık gelir hanımla birlikte yemek yerd. Bir gün, fırsatını bularak istediğim hususları hanıma söylemiş. Ama hanım kabul etmemiş; “Ben onu başka bir yere göndermeyi ve yanımdan ayırmayı hiç istemiyorum.” diye yanıtlamıştı. Birkaç gün sonra görüştüğümüz zaman kethüda durumu bana aktardı. Ama ben ısrarlıydım. “Bizi bir hâl eylesinler.” diye tekrar rica ettim. “Eğer olmazsa firar ederim; çünkü esirim, her nerede olursam esir gibi olurum.” diyerek bir kez daha söyledim.

Gitme konusunda ısrarlı olduğumu anlayan kadın huzursuz olmuştu ki, şehir kethüdasından bu sözleri duyar duymaz beni hemen yanına çağırttı. Yumuşak sözlerle gönlümü almaya çalıştı:

“Niçin benden hoşnut değilsin; ben seni severim, onun için yanımda alıkoydum bırakmadım. Bir şeyin mi eksik? Yemek içmekte, giyim kuşamda bir eksiğin mi var? Yoksa seni rencide mi ediyorlar? Bana söyle. İşin hafif, çok değil. Neden hoşlanmıyorsun?”

Hanımın içten ve duygulu konuşmasından etkilenmiştim ister istemez. Gözleri yaşarmıştı, ağlıyordu. Konuşmadım. Ne giderim diyebildim ne de gitmem... Dönüp aşağı indim. Şatodaki

34 Belediye başkanı

diğer çalışanlar ve kızlar da duymuşlardı bu durumu; arkamdan koşup geldiler, çevremi kuşattılar. Beni engellemeye çalışıyorlardı. Her birisi aynı soruyu soruyor, gönlümü çelmeye çalışıyordu: “Niçin gitmek istiyorsun?”

Israrlar karşısında pes ettim, razı olmuş gibi göründüm. Ama içimden geçenler farklıydı, buradan kurtulamayacağımı düşünerek üzüliyordum. Kızlara ve çevremdekilere gülümsemeye çalışarak, gitmekten vazgeçtiğimi söylesem de, içimdeki üzüntünün yüzüme yansıdığı kesindi. Kederli halimin başkalarının gözünden kaçmadığına inanıyordum ki çok geçmedi bunu da yakından öğrendim.

• • •

Hanımefendiden ayrıca başka birisinin daha benim kalmam için ne kadar arzulu olduğunu çok ilginç bir şekilde öğrenecektim. Bunu öğrendiğimde sıcak yaz günlerinden birisinin seher vaktiydi. Sabahın o ilk saatlerinde uyandırıldığımda gözlerime inanamamıştım. “Hayal mi yoksa düş mü görüyorum?” diye düşünmüştüm ilk anda.

Şatonun içinde küçük bir ahır vardı. Kemerli, oda gibi bir yer. İçinde iki binek atı ve bir de benim yatağım... Genellikle de kapının arkasındaki sürgüyü açık bırakarak yatardım.

Mevsim yazdı; ama hanımla konuştuktan sonra aldığım olumsuz cevap beni karamsarlığa itmiş, yüreğimi kaplayan hüznün yüzünden, insanlardan uzaklaşarak iyice içime kapanmıştım.

Hanımımızın yanında Margarita isminde genç bir kaftancı³⁵ kız vardı. Uzun kumral saçları ve endamlı yürüyüşüyle görenin aklı kalırdı. Margarita’nın kara gözleriyle bana bakışı hep dikkatimi çekerdi. O sabah karanlıkta gözümü açtığımda, vücuduma

35 Giysi, kürk, hilat vs.nin temini, bakımı ve korunmasından sorumlu görevli.

sıkı sıkı dolanmış olan kolların sahibinin Margarita olduğunu hemen seçebilmiştim. O tanıdık simsiyah gözlerle karşı karşıyaydım. Dudakları yüzümde ve gözlerimde geziniyordu. Kısa bir şaşkınlık yaşadım; “Rüya mı görüyorum” diye düşünüyordum ama yine de fısıldamıştım:

“Kız burada ne işin var?”

Margarita, daha da sıkı sarıldığında artık kesin olarak anlamıştım: “Rüya değildi bu kesinlikle.”

“Margarita”, diye fısıldadım tekrar, kekeleyerek. “Böyle bir yere gelerek benim gibi fakir bir esire tenezzül ettiniz... Bana ilgi gösterip fakirhanemi şereflendirdiniz...”

“Benim canım... Konuşma, sus...”

Susmuştum; devam etti:

“Gönül bir beladır, dilediği yere düşer. Ben sana çoktan aşışım. Fakat içimde saklamaktaydım. Şimdi senin bizi terk edip gitmek arzusunda olduğunu öğrenince dayanamadım. Eğer sen gidersen bil ki ben bu deritten mahvolurum. Lütfen beni bırakıp gitme.”

İçini çeke çeke konuşuyordu. Gözlerinden dökülen damlalar yüzümü ıslatıyordu. Islak dudaklarıyla hem öpüyor, hem de yalvarırcasına mırıldanıyor, fısıltıyla konuşuyordu:

“Ben seninim. Ne dilersem onu yap; sana teslimim.”

Bense şaşkınlık içindeydim hâlâ. Kararsızlık içinde, aklım ve arzularım arasına gidip geliyordum.

Aklım karışmıştı; “Ya Rabbi, bu ne haldir! Bu kızın söyledikleri gerçek midir, yoksa, bir düzmece tuzak mıdır?” diye düşünüyordum ama bir taraftan da nefsim dürtüklüyordu:

“Böyle fırsat ele girmişken, çekinceye ne gerek var?”

O zamanlar yirmi bir yaşındaydım. Ateşli zamanlarımdı. Kollarımın kızın beline dolanmasına engel olamadım. Dudaklarına da karşılık veriyordum. Ellerim vücudunda dolaşmaya başlamıştı.

Fakat bir taraftan da kafamın içinde farklı düşünceler ve korkular geçiyordu: “Ya bu benim burada kalmamı sağlamak için kurulmuş bir tuzaksa?” diye düşünüyordum. Kendimi tutamaz da ileri gidersem bu işin sonunun nereye varacağı belliydi. Ateşle barut, yan yana gelince elbette tutuşup yanardı; ama o zaman da bir anlık zevk için iki ayağımı bela kapanına kendim yakalatmış olacaktım. Esirlik belasından daha kötü olan başka bir tutsaklığa düşecektim.

Aniden kendimi topladım; elimi kızın ağzına götürerek kapattım. Daha fazla konuşmasını önledim. Zira o konuştuğça aklım düşünemez oluyordu. Ben konuşmaya başladım; hoşuna gidecek bazı sözlerle gönlünü almaya çalıştım.

O günden sonra birkaç kez daha buluştuk, aynı şekilde birlikte olduk. Her seferinde beni yoldan çıkarmak için çok çaba harcadı ama ben izin vermedim. Daha sonraki günler, kapıyı iç taraftan sürgüleyerek yatmaya başladım. Kız gelip kapıyı vuruyor, bense hiç orali olmuyordum.

Kafama iyice yerleştirmiştim; benim tek amacım vardı:

“Buradan en kısa zamanda kurtulmak...”

Artık hanımı da her gün sıkıştırmaya başlamıştım. Her gördüğüm yerde, her fırsatta beni buradan göndermesini istiyordum. Kadın sonunda ısrarlarımdan bıktı; çaresiz kaldı. Bir gün beni çağırdı ve nazikçe nereye gitmek istediğimi sordu:

“Anladım, bizimle kalmak istemiyorsun. Seni Graç’a Georg von Stubenberg³⁶ mi göndereyim, yoksa Graç Lans Hauptmanı

³⁶ İştunberg

olan Sigmund von Stubenberg'e³⁷ mi göndereyim. Kendisi şu an Viyana'dadır."

Ben Viyana'ya göndermesini istedim. Hanım da mektuplar yazdı. Yanıma da bir adam verdi. Land Koçu denilen arabaya bindirdi. Elime on beş-yirmi zolta³⁸ verdi. Doğrusunu söylemek gerekirse bütün saray halkı, kadın erkek, gidişime ağladılar. Çoğu kasabanın çıkışına kadar benimle geldiler, alkışlarla yolcu ettiler.

Koçu ile kona göçe Şotbin(?) dağına geçtik, Avusturya'nın Neustadt şehrine vardım. Oradan ılıca'yı aşılıp Viyana'ya ulaştım. Yanıma katılan adamla yeni efendime teslim oldum.

Birkaç gün burada kaldıktan sonra evin kethüdası yanıma geldi ve "Gel seni bir yere götüreceğim; efendimiz emretti", dedi. "Neyin varsa yanına al zira orada kalacaksın."

Ne diyebilirdim; adamın ardına düştüm. Bolsayl adlı sokakta bir saraya gittik. Burası Grof Şulenberg diye tanınmış bekâr birisinin eviymiş. Kısa bir zaman önce Avusturya imparatoru tarafından Saks Herseklerine elçilik göreviyle gönderilmiş. Kendisinin babası ve annesi, Linz adlı şehirde oturuyorlardı. Viyana eyaletinde bir iki malikâneleri vardı. Aynı zamanda İmparatorun kapıcıbaşılarından yahut has odalılarından idi. Savaş divanına katılır, Kriegs Rat ve general unvanı ve maaşı vardı.

• • •

Kethüdayla birlikte, Kristof Tidmayer de Şulenberg'in evine vardığımızda doğruca onun huzuruna çıkarıldık. Beni karşısına alan Şulenberg, önce baştan ayağa süzdü. Sonra da çuhadarların odasına gönderdi.

37 İştunberg

38 Gümüş para.

Benimle birlikte gelen kethüdaya da biraz bahşiş verip geriye yollamıştı.

Kaftancı hazineden bir kat kırmızı çuha haydut³⁹ elbisesi çıkarıp bana uzattı; “Bunları giy!” diye emretti. Ben de eski elbiselerimi çıkartıp kaftancının verdiği yeni urbaları giydim.

Evde benden başka bir esir daha vardı. Benim yaşlarımda genç birisiydi. Aslen Temeşvar nahiyesinden bir Sırp imiş. Rac⁴⁰ diye hitap ediliyordu. Yeni efendimizin kardeşi olan Leopold von yahut Ernst Rayh von Şulenberg, Belgrat çarpışması sırasında yakalayarak getirmiş ve bizim efendiye hediye etmiş. O da benim gibi aynı elbiseden giymişti.

Sırp ile kaderimiz gibi işlerimiz de aynıydı. Efendimiz ne zaman arabasına binip bir tarafa gidecek olsa, biz yanında şatır, yani koruma görevlisi olarak yürüyorduk. Bu nedenle de sık sık kral sarayına gittiğimiz oluyordu.

Günler böyle geçmeye başlamıştı. Yeme içme yönünden evde çuhadarlar gibiydik. Onlara ne verilirse bize de aynısı veriliyordu.

Rahatımız yerinde görünüyordu ama günün birinde esire rahatlığın haram olduğunu anladım. Bizim efendi Tersane sokağında oturan Volkenheim adlı kimsenin sarayına gitmişti. Oraya varınca arabayı ve çuhadarları bekletmedi, eve geri gönderdi. Sonra da “Gece saat dokuzda iskemle gelsin” diye buyurdu. Rac diye isimlendirdiğimiz o Sırp esirle birlikte iskemleyi almak için eve gittik. Ben iskemlenin nasıl bir şey olduğunu bilmiyordum. Daha kıdemli olduğu için Sırp biliyordu; biraz anlattı. Anlattıkları ür-kütücüydü fakat pek inanasım gelmedi, “abartıyor” diye düşündüm.

39 Metinde “hayduk” şeklinde. Macaristan’daki milis kuvvetlerine eskiden verilen isim. Uşak, yardımcı anlamı da var.

40 Slav ve Macar olmayan veya Rum kilisesine bağlı Sırlara Macarlarca verilen isim.

Benim inanmaz tavırlarımı fark eden Sırlı; “Benim biraderim, buraya geldin ama korkarım ki bu gün pişman olacaksın.” demişti. Sonra da eklemişti:

“Çünkü bizim efendiyi bu iskemleyle taşımanın nasıl bir şey olduğunu birazdan görürsün...”

Evet, çok geçmedi iskemle⁴¹ ile tanıştım. Kayışlarını boynuma taktım, birimiz önde, diğerimiz arkada yaşadığımız saraydan, yani İstom Tor (Stummator?)’dan Tersaneye götürdük. İskemle boştu; ne varki bu halde bile ağırlığı omuzlarımı koparmıştı. Sırlının anlattığından daha kötüydü; şimdiden kara kara düşünmeye başlamıştım. “Boşken böyle, ya içinde adam olunca nasıl olacak?” Üstelik Şulunberg denilen adam hem şişman hem de iri yarı birisiydi. En az yüz okka gelirdi.

Bu korkularla beklerken gecenin bir vaktinde efendimiz dışarı çıktı. İskemleyi merdiven başına yanaştırdık, oturdu. Çuhadarlar bal mumlarını yaktılar. Biz de iskemleyi omuzlayıp kaldırdık; ancak benim bütün kemiklerim çatırdamıştı. Daha kapıdan çıkarken ayaklarım satranç oynuyordu. Gerçi ortağım benden daha kuvvetliydi ama o arkadan geliyordu. Ben öndeydim. On beş adım ya gittik, ya gitmedik, ayağım sürçtü; az kalsın düşüyordum. Bunu gören efendi:

“Dur! Dur!” diye bağırıp çağırmaya başladı. “Kapıyı açın, çıkacağım.”

İskemleden inip yürümeye başlayan adam, hem yürüyor, hem de bize sövüp sayıyordu. Bir taraftan da kendi kendine söyleniyordu:

“Yarın sizi bağlayıp bin değnek vuracağım.”

Bizse boş iskemleyi bile zorlukla taşıyarak eve getirdik ve yerine koyduk. Sonra da korkuyla ertesi günkü yiyeceğimiz sopanın

41 Bir çeşit tahtrevan.

hesabını yapmaya başladık. Ama korktuğumuz olmadı; efendimiz insafa gelmişti, dayaktan kurtulduk. İki gün sonra, bu lanet şeyi bize tekrar yükledi, kral sarayına gönderdi. Sarayda Grafın Praynerin isimli hanıma götürüyorduk ama niçin götürdüğümüzü bilmiyorduk.

“Acaba kadını alıp bununla mı taşıyacaktık?”

Bu ihtimalin korkusunu yaşaya yaşaya saraya gittik. Fakat korkularımızın boş olduğunu öğrendik. Bizim efendi iskemleyi bu kadına hediye etmiş... Kurtulmuştuk. Üstelik bununla kalmamış, bir de bahşiş kazanmıştık. Kadının yanımıza gelen hazinedar kızı, elimize dört zoltayı sıkıştırırken, “Hanımının selam ve şükranlarını efendimize iletmemizi” istemişti.

Ne kadar sevindiğimizi anlatamam. İki sevinçli bir arada yaşamıştık, hem iskemle gitmiş hem para gelmişti.

Kristof Tidmayer de Şulenbergl’in yanında iki seneye yakın kaldım, ona hizmet ettim. Sonra onun evlenme işi çıktı. Yakın dostlarından Yozef Kral’ın kethüdalrı olan Förşt Şolm adlı kimse- nin yardımıyla ve İmparator Leopoldus’un yanındaki itibarı nedeniyle, Saray kızlarından, yani nedimelerden İşturum adlı generalin kardeşiyle nişanlandı.

Nişan dolayısıyla birkaç gün sonra sarayda ikisinin şerefine muhteşem bir davet verildi. Konuklar en yeni ve süslü elbiselerini giymişlerdi. Nişanlıların ikisinin elbiselerinin de aynı renk olması dikkat çekiyordu. Bu onların eski bir geleneğiymiş. Nişanlıların elbiselerinin renkleri aynı olmuştuk hep böyle. Ayrıca nişanlılar, bir birlerine resimlerini armağan ederlerdi. Erkek, bunu mücevh- herli altın bir levha üzerinde pazısına bağlar, kız da göğsünde taşırdı.

Çok geçmeden düğün hazırlıkları da başladı.

Düğün töreni görülmeye değerdi doğrusu. Kadın için dört çuhadar, iki hizmetçi ve bir içağası tahsis olunmuştu. İçağası gerektiği anlarda kadının elbisesinin kuyruğunu taşımakla görevliydi. Bırafborter(?) adı verilen subaylardan birisi hanımın yanından ayrılmaz, bir yere gideceği zaman elinden tutarak arabaya veya iskemleye kadar eşlik ederdi. Arabaya bindirdikten sonra kendisi atla yanlarında giderdi.

Düğün günü gelin, altı siyah Danimarka atının çektiği son derece süslü, üstü kapalı bir arabaya binmişti. Arabacı ve öne binen adam, kırmızı çuha yelek üzerine beyaz ve siyah şeritleri olan elbiseler giymişti. İçağaların üzerinde de son derece süslü giysiler vardı. Bütün hizmetlilere beyaz ve siyah deve kuşu tüyleri verilmişti. Mevsim bahar, aylardan mayıstı.

İmparator Leopold, o günlerde Lusenburg'daydı. Bu nedenle düğün de orada yapıldı.

İmparatorun sarayındaki kızlardan biri evleneceği zaman sarayda büyük bir ziyafet vermek Avusturyalıların adetlerindendi. Bizim düğün için de Lusenburg sarayında büyük bir ziyafet tertip edildi.

Ziyafet sırasında, imparator ve karısı yemek yerken, diğer davetlilerin ayakta onları beklemeleri dikkatimi çeken hususlardan birisi olmuştu. Diğer devlet erkânı, imparator kalktıktan sonra sofraya oturuyordu. Yemek yiyenler kalktıkça sırayla başkaları onların yerini alıyordu.

Sofrada tatlı ve şekerlemeler hepsinden çok göze çarpıyordu. Tepsiler birbuçuk zira⁴² yüksekliğinde şekerlemelerle süslenmişti. Ayrıca tatlı ve dondurmalar...

Davetliler yiyip içtikten sonra subayın birisi, bize ve hizmetlilere yemeklerden, bütün o sülün ve sair kuş kebablarından verdi. Herkes şekerlemelerden etek etek paylaştı.

42 1 zira: 65 cm.

Ayrıca imparatoriçenin ne kadar mücevheri ve takısı varsa o gece hepsi gelinin üzerine bezenmişti. Öyle ki, gelin adeta mücevherlerin içinde kaybolmuştu. Baş, kulakları, omuzları dirseklerine kadar göğüsleri, önünden ve sırtından kuşağına kadar mücevherlerle kaplanmıştı. Elbiseleri de buna uygun son derece kıymetli kumaşlardan seçilmişti.

Ertesi gün, birçok devlet adamı ve asilzadelerin olduğu bir alayla gelin Viyana'ya, efendimizin konağına getirildi. O günlerde İmparatorun Sefer Başkomseri olan Volkenheim ölmüştü. Onun görevini bizim efendiye verdiler. Çünkü imparator sarayından kız alıp evlenenlere bunun gibi birer mansıp verirlermiş. Bu mansıptan her sene on sekiz bin zolta akar gelirdi. Generallikten de altı bin zolta alıyordu. Aslında devletten bizim efendinin geliri otuz bin zoltaya ulaşıyordu.

Bizim efendi sert bir adamdı. Ona hizmet etmek zordu. Kaftancıbaşı ve yakınında bulunan diğer hizmetçiler çok sıkıntı çekiyorlardı. Ama benden hoşnuttu. Bu nedenle görevim olmayan işlere de gönderdiği oluyordu. Bir iki defa, sefere giderken beni de yanında götürdü. Hatta bunlardan bir defasında hastalanarak yatağa düşmüştü. Ben gece ve gündüz yanından ayrılmadım, çok yardımcı oldum. Sefer süresince de pek iyileşmemişti, sürekli benim yardımuma muhtaç kalmıştı. Seferden dönüp Viyana'ya gelince gıyabımda hanımefendiye beni çok övmüş; şükranlarını dile getirmiş. Bu yüzden o günden sonra hanım da bana hep iyi gözle bakıp korumaya başladı.

Hanımefendi bir gün beni yanına çağırdı. Yanında kimse yoktu; özel bir konuda görüşmek istediği anlaşılıyordu. "Efendin senden çok hoşnut" diye sözlerine başladı. Benim meraklı bakışlarım altında asıl maksadını söyledi:

“Eğer bizim dinimize girersen efendin seni kaftancıbaşı, yani kamerdiyne (kammerdiener) yapar. Seni چراغ eylemek istiyoruz.”

Korktuğum başıma gelmekteydi sanki. Karşılık vermeden önce saygıyla temenna ettim.

“Ben o mansıpların adamı değilim.” dedim. “Efendilerimizin kulları üzerinden iyi niyetlerini eksik buyurmamaları benim için yeterli.”

Aslında içimden bir türlü atmadığım asıl arzum, esirlikten kurtulmak ve ülkeme dönmekti. Ama ona bunu şimdi söylemedim.

Hanım bana bir iyilik yapmak için çabalıyordu. Başka bir gün bana şekercilik sanatını öğretmeyi teklif etti. Kabul ettim. O zamanlar Fürst Mosfelt dedikleri kimse, İştorenberg’in ölümünden sonra, İmparatorun Sefer Divanı başvekili olmuştu. Onun bir Fransız şekercibaşısı vardı. Bu adam Viyana’da çok ünlüydü. Hanım, mesleği öğrenmem için beni bu adamın yanına gönderdi. Her gün adamın yaşadığı eve gidiyor, işlerine yardım ediyordum. Bu arada da mesleği öğreniyordum. Bazen birlikte başvekilin masasını donatıyorduk.

Bir sene bu adamdan mesleğin inceliklerini öğrendim. Uygulayarak öğreniyordum. Ayrıca saray yakınlarında, Bolhaus karşısında dükkânı olan Havays adlı birisinden de dondurma işlerini öğrendim. Bana yaptıkları yardımlardan dolayı her ikisi de efendimin bol bol iyiliklerini gördüler.

Çabalarım sonuç verdi, sonunda artık konağın sofrasında şekerci hizmetini görmeye başladım. Bir kaç defa, benim efendiyle birlikte validesi ve kardeşine, yani Linç ve Regensburg ve Augsburg şehirlerine gittik.

O tarihlerde Avusturya Cumhuriyeti Kralları ve imparatorluk askerleri, birlikte, Fransızların üzerine sefer etmişlerdi. Sonra da barış yapılmıştı. Gerçi bu barış üç yıl bile sürmemişti ama barış esnasında efendimiz Krištof Tidmayer de Şulenberg, imparator tarafından Frengistan'daki askerin muhasebesini çıkarmak üzere Mailand'a gönderildi. Efendimiz bu göreve giderken beni de yanında götürdü. Tirol vilayetlerinden yüksek ve dağlık bölgeleri aşarak Breşa şehrine ve Mailand'a ulaşıyordu. Yolculuğum sırasında çok çeşitli ve ilginç şeyler görme imkanı buldum. Beş aya yakın orada kaldık. Sonra yine aynı yoldan Viyana'ya döndük.

...

Esir düşeli yedi seneye yakın olmuştu. Bu süreç içinde bайдından birçok macera geçti. Bunlardan bazılarının hayatımın akışında unutulmaz etkileri olmuştu.

Sarayda olmadığım bir gün Müslüman bir esir gelmiş ve beni sormuş. Üstelik de benim kardeşim olduğunu söylemiş. Eve döndüğümde hizmetçiler koşup bana haber verdiler. Heyecanla ve mutlu bir müjde verir gibiydiler:

“Senin esir bir kardeşin varmış, buraya geldi, seni aradı.”

Ben de heyecanlandım; oldukça şaşırmıştım aslında. Hizmetçilere yaşını, görünümünü tarif ettirdim. Tarifler, kardeşlerime uymuyordu; “Bu adam benim kardeşim olamaz” dedim ama hizmetçiler ısrar ediyorlardı. Üstelik “sana çok benziyordu” diyorlardı. Şaşırtıcıydı gerçekten.

“Acaba kim olabilirdi?”

Esir olduğum günden beri ne Temeşvar ne de yakınlarımdan bir haber almıştım. Gelen kimsenin Temeşvarlı olma ihtimali yüksekti. Çünkü verdiği bilgilerden bizi çok iyi tanıdığı anlaşılıyordu. Daha sonra tekrar geleceğini söylemiş. Beklemeye başladım merakla.

Gerçekten de bir müddet sonra aniden çıkıp geldi. Beni buldu. Önce tanıyamadım ama biraz konuşunca kim olduğunu hatırladım. Kardeşimin karısının akrabalarından birisiydi bu. Adı Ali'ydi. Ben yaşlardaydı. Temeşvar'da görüşürdüm. Bize sık sık gelip giderdi. Esir olduğumda o Temeşvar'daydı, sonra o da esir düşmüş. Anlattığına göre başından çok felaketler geçmiş. İki kez esir olmuş. İkinci esirliği Gyula Kalesi'nin dışında meydana gelmiş. Tokay kumandanı General Heisler'e vermişler. Bu general de getirip Viyana'daki İsveç elçisi Grof Horn'a vermiş. Viyana'ya geleli henüz birkaç gün olmuş. Esirlerle konuşurken benden bahsetmişler. O da gelip beni bulmuş.

Sözün kısası tanıştıktan sonra memleketten konuştuk. Ben esir olduktan sonra neler olduğunu hiç bilmiyordum. Bildiği kadarıyla anlattı. Çok sevinmiştim. Bir iki saat yanımda kaldı. Ayrılacağı zaman benden tuhaf bir ricada bulundu:

“Seni ararken kendimi kardeşin olarak tanıtmıştım. Sen de beni kardeşliğe kabul et; soran olursa kardeşim olduğunu söyle. Hem bu yabancı yerde iki hemşeri, yabancı da değiliz, gerçekten de kardeş sayılırız.”

Ben de reddetmeye utandım, “olsun” diye cevap verdim.

Onun isteğini kabul etmiş, çevreme “kardeşim” olarak tanıtmaya razı olmuştum ama aslında bunu hiç hoşlanarak yapmamıştım. Çünkü tanıdığım kadarıyla biraz serkeş tabiatlı, mace-raperest birisiydi. Eskiden de pekiyi anlaştığımız söylenemezdi. Fakat, “esirlikte belki değişmiş, olgunlaşmıştır” diye düşünmüştüm. Soranlara “kardeşimdir” diyordum; ama buna çok geçmeden bin pişman olacaktım.

Sahte kardeşimle tanıştıktan sonra kısa zamanda bir sürü arkadaşıyla da tanışıp görüşmek zorunda kaldım. Çünkü kardeşim o kadar hızlıydı ki, kısa zamanda Viyana'da erkek, kadın, bir sürü

arkadaş edinmişti. Bir kısmını tanıdıkça çekinceli davranarak uzak durmaya çalışıyordum.

İmparatorun Avcıbaşı olan Grof'un, Budin'li güzel bir cariyesi vardı. Bizim Ali ona aşık olmuş. Her gece kızın penceresinin altından geçiyor, şamatalar ediyormuş. Öyle ki yaptıklarından artık çevre de rahatsız olmaya başlamış. Sonunda bir gün Nayı Mork (Neumarkt) yani, Yenipazar adlı meydandaki Rumor askerleriyle başı belaya girmiş. Askerler yakalamaya çalışmışlar; o da karşı koymuş. Çarpışma esnasında Ali, yüzünden ciddi bir mızrak yarası almış. Fakat, yarasına rağmen askerlerin elinden kurtularak, kan içinde konağına ulaşmayı başarmış. Haber verdiler; "gidip kendisini görmemi" istiyormuş. Kalkıp gittim. Ama ne göreyim! Yüzünde bir karış yara, açılmış halde duruyor.

İçim burkuldu, dayanamadım:

"Ne oldu?" diye sordum.

Tabii ki o kadının yüzündendi. Sitemle karışık çıktım:

"Şu yaban ellerde, hem esir olmak hem de sevda sürmek, olacak iş mi bu?"

Tedavi oldu; kısa zaman içinde yarası iyileşmeye başladı.

Ali bir gün yine bana geldi; artık iyileşmişti ama oldukça sıkıntılı ve dertliydi.

Söylediğine göre İsveç elçisi ülkesine dönme hazırlıkları yapılmaktaymış. Çünkü buradaki görev süresi dolmuş, yerine başkası gelecekmış. Ali'nin derdi de buydu. Bana yalvarıyor, diller döküyordu:

"Kardeş, efendim beni İsveç diyarına götüreceksin. Bir daha görüşemeyebiliriz. Ne olur kerem et, efendine söyleyen de beni elçiden istese. Sakınmaz beni senin efendine hibe eder."

Kendisine olan bütün kızgınlığıma rağmen dayanamadım. Efendimize durumu anlattım. Hatta hanımefendiye giderek ricalar ettim:

“Benim sultanım, kardeşim olan Ali bendelerini İsveç elçisi Grof Horn, ülkesine götürmek üzeredir. Eğer giderse bir daha göremem. Lütuf ve kerem buyurun, kardeşimden ayrılmayalım. Bir kullarını gönderip elçiden kardeşimi istesinler. Ola ki sultanıma hibe buyururlar.”

Beni kırmadılar, kethüdayı göndererek elçiden Ali’yi istediler. Ali’yi isterken beni gerekçe göstermişlerdi:

“Kardeşi burada yanımızdadır; ayrılacağı için ağlayıp feryat ediyor. Kerem edin. Eğer hibe buyurmazsanız, değeri ne kadarsa verelim.”

Fakat, elçi inat bir adammış; “Benim ne para ile ne de başka bir şekilde satılık esirim yoktur.” diye kethüdayı geri göndermişti. Kethüda elçinin cevabını getirince benim efendi ile hanım gayrete geldiler, gurur meselesi yapmışlardı bu konuyu. İyice tahrik oldular.

General ve hanım, artık işin peşini bırakmadılar. Ali’yi almak için bir yol aramaya başladılar. Kardinal Koloniç ve diğer devlet erkânıyla görüştüler. Diğer taraftan elçi, Ali’yi çağırarak: “Seni kardeşinin efendisi istiyor, gitmek ister misin?” diyerek sorgulamış. O da “Evet isterim” diye yanıtlayınca adam çok sinirlenmiş ve ayağına pranga vurdurarak Leopoldstadt zindanına göndermiş. Ülkesine gidinceye kadar kalmak üzere buraya kapattırmış.

Elçinin yola çıkmasına yaklaşık on beş gün vardı. Ben iki günde bir hapishaneye gidiyor Ali’yi ziyaret ediyordum.

Efendimiz ve hanım da her gün bana Ali’yi soruyorlardı. Hatta benden daha çok ilgileniyorlardı. Sonunda Kardinal Koloniç ve hanım bir çare düşündüler: “İsveç elçisinin, Ali’yi ha-

pisten çıkartıp götüreceği gün önüne geçip ellerinden alacak ve yol üzerinde bulunan büyük Karmeliter kilisesine yahut manastırına kaçıracaktık.”

Kaçırma görevi kardeşi olarak bana düşüyordu tabii ki. Hanım bunu söyleyince hemen hazırlığımı yaptım. Kardinal de manastırın papazına söylemiş ve bilgilendirmişti. Bense artık her gün nöbet tutuyor, Ali'nin hapisten çıkartılacağı günü heyecanla bekliyordum. “Acaba yüz akıyla başarabilecek miydim bu işi?”

Bir gün öğleden sonra, elçinin dört adamı konaklarından çıkarak hapishaneye doğru yöneldiklerinde artık beklenen zamanın geldiğini anladım. Tam tahmin ettiğim gibi, çok geçmeden adamlar tekrar göründüler; geri dönmüş geliyorlardı. Ali de aralarındaydı. Manastırın yanında, gizlendiğim köşe başında, belimdeki kılıcı ve elimdeki topuzu yeniden kontrol ettim.

Adamlar tam önümden geçecekleri sırada ansızın karşılarına çıktım; naralar atarak üzerlerine hücum ettim.

Avazım çıktığı kadar “Bırakın onu!” diye bağıırıyordum.

Adamlar neye uğradıklarını bilemediler; şaşırıp korkmuşlardı. Bu kısa şaşkınlıklarından yararlandım; Ali'yi kolundan kap-tığım gibi, çekip manastırdan içeri soktum. Kendim girmedim. Kılıcımı belime soktum ve adamların şaşkın bakışları önünde ağır ağır yürüyerek kaleye doğru gittim. Onlarsa arkamdan köprübaşına kadar biraz yürüdükten sonra vazgeçip döndüler, konaklarına doğru gittiler. Elçinin konağı köprübaşındaki üçüncü konaktı.

Elçinin olayı öğrendikten sonra öfkeye kapılıp küplere binmiş olacağını düşünmek için kâhin olmaya gerek yok. Sonradan öğrendiğime göre hiddetten deliye dönen elçi, adamlarına hakaret edip bağırıp çağır-mış:

“Siz dört kişi olacaksınız, her birinizin yanında silahı olacak, buna rağmen bir Türke elinizdeki esiri kaptıracaksınız, nasıl bir iş bu böyle?”

Elçi hemen arabasını hazırlatıp başvekile koşmuştu:

“Bu esir benim değil, kralımın esiridir. İmparatorun başkentinde kralın esirini zorla almak olur mu?”

Adam, şikâyetle yetinmemiş, olayı daha da büyötmüştü; “Esiri geri almayınca buradan gitmem” diye ayak direyip duruyordu. Bu konu hakkında bizzat İmparatorla görüşmek için izin istemişti. Çok geçmeden olay imparatorun kulağına ulaştı. Başvekillle görüşen İmparatorun cevabı, hoşuna gitmese de elçiyi biraz sakinleştirmişti:

“Ülkemizde eskiden beri süre gelen adet ve kanun gereğince manastırların ve bazı yerlerin muafiyetleri vardır. Bir takım suçlu kimseler, o tür muafiyetli yerlere sığınınca, üç gün üç gece onlara hiç kimse müdahale edemez. Üç günden sonra da zaten orada kalamazlar. Şimdi biz elçinin hatırı için oraya asker gönderelim. Manastırı kuşatsınlar. Kaçmaya kalktığıında yakalayıp hapsedelim.”

Bunları duyan elçi, biraz sakinleşmiş halde sarayına dönmüş ve manastırı gözaltında tutmak için, askerlerin yanında kendi adamlarını da gönderdi.

Üçüncü gün sabahleyin Kardinal Koloniç, kalabalık maiye-tiyle Viyana'dan on mil uzaklıktaki malikânesine gitmek üzere hareket etmişti. Ama önce Mes⁴³ okumak için manastırın kilisesine uğramıştı. Kısa ayinden sonra yola çıkan kardinalin arabası, manastırın kapısının önüne gelince kısa bir an için durdu. Askerler ile elçinin adamları tarafından gözetim altında tutulan manastırın kapısının önünde, kardinale selam ve saygı sunan üç

43 Die Messe: Katoliklerin kutsal ayini.

beş rahip ve keşişten başka kimse görünmüyordu. Zaten pencere-leri perdeli araba da fazla beklememiş, hemen hareket etmişti.

Nal ve tekerlek tıkırtıları arasında ilerleyen arabanın içinde, kardinalin dualar mırıldanan dudakları anlamlı bir şekilde gülümsüyordu, rahip kıyafetlerine bürünmüş karşısındaki gence bakarken... Bu bizim çapkın Ali'den başkası değildi. Manastırın kapısındaki küçük kargaşa esnasında, kimse arabadaki yolcu sayısının değiştiğini fark edememişti.

O gün öğleden sonra üç günlük süre doluyordu. Sürenin sonunda dışarıda bekleyen askerler ve elçinin adamları, esiri istemek için manastırın kapısına dayandılar. Fakat, kapı önünde kendilerini karşılayan papazın cevabından şaşkınlığa düştüler:

“Esir kaçtı, eğer inanmıyorsanız gelin kendiniz bütün manastırı arayın.”

İçeri girenler elleri boş olarak çıktılar.

Elçi durumu öğrenince yeniden büyük bir hiddete kapılmıştı. Feryatları sarayının dışından duyuluyordu:

“Bana her gün bir başka hile yapıyor!”

Elçi gidişini iki ay kadar uzattı. Çalmadığı yetkili kapı bırakmadı. Ama esir çok emin ellerdeydi. Kardinal kendi malikânesine götürmüş, orada saklıyordu.

Kardinal birkaç gün sonra şehre yalnız olarak döndü. Ali orada kalmıştı.

İçine düştüğü küçültücü durumdan çılgına dönen elçi ise intikamını benden almaya kalktı. Adamlarına; “Kim bu esirin kardeşi olan Türkü öldürürse çok büyük bahşişler vereceğim” diye vaatlerde bulunmuş. Haberim oldu. Zaten sürekli tetikteydim; daha da dikkatli olmaya başladım.

Bir gece, Saman sokağına yakın Palatinnus Sarayları önünde elçiyle karşı karşıya geldik. Elçi mumlarla aydınlatılmış arabasıyla konağına gidiyordu. Araba yanımdan geçerken, benim onları gördüğüm gibi onlardan bazıları da beni görüp tanımış olmalıydılar ki araba durdu. Arabadan inen iki üç çuhadar, arkamdan gelmeye başladı. Ben küçük sokağı geçmiştim. Land Hause sarayının yakınlarındaydım. Hiç telaş etmiyordum. Yanımdaki kılıcı hazırlamıştım sadece. Eğer yaklaşırlarsa, vuruşmaya niyetliydim. Ama bana on adımdan fazla yaklaşmadılar. Ben de aheste aheste yürüyerek konağa geldim.

Birkaç gün geçmişti ki bir gece Ali ansızın çıkıp geldi. Oysa elçi henüz Viyana'dan gitmemişti. Çılgın çocuk aşk belası yüzünden elçinin gitmesini bekleyecek kadar sabredememişti anlaşılan. İmparatorun avcıbaşısının cariyesine gerçekten tutkunduydu. Öyle ki yemeden içmeden kesilmiş, uyku uyuyamaz olmuştu.

Zorunlu olarak generale ve hanıma durumu bildirdim. Önce her ikisi de biraz söylendiler:

“Elçi gitmeden niçin gelmiş, eğer duyulursa tekrar dedikö-duya neden olur, sorun çıkar.”

Nedenini öğrenince onlar da yumuşadılar; kalmasına izin verdiler. Hanımefendi haber göndererek, “elçi gidinceye kadar evden dışarı çıkmasın, burada kalsın” diye tembih etti sadece.

Biz de öyle yaptık. Elçi gidene kadar Ali bizim sarayda gizlendi. Elçi gittikten sonra bizim yanımızda hizmete memur oldu. Gerekli elbiseler ve malzemeler verildi, işe başladı. Fakat Ali'nin işteki istikrarı ancak birkaç gün sürdü; yine eski çapkınlıklarına, kadın peşinde koşturmaya, onlarla düşüp kalkmaya başladı. Bu yüzden de kavgası ve başından belası hiç eksik olmuyordu. Çoğu zaman arada ben kalıyor, sıkıntıyı ben çekiyordum. Öğütlerin hiç etkisi olmuyordu. Sonunda efendinin ve hanımın

gözünden iyice düştü. Hatta bir iki defa bana söz dokundurdular. Hanımefendimiz, “Bu senin kardeşinin huyları ve karakteri niçin sana hiç benzer değildir?” diye sormuştu. Ben de artık dayanamadım, işin aslını anlattım. Çok şaşırdılar; hemen kendisine yol verdiler.

Ali elçinin birisiyle Rağen İşburg (Ragnişburg?) tarafına gitti. Artık ondan hiç haber alamadım. Bilmiyorum sonu ne oldu.

Başımдан bu türlü olaylar hiç eksik olmuyordu. Hepsini anlatmam mümkün değil; ancak bir defasında ölüm ile yüz yüze geldim ki bu da hiç unutamadıklarımдан birisidir.

Efendimiz Kristof Tidmayer de Şulenberg Macaristan’a yönelik bir sefer için görevlendirilmişti. Acil sefer hazırlıkları yapıldı. General yakın birkaç adamıyla atla karadan gitti; benim de aralarında bulunduğum bazı hizmetçi ve görevliler geride kaldı. Mühimmat ve eşyaların çoğu Tuna yoluyla gönderilecekti. Bizler malzemeyi gemilere yükleyecek ve gemilerle gidecektik.

Bütün malzeme ve eşyaları büyükçe bir gemiye yükledik. Ben, birkaç çuhadar ve anahtarcı denilen bir kadınla birlikte gemiye bindik. Kilerin anahtarlarının sorumlusu olduğu için, “anahtar kadını” diye anılan bu kadın, ilginç birisiydi. Aslen Lüteryanmış⁴⁴. Bir kaç sene Dragon Alay’ında görev yapmış. Erkek gibi savaşırlara girmiş. Çarpışmanın birinde yaralanınca kadın olduğu ortaya çıkmış ve alaydan ihraç edilmiş. Pek güzel sayılmazdı ama tam bir fahişeydi. Ondan başka gemide bir iki kadın daha vardı.

Gemimiz, Tuna nehri üzerinde aşağıya doğru hızla yol almaya başlamıştı. Polon, Yanık ve Komoran’dan geçtik, bir müddet sonra Mohaç’a ulaştık. Yolculuk esnasında, bizim çuhadarların birisiyle anahtarcı kadın arasında başlayan yakınlık çok ilerlemişti. Diğer çuhadarlar da, öbür kadınlarla birlikteydiler. Gemideki

44 Luter mezhebinden.

şarap ve tatlıların iyisinden yiyip içiyorlardı. Yolculuğu eğlenceye çevirmişlerdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, ara sıra bize de bu yiyecek ve içeceklerden pay düşüyordu.

Mohaç'ta kıyıya yanaştık; askerleri bekleyecektik. Askerlerin gelmesinin yirmi gün kadar süreceği söylenmekteydi. Biz burada beklerken, General Hofkırhen (Hauptkirchen?)'in çuhadarlığından çıkma tanınmış bir zabıt gemimize geldi. Bu adamın bizim anahtarcı kadınla eskiden ilişkisi varmış. Kadınla aynı alayda bulunmuş ve aralarında bir takım maceralar da yaşanmış. Adam gemiye gelince kadınla yeniden samimi olmaya başladı. Bu durum bizim çuhadarla adam arasında kıskançlığın doğmasına neden oldu. Ve tabi bu kıskançlığın doğal sonucu olan kavganın patlak vermesi de gecikmedi. Birbirlerini düelloya davet ettiler.

Düelloya ben de katıldım. Grup halinde ve sırayla vuruşuyorduk. Şükür ki bizden kimse yaralanmadı. Ama o zabıt, alnından tehlikeli bir yara aldı ve kavga bitmiş oldu. Beş gün sonra da öldü.

Bu olaydan sonra aramızdaki samimiyet daha da artmıştı; bir gece gemiden çıkıp hep birlikte şehirde eğlenmek istedik. Gemimiz profondhâne yakınında, diğer resmi gemilerin yanında duruyordu. Şehrin varoşundaki meyhanelerden birisiydi gittiğimiz yer. Arkadaşlarla yedik içtik. Ama hepimiz de içkiyi biraz fazla kaçırmıştık; tekrar gemiye dönmek için yürümeye başladığımızda bu durum kendini daha iyi belli ediyordu.

Gemiye Tuna kenarından yürüyerek dönüyorduk. Nehir kıyısında yürürken bir evin yanında kıyıya çekilmiş bir kayık gördük. Arkadaşlardan bazıları kayığı almayı önerdiler:

“Gelin, bunu alıp gemiye bağlayalım; ihtiyaç halinde kullanırız.” demişlerdi.

Kayığı iterek Tuna'ya bıraktık. Ben kayığa bindim. Böylece ben nehirde, arkadaşlarım da kıyıda, gemiye doğru gidiyorduk.

Kayıtta kürek olmadığından, ellerimi kullanıyordum. Çoğunlukla gemiden gemiye, saldan sala ittirerek ilerliyordum. Ama bir defasında biraz fazlaca ittirmişim; kayık altımdan kayıp gitti. Sarhoştum; dengemi kaybettim. Birden kendimi nehrin dibine doğru dalıyor buldum. Nehir çok derinmiş. Düşer düşmez iki üç mızrak boyu dibe daldım ama dibi bulamadım. Elim ve ayaklarımla çırpınarak suyun yüzüne çıktım. Ancak çok az nefes alabildim. Üzerimdeki elbiseler zaten ağırdı; şimdi bir de suyu yiyince iyice ağırlaşmışlardı. Üzerimde haydut dolaması ve palto, belimde kılıç, ayağımda da Leh çizmesi... Özellikle belimdeki kılıçla ayağımdaki çizmeler, beni suyun altına çekiyordu. Ağzımdan burnumdan sular hücum ediyordu. Yuttuğum sular birkaç okka olmuştur tahminime göre. Suyun akıntısı da kuvvetliydi, aşağıya doğru sürükleniyordum.

Gece yarısı herkes uykuda... Karanlıkta kimsenin beni görmesi mümkün değil. Boğulmak üzereyken can korkusuyla aklım biraz başıma gelmişti; öleceğimi düşündüm. İçimden "Eyvah, gör şimdi. Ölüm nedenim bu yüzden olacaktı." diye geçirdim.

Gittikçe gücüm tükeniyordu. Kendimi sulara bıraktım.

Allah'ın hikmetini gör ki bir kulunun dünyada eceli gelmeden öldürmez. Ne kadar başından belalar geçse de bir sebeple bu kazadan kurtulur.

Ben artık tamamen ümidimi kesmiştim. Su beni sürükleyerek bir değirmen altına götürmüştü. Suda sürüklenirken elimin birisi dışarıdaymış. İnanılır gibi değil ama gerçek. O gece değirmencinin diş ağrısı tutmuş, uyuyamamış. Değirmen kayığında oturmuş, sızlanıp durmaktayken, suyun içinde çırpınmakta olan

bir nesne gözüne çarpmış. Tam yanından geçerken suyun dışındakı olan bu şeyi yani elimi yakalayarak yukarı çekmiş. Ama ben baygındım, karnım su ile dolmuş. Adam beni hemen baş aşağı sarkıtarak, ağzımdan burnumdan suları boşaltmış. Sonra yavaş yavaş kendime gelmişim.

Kendime geldiğimde, tanımadığım bir yerde olduğumu fark ettim. Sağa sola bakındım, burası bir değirmendi. Olayları yavaş yavaş hatırlamaya başladım. “Ölmemişim demek.” diye düşündüm. Başucumda oturan değirmenci Avusturya lisanıyla konuşmaya başladı:

“Kimsin, gece ne yüzden suya düştün?”

Olanları anlattım. Adam beni bir kayığa bindirerek gemimizin olduğu yere götürdü. Arkadaşlarım da beni arıyorlardı. “Boğulmuş olmalı” diye üzüntü içindeydiler. Beni görünce çok sevindiler. Yaş ve perişan haldeydim. Hemen kuru elbiseler getirdiler. Onları giyip dinlendim. Biraz kendime gelmiştim artık; bu esnada yaşadıklarımı düşünmeye başladım. Yaptığım hata ve günahlardan tövbe ettim. Artık kendime biraz çeki düzen verip daha düzenli yaşamaya karar verdim. Kişinin başına gelen belalar, hep yanlış ve yaramaz arkadaşlar yüzündendir. Meşhur bir atasözü vardır “İnsan insanın şeytanıdır” diye. İnsan dünya gözüyle şeytanı göremez ama yaramaz kimse insanı saptırır, yanlış yollara düşürür. Ayrıca gençlik de etkilidir tabiatıyla... İnsan koyun gibidir, birisi ne yaparsa onu gören diğerleri de peşinden gider. Ama Allah’a çok şükür ki o hallerden fazla bir zarar görmeden kurtuldum.

Bunun gibi bir olayı da Viyana’da yaşamıştım:

*Şotn kapısına yakın olan Grof Hoyoz sarayının ardındaki sol-dat odaları yakınında, meşhur bir meyhane vardı. Adı Hinerloh’tu. Genellikle çalgıcılar, erkek ve kız dansçılar eksik olmazdı.

Bir gün, çuhadarın birisiyle birlikte Sırp genç beni ikna ederek oraya götürdü. Biraz yiyip içtikten sonra kafaları bulduk. Çok geçmeden de kalkıp kızlarla dans etmeye, oynamaya başlamıştık. Vaktin nasıl geçtiğinden haberimiz olmamıştı. Gece yarısına yakın bir vakitte bizim çuhadar kız yüzünden meyhanedekilerden birisiyle kavgaya tutuştu. Karşılıklı şişler çekildi. Bu esnada bizim çuhadarın kılıcı orta yerinden kırıldı; yarım şiş ile kaldı. Ayrıca oradaki askerler hasmına arka çıkıyorlar, yardım ediyorlardı. Bizim de kavgaya karışmamız zorunlu olmuştu artık.

Sırp ile birlikte kılıçlarımızı çektik, çuhadarın yardımına koştuk. Meyhanenin kapısı önündeki koğuşların yanında askerlerle kavgaya tutuştuk. Biri zabıt dört beş kişi üzerimize çullandılar. Zabitin elinde harbe⁴⁵, diğerlerinin ellerinde şiş vardı.

Biz çuhadara yardım için kavgaya girmiştik fakat o şişi kırılır kırılmaz, fırsatını bulunca kaçıp gitmiş. Kalabalık hasımlarımızın karşısında sadece iki kişi kalmıştık. Bir ikisini çalıp alınlarından yaraladım. Harbeli olan zabıt ile iki asker, odanın birisine girerek kapıyı arkadan kapadılar. Diğer ikisi de dışarıya kaçtı. Ortada kimse kalmamıştı. Biz ise daha da hırslanmış ve saldırganlaşmıştık. Askerlerin gizlendiği kapıya hücum ettik. Kapıyı açmaya çalışıyor, tekmeliyorduk. Kapıdaki bir karış çapında yuvarlak bir delik gözüme çarpmıştı bu esnada. Kılıçla elimi o delikten içeri soktum; kılıcı o yana bu yana sallamaya başladım. İçerdekilere vurmak istiyordum; ama başaramadım. Ben elimi çekince o ahmak Sırp eğilip delikten içeri bakmaya kalkıştı. Ama eğilmesiyle birlikte “Vuruldum” diye hırıldaması bir oldu. Kapı deliğinden hızla çıkan harbenin demir ucu, Sırp'ının boğazının tam orta yerine saplanmıştı.

45 Kısa piyade mızrağı.

Elini yaranın üstüne kapayan Sırlı korku dolu gözlerle bana bakıyordu; şaşkınlık içindeydi. “Çabuk eve koş” diye bağırdım. “Ben bunlarla başa çıkarım.”

Ben onu göndermiştim ama orta yerde yalnız kalmıştım. Önünü tuttuğum kapıdan ayrılır ayrılmaz, içerdekiler de dışarı çıktılar. Benim yalnız kaldığımı anlamışlardı. Hepsi birden üzerime hücum ettiler. Öldürmek istiyorlardı. Ben ise canımı dişime takmış, çarpışa çarpışa geri çekiliyordum. Grof Yörger’in sarayı önüne gelinceye kadar takip ettiler. Burada bir defa daha topluca üzerime yürüdüler; ben de karşılık verip hücum edince köşedeki sokağa kaçtılar. Artık peşimi bırakmışlardı.

Canımı kurtarıp eve ulaştım ama buradaki manzara çok daha kötüydü. Çuhadarın odası kadın ve çocuklarla dolmuştu. Hanımımız da oradaydı. Sırp, eve kadar koşmuş; eve varınca odanın orta yerine bayılıp düşmüş... Hemen papaz ve cerrahlara haber göndermişler.

Ben durumu görünce, merdivenden aşağıya kaçtım. Tenha bir yere gizlenmek istemiştim. Ama hanım hem yaralı esirine acıyor, hem de beni soruyormuş. “Ne oldu, yoksa yaralandı mı, öldü mü?” diye merak ediyormuş. Çuhadarlarına tembih etmiş, beni bulup getirmelerini istemiş. Onlar beni aramaya giderlerken karşı karşıya geldik birden. “Gel seni hanım istiyor.” dediler. Fakat ben hem korkuyor, hem de utanıyordum. Gitmek istemedim. “Hanım gitmeyince varmam.” diye cevap verdim. Neyse ki birileri varıp kadına durumumu haber vermiş, sağ olduğumu söylemiş. Kadın biraz teselli bulmuş. Ancak, hanımefendinin “yarın bunun sonucunda ne çıkar, efendimizin öfkesinden nasıl kurtarırız” diye sürekli düşündüğünü bana yanından gelenler söylediler.

Yukarı çıkıp odaya girdiğim zaman beni gören yaralı Raç, “Brate oprosti mi mogu da umirem.” diye konuştu. Yani, “Kardeş

hakını helal et, öleceğim galiba” diyordu. Kendisini teselliye çalıştım: “Ne oldun, bu kadar yaradan insan ölür mü?” diye cesaretlendirmeye çalıştım.

O kavgada olduğum için o kadar utanıyordum ki içimden “Keşke ben yaralanmış olsaydım.” diye söylenip duruyordum. Çünkü hanım ile efendinin bana olan güvenini sarsmıştım. Onlar, sürekli olarak beni aklı başında birisi olarak görürler, ona göre değerlendirirlerdi. Durum böyleyken benim böyle bir yanlışlığın içinde bulunmam olacak şey değildi. Ama her zaman olduğu gibi son pişmanlık fayda etmiyordu.

Ertesi gün General Ştonberg ve Grof Georger tarafından adamlar geldiler; ellerinde şikâyet yazıları vardı: “Adamlarınızdan bazıları gelip, filan meyhanede yiyip içip kavgaya çıkarmışlar. Oradaki askerlerimizle de çarpışıp üçünü yaralamışlardır. Ortalıkta böylesine suç işlemenin uygun olmadığınıza bilgilerinize sunarız. Gerek, imparator hazretleri gerekse devlet erkânından kimsenin buna rızası yoktur. Suçluların cezalandırılmaları gerekir.”

Şikâyetçilerin efendimize getirdikleri yazı bu kadarla kalmamıştı. Şöyle devam ediyordu:

“Eğer bu suçu işleyenleri yine de hizmetinizde tutmak istiyorsanız, bir daha böyle bir suç işlememeleri için gerekli cezaları verip haklarından geliniz. Eğer kabul etmezseniz, bize teslim edin, biz haklarından gelelim.”

Efendimiz, gelen adamlara “Ben onların haklarından gelirim; her birine bin değnek vurup demire korum. Islah oluncaya kadar salıvermem.” diye cevap verip göndermişti. Sonra da kavgada bulunanların kim olduğunu araştırmaya başlamıştı. Kethüdamız da beni korumuş; “Bu işin sorumlusu, Sırp haydudu ve terzi çuhadardır. Osman’ı onlar alıp götürmüşler; onun âdeti değildir; o

bu tür yerlere gitmez.” diye efendimizi ikna etmiş. Çünkü hanım, kethüdaya beni koruması için tembih etmiş. Ayrıca gidip eşiyle lehimde konuşmuş. Böylece kötekten kurtuldum.

Ben bu şekilde yardımlarla, Sırp aldığı yara ile kurtulmuştu. Ama terzi çuhadar şiddetle cezalandırıldı. Efendi beni görünce birkaç ağır sözle azarladı ve “Seni şöyle ederim, böyle ederim.” diye bağırıp çağırdı. Ben de böylece bu işi savuşturmuş oldum.

Yedi yıla yakın Viyana’da kaldığım süre içinde bunun gibi birçok olayla karşılaştım. Dört beş sene şekercilik ve sofracılık yaptım. Pek çok iyi ve kötü durumlar gördüm. Elimden çok para da geçti. Zira kiler defterleri elimdeydi. Günlük gerekli malzeme-yi kendim alırdım. Her ay sonu elimde çok sayıda para kalırdı. Maaşım yoktu ama bahşiş verilirdi. Fakat parayı tutamıyordum. Çoğu zaman hemşerilerimle görüşüyor, birlikte yiyip içerek harcıyordum.

Konakta her sene bir kaç defa eğlence ve toplantı tertip edilirdi. O günlerde çeşitli dondurmalar, şerbetler ve çikolatalar hazırlardım. Yirmi otuz yerde oyun oynanırdı. Bu gecelerdeki oyun paralarından çok miktarda altın toplanırdı. Toplamı yüzü geçerdi. Hanımımız kızlara kâğıt akçesi ve bahşiş verirdi. Bana da, on-on beş, hatta bazen yirmi altın verdiği oluyordu.

Evdeki herkesle çok iyi anlaşıyor, uzlaşıyordum. Sarayımızda üç de Müslüman hanım vardı. Bunlardan iki kızı, bizim hanımefendi henüz daha evlenmeden önce, sarayda yaşarken, kızlar manastırında eğittirmişti. Sonra evlenerek bizim saraya geldiğinde, onları da yanında getirdi. Bu kızlardan birisi aslen Arad adlı yerdendi. Budin’in düştüğü 1686 senesinde⁴⁶, General Heisler’in on iki bin askerle oralara gelip Solnuk Kalesi’yle Sarvaş palankasını ve Arad’ı yakıp yıktığı esnada alınan esirlerden birisiydi.

46 2. 9. 1686

Müteveffa Hazinedar Ali Ağa'nın kızı idi. Esir düştüğünde henüz yedi yaşındaymış. Hanımla bizim konağa geldiğinde on dört yaşlarındaydı. Çok güzel ve son derece terbiyeli asil birisiydi. Kethüdamız Sayfrid von Ayrişberg bu kıza âşıktı. Kızlardan diğeri ise Budin Kalesi düştüğünde küçük yaşta annesiyle birlikte esir olmuş. Annesinden alınarak on yaşına kadar manastırda yetiştirilmiş. On bir yaşında bizim konağa geldi. Bu da çok güzel bir kızdı; ama biraz hafif meşrep idi. Bu nedenle hanımefendi bunu ara sıra döverek cezalandırıyordu.

Esir Müslüman kadınların üçüncüsü, Belgrad Kalesi'nin, Avusturya askeri tarafından alınması esnasında (1688) esir olmuş. Temeşvarlı bir hacının kızıymış. Belgrat çorbacılarından yahut hasekilerinden birinin eşiymiş. Avusturyalı bir süvari tarafından yakalanmış. Süvarinin bağlı olduğu alayın başkethüdası Grof Merzi, süvarinin elindeki giyimli kuşamlı, güzel kadını görünce gözü kalmış; satın almak istemiş. Ama adam satmaya yanaşmamış. Avusturya âdetlerine göre esirlerin tümü subayların sayılıyordu. Para vermelerine bile gerek yoktur. Nitekim buna dayanarak Grof Merzi de esire el koymaya kalkmış. Fakat süvari inat birisiymiş; kadını başkasına yar etmek istememiş. Kuşağındaki iki piştolunu çıkartarak birisini kadının başına sıkmış. Silahtan çıkan kurşun kafasının bir tarafını yaralayarak geçmiş. Kadın yere düşmüş. Diğerini de ayaklarına sıkmış. Kurşun baldırlarının ikisini birden yaralamıştı.

Grof Merzi, kadını yaralı haliyle almış. Çadırına götürerek tedavi ettirmiş. İki ay içinde kadın düzelmiş. Sonra kendi memleketi olan Loturing vilâyetindeki Meç şehrine, annesinin yanına göndermiş. Kadın burada birkaç sene kaldıktan sonra kaçarak Viyana'ya gelmişti. Buradaki kaçkın esirler Kardinal Koloniç'in kontrolüne veriliyordu. Bu kadın da kardinalin elindeyken bizim hanım isteyip almıştı. Üç dört sene aynı konakta birlikte kaldık.

Kurtuluşa Doğru

Kurtuluştan iyice ümit kesmeye başladığım sırada yaşadığım bir olay, artık talihimin döndüğünü hissettirdi bana. Bu kethüdamız olan Ayrişberg'in bir hatasıydı.

Hanım ve efendimizin konak dışında olduğu bir gündü. Henüz sabahın erken bir saatinde Budinli esir kız yanıma geldi. Konuşmak istediğini söyledi. Daha görür görmez kızın hareketlerinde bir tuhaflık sezmiştim. Ne diyeceğini, söze nereden başlayacağını bilemez bir haldeydi.

“Benim canım hemşerim” deye kekeledi, “bu gece başıma bir hâl geldi.”

Meraklanmışım. Yüzüne bakarak “Ne oldu?” diye sordum.

Anlatmaya başladı:

“Korkarım ki hamile kaldım...”

Şaşırmıştım. Kendimi tutamadım, kahkahalarla gülmeye başladım.

Kızın yaşı büyük değildi ama ufak tefek yapılı olduğundan, oldukça küçük göstermekteydi. Küçük bir çocuktan bunları dinlemek istemsiz olarak güldürmüştü beni.

Kendimi toparlayarak sordum:

“Şaka mı yapıyorsun, nedir şimdi bu?”

“Kethüdamız, bu gece ben uyurken yatağıma geldi. Şeytan gibi kandırdı. Kimi minnet, kimi zorla yanaşıp bakireliğimi aldı? Yatağım kanlar içinde kaldı.”

Anlattıkları şaka değildi. İş ciddileşiyordu. Her şeyi ayrıntılı olarak anlatmasını söyledim.

Kethüda, gece sarhoş bir halde gizlice kızların odasına dalmış; uykudaki esir Budinli kızın koynuna girmiş. Kızı güzel sözlerle kandırmış ve karşı koymasına fırsat vermeden tecavüz etmiş. Ama sonrasında büyük bir telaş yaşamışlar; hatta meydana gelen kanamayı mendiliyle durdurmak için kethüda çok uğraşmış.

Kız çok korkmuştu; hâlâ sorup duruyordu:

“Benim halim ne olacak? Hanımefendi durumu öğrenirse beni öldürür. En çok korktuğum da hamile kalmaktır. Ya hamile kaldıysam ben ne yaparım?”

Kızı hemen bir köşeye çektim; yavaş konuşmasını işaret ettim; “Bunu başka kimseye anlattın mı?” diye sordum.

“Hayır, anlatmadım.”

Rahatlamıştım; kafamdan şeytanca bir fikir geçmeye başlamıştı.

“Sakın kimseye söyleme” diye tembihledim. “Eğer duyulursa ve hanımefendinin kulağına giderse seni kesinlikle öldürür, hiç şüphelen olmasın.”

Sözlerimin daha etkili olması için sesimi daha da kısarak konuşturdum:

“Ben sana ne dersem onu yap, sakın yanlış bir hareket yapma...”

Kızı gönderdikten sonra hemen kethüdanın yanına gittim. Bu adam, kadın düşkününü ve sık sık içen birisiydi. Aslen Viyana'ya on iki mil uzaklıktaki Yenişehir diye bilinen yerdendi. Babası orada bürgermeister yani şehir kethüdası⁴⁷ imiş. Meşhur Novegrad Beyi Conka Bey, ailesiyle birlikte bunların şehrinde kaldığından onlardan Türkçe öğrenmiş. Dilimizi rahatlıkla konuşurdu.

Kethüdayı bulduğumda dalgın dalgın pencerenin önünde sarayın meydanını seyrediyordu. Düşünceli görünüyordu; bir sıkıntısının olduğu hemen anlaşıyordu. Selam verip konuşmaya başladım:

“Çok düşüncelisiniz; keyfiniz yok gibi, bir problem mi var?”

Adamın bembeyaz olan yüzü birden kırmızılaştı.

“Yok bir şey” diyerek kekeleydi. Ama soruyu soruş tarzımdan kuşkulandı; “Bu sorunun aslı nedir?” diye şüpheli şüpheli bana baktı.

“Bilmem; öylesine sordum.”

Ama benim yüz ifademden bir şeyler bildiğimi anlamıştı; ısrar etti. Anlattım.

“Küçük kız bu sabah ağlayarak bana geldi ve geceyi etrafıca anlattı. Çok korkuyor. Eğer hanımefendi duyarsa çok kötü olur.”

Kethüdanın benzi daha da kızardı.

“Yaa! Ne olmuş?”

“Ne olacak; kızı, kandırıp tecavüz etmişsin; zavallı şimdi ya hamile kaldıysam diye korku içinde...”

Kethüda şaşkın ve çaresiz görünüyordu; yutkundu sadece. Devam ettim:

“Bu iş basit bir şey değil, duyulursa ne olacağı belli. Siz bütün dâirenin sorumlusunuz; başkalarını bu gibi işlerden

47 Belediye başkanı

engellemek görevinizken sizin böyle bir şey yapmanız nasıl kabul edilebilir?”

Yine birkaç kez yutkunduktan sonra yüzünü pencereye döndürdü; susuyordu. Ne yapacağını bilemez bir durumda kıvrandığını anlamıştım.

“Ama endişe etme” dedim. “Bu olayı ben kimseye duyurmadan hallederim.”

Nasıl olacak der gibi yüzüme baktı. Gözleriyle yardım istiyordu.

“Ben kıza tembihledim. Hiç kimseye anlatmayacak. Benim sözümünden de çıkmaz. Böylece unutulur gider.”

Adam biraz kendine gelmişti. Gözleri açıldı.

“Eğer elinden geleni yapar ve bu olayı örtmeyi başarırsan benim de sana çok yardımım olur.”

Adam haklıydı, istediği takdirde bana çok yardımı dokunabilirdi; zira sarayın efendi ve hanımdan sonraki en yetkili kişisi oydu. Olayı bir ben, bir de o kız biliyordu. Onu da kimseye söylememesi konusunda ikna etmiştim. Bu olayın duyulması aynı zamanda kızın da hayatının kararmasına neden olabilirdi.

O günden sonra kethüda benimle farklı ilgilenmeye başladı. Artık ben sarayda sanki esir değildim. Adam bana borçluydu ve her istediğimi yerine getiriyordu. Çünkü biliyordu ki olay efendi veya hanımın kulağına gidecek olursa onu bir dakika bile yanlarında tutmazlar, kapı dışarı ederlerdi. Belki de daha büyük ceza alırdı.

Bu günlerde barış için Osmanlı ile Avusturya temsilcileri Karlofça adlı yerde bir araya gelmişlerdi. Pek çok görüşme ve tartışmalardan sonra barışın imzalandığını duyduk (Karlofça Antlaşmasının tarihi: 1699). Varadin tarafından gelen bir ulak,

boru çalarak şehre müjdeyi vermişti. Haber, kısa zamanda kulaktan kulağa, dilden dile yayıldı. Çevredeki bütün Müslüman esirlerin çoğu, ister din değiştirmiş olsun, isterse değiştirmemiş olsun, kendi ülkesine gitmek istiyordu. Kimi Kardinal Koloniç aracılığıyla, kimi kılık değiştirmiş olarak çevreden Viyana'ya geliyorlardı. Viyana'da toplanan Müslüman esirlerden serbest kalanlar grup grup vilayetlerinin yolunu tutmaya başlamışlardı.

Ben de gitmek istiyordum ama bunu efendilerimize söylemekten çekiniyordum. Çekinmemin nedeni, bana karşı göstermiş oldukları aşırı yakınlık ve güvendi. Biliyordum, benim gitmemi kesinlikle kabul etmeyeceklerdi.

Ama gizli gizli araştırmaktan, hazırlık yapmaktan vazgeçmemiştim; günlerim sürekli arayış içinde geçiyordu. Viyana'daki bazı esirlerle irtibat halindeydim. Planlar yapıyordum. Benim gibi kaçmak isteyen esirlerin kimileriyle temas kurmuştum. Bunlardan birisi Rumeli sipahilerinden, İşturumca Sancağı'ndan Muhammet sipahiydi.

Muhammet, General Dinevald'ın esiriydi. Hristiyan olmuştu ama bu sadece görünüşteydi. Müslüman kadın esirlerden "Küçük Kadın" diye tanınan güzel bir hanımla evliydi. Kadın, esir olmadan önce Estergon Alay Beyi'nin karısıymış. Arkadaş olarak Muhammet'i seçmemde başka nedenler de vardı. Oldukça akıllı bir gençti; Fransızca'yı anlayabiliyor, Frenkçe ve Avusturya dilini konuşuyordu. Gizlice anlaştık...

Bir taraftan yolculuk için gerekli malzemeleri gizliden gizliye hazırlıyordum ama sınırı nasıl geçeceğimi henüz bilmiyordum. Sadece kara kara düşünüyordum.

Benim böyle düşünceli halim kethüdanın gözünden kaçmamıştı. "Bir derdin mi var?" diye sormaktaydı sık sık. Açılmaya

karar verdim sonunda. Sırrımı saklayacağına yemin ettirdikten sonra anlattım:

“Benim bir tek derdim var. Fidyeye paramı verdiğim halde bunca yıldır esirlikten kurtulamamış olmak... Eziyetler çektim. Akrabam ve kardeşlerim var yolumu gözleyen. Bir an önce bu esirlikten kurtularak vatanıma kavuşmak istiyorum.”

Kethüda da bana hak veriyordu.

“Efendimizden izin istesem verir mi?” diye sordum.

Biraz düşündükten sonra “Hayır vermez.” diye cevapladı. Ben de aynısını düşünmekteydim.

“Çünkü her ikisi de seni fazlasıyla severler. Hizmetinden memnundur. Ayrıca seni evlendirmek ve buraya yerleştirmek istiyorlar.”

Kethüda haklıydı; gerçekten de onların isteği buydu. Ama benim onların dinlerine geçme zorunluluğum vardı engel olan. Kethüda bunu yapmayacağımı bildiği için de yardımcı olacağını söyleyerek konuşmasını sürdürdü:

“Ama muradın kesin olarak gitmekse bak; ne yapmak gerekiyorsa ayarla, ben elimden gelen ne ise yaparım.”

Bir iki gün nasıl bir yol takip edebileceğimi düşündüm. Kafamda çeşitli planlar kurdum. Esirler, kardinal vasıtasıyla sınır boyuna götürülüyor, orada Avusturyalı esirlerle değiştiriliyorlardı. Ama ben kardinale gidemezdim. Çünkü kardinal, bizim efendi ve hanımın yakın dostuydu. Onlardan habersiz böyle bir şey yapmazdım. Dolayısıyla ben de yapmış olduğum saygısızlıkla baş başa kalmış olurdum.

Böyle düşünüp dururken aklıma bir fikir geldi. Bazı Hristiyanlığa dönmüş olan kadın ve erkek esirler vardı. Kimisi Budine gitmek gerekçesiyle, kimisi başka gerekçelerle sınıra ya-

kın yerlere gidiyorlar, sonra oradan bir fırsatını bularak kaçıyorlardı. Hatta birçok esir, Saks toprakları tarafından aşağıya doğru giderek kurtulmaktaydılar.

Avusturyalıların dilini çok iyi konuşuyordum. Kıyafetimi de epeyce onlara benzetmiştim. Kendi kendime düşündüm ve kararımı verdim:

“En iyi yol kılık değiştirip kaçmaktı.”

Fikrimi kethüdaya açtım. O da uygun gördü. Kaçma hazırlıklarına başladım yavaş yavaş.

Her şeyden önce general tarafından verilecek izin belgelerine ihtiyaç vardı. Belgelerde onun mührü ve imzası olmalıydı. Kethüda bu konuyu üstlendi. Generalin odasının anahtarları sürekli kilerde dururdu. Kendisi evde olmadığı zaman hizmetçi kızları götürür, odasını temizletir, yataklarını ben toplatırdım. İş bitince odayı ben kapatır ve anahtarı yemek odasındaki dolaba koyardım. Ve anahtarlar sürekli olarak burada dururdu. Bu nedenle mühür elimin altında sayılırdı. Mührün bir diğeri de kethüdanın kendisinde dururdu. Çoğu kez gönderilen yazılar bununla mühürlenirdi. Yani mühür işi kolaydı. Geriye imza meselesi kalmaktaydı.

Efendinin imzası tek kalemde olacak şekilde “Tidmar Grof von Şulenberg” şeklinde yazılıyordu.

“Bunu nasıl yaparız?” diye düşündüm ve bir çare aradım. Efendinin imzası olan çok sayıda kâğıt ve belge elimdeydi. Ona baka baka bir müddet alıştırma yaptım. İmzalı kâğıtlardan birisinin üzerine beyaz bir kâğıt koydum. Onu da bir sırça cam üzerine koyunca alttaki imza açıkça görünür olmuştu. Böylece kalemle resim yapar gibi imzayı kopyaladım.

Kethüda, istediğim izin kâğıtlarını hazırlarken çok istekli ve aceleci davranmaktaydı. Çünkü benim gitmem, kethüdanın özel-

likle işine gelecekti. Küçük kıza karşı işlediği suçtan dolayı utanç içindeydi. Aynı zamanda bana karşı da kendisini borçlu hissediyordu. Ben gidersem yine eskisi gibi kimseden korkusu kalmayacak ve istediği gibi atıp tutabilecekti.

Belki de bundan dolayı özene bezene güzel bir belge düzenledi benim için. Belgede “Aslen Müslüman iken sonradan Hristiyan olduğum” yazıyordu. “Bundan dolayı da serbest bırakılarak özgür kalmışım. Budin ve Varadin taraflarına gidip yerleşmeme izin verilmiş. Bu nedenle, yollarda kimse bana engel olmamalıydı ve kimse tarafından rencide edilmemeliydim.”

Kâğıdı bizim efendinin mührü ile mühürledikten sonra yurkarda söylediğim yöntemle imzaladım. İmza da çok güzel olmuştu. Artık yola çıkış için gerekli kâğıtlarımız hazırды. Sadece uygun zaman ve fırsatı bekleyecektim.

Mayıs ayının başlarında Viyana’nın kibarları, eşleriyle birlikte çoğu zaman şehir dışına çıkarlardı. Bazıları da Teplic adlı ılıcaya giderlerdi. Bu sene mayıs başlarında general ve eşinin şehirden altı mil kadar uzaklıktaki ılıcaya gitmek istediklerini duyunca çok sevindim. Çünkü bir aydan önce dönmezlerdi. Tam aradığım fırsat, ayağıma kadar gelmiş gibiydi.

Ben de hemen yolculuk hazırlıkları yürüttüm gizliden gizliye. Onlar, yanlarına hizmetçilerin bir kısmını da alarak gittikten sonra kethüdayla oturup konuştuk; planlarımızı tartıştık. Öncelikle sorumluluğum altındaki gümüş sofra takımlarını teslim etmem gerekiyordu. Kilerdeki bütün eşyaların yerlerini de ayrı ayrı gösterip teslimlerini yaptım. Sonunda anahtarı da eline verdim.

Benim nereye gittiğim ve anahtarı neden teslim aldığı ona sorulduğunda, kethüdanın nasıl cevap vermesi gerektiğini de hazırlamıştık:

“Bilmiyorum” diyecekti. “Her seferinde kendisi bir yere git-tiği zaman anahtarlarını getirip bize bırakırdı. Bu defa da öyle yaptı. Bir iki gün eğlenip geleceğini söylemişti. Ama gelmeyince, özellikle üzerine kayıtlı olan eşyalara baktım; eksik olmayınca aramayı da gerekli görmedim.”

Bu günlerde Viyana’dan bir tüccar gemisi, Budin ve Varadin taraflarına gitmek üzere hazırlanıyordu. Geminin sahibini bulup görüştüm. Kuferşmid adlı bir tüccardı. Askeri malzeme naklediyormuş. Beni de Budin’e kadar götürmesi için anlaştım. İki altın peşin verdim. Kardinalin bize getirdiği Müslüman kadın da benim gideceğimi duymuş. Yola çıkmaya hazırlanırken, yanıma geldi; ağlıyordu.

“Beni bırakma, kendinle birlikte götür, kurtar.” diye yalvarı-yordu.

Kadın yakamı bırakmadı. Benim de hem din gayreti, hem de hemşerilik var diye terk etmeye gönlüm razı olmadı. Kabul ettim. Ama bize yük olacağı aşikârdı. Çünkü yol arkadaşım Muhammet’in karısı ve üç-dört yaşında küçük bir kızı vardı. Bu yeni gelişme karşısında onlarla da görüşüp tartıştık. Sonunda kabul ederek kararımızı verdik; bu kadını benim karım olarak tanıttım. Muhammet sipahi ve yanındaki karısı da hizmetçilerim olacaktı. Hatta gemi sahibine de böyle söyledim. Bu nedenle adam geminin orta yerinde bize en uygun yeri gösterdi. Yol azıklarımızı tamamladık; bu arada dört büyük şişe Tokay şarabı ile Tirol⁴⁸ şarabı almayı unutmamıştık. Yolda bize bazı kolaylıklar sağlayacağı muhakkaktı.

Döşek, örtü, yorgan ve çeşitli malzemenin yanında silahlarını da almıştım: bir çift piştol tüfek ve bir filinta ile karabina...

48 Tokay (Tokaier, Tokajer), Macaristanda şaraplarıyla tanınmış bir şehir. Tirol, Güney Avusturya’da bir bölge.

...

O zaman uzun siyah saçlarım vardı. Hanaviz bezi üzerine beyaz tire ile işlenmiş entari, çakşır ve ince çoraplar; ona göre de pabuç ve kırmızı ince çuha dolama ile mavi yağmurluk giyinmiştim. Ayrıca sandık ve bavullarımızı eksiksiz hazırlamıştık. Eşyalarımızı ve kıyafetimle rütbeli bir subaya benziyordum. Gören hiç kimse Müslüman esir olduğumuzu anlayamazdı. Yanımdaki kadının da üzerinde oldukça değerli, pahalı güzel elbiseler vardı. Üst rütbeden bir subay karısına benziyordu. Diğer arkadaşların elbiseleri de rollerine uygun Avusturyalı kıyafetlerinden seçilmişti.

Gemiye binmeden aramızda sıkı sıkı sözleştik; “Kesinlikle Türkçe konuşmayacaktık; sürekli Avusturyalıların diliyle konuşacaktık.” Ayrıca her türlü ihtimali göz önüne alarak kethüdayla anlaşmıştım. Zorda kaldığım zaman kendisine mektup yazabilirdim. Böyle durumlarda mektubu iyi saklayıp sırrımızı duyurmamalıydı.

Paskalya orucunu otuz beş gün geçtikten sonra Kızılküle Kapısı yakınında, Leopoldus Stadt adlı yerden gemiye bindik. Gemi, nehirde aşağıya doğru Pojon tarafına doğru gidiyordu. Yolculuğumuz iyi geçmeye başlamıştı ilk günlerde. Ara sıra ters rüzgâr çıkıyordu. O zaman da durup beklemek zorunda kalıyorduk. Gemide birkaç yolcu daha vardı. Çoğu zaman gemi sahibini yemeğe çağırıyorduk. Yanımızdaki Tokay şarabından içirince adamın bize olan tavrı çok daha farklı oluyordu. Yaltaklanıp ikramlarda bulunuyordu.

Estergon’dan Budine giderken, Vişegrad’dan⁴⁹ aşağı, Budine yakın bir yerde, şiddetli bir gün doğusu rüzgârına yakalandık. Gemi hareket edemiyordu artık. Rüzgârın durmasını bekleyecekti. Ama ben sabırsızlanıyordum; bir an önce karaya çıkıp kalacak

49 Wissegrad

bir yerler bulmak istiyordum. Sonunda yanımdaki kadını da alıp bir balıkçı kayığına atladım. Fakat bunu yaptığuma bin pişman oldum. Rüzgâr nehri açık deniz gibi dalgalandırmıştı. Kayığı dört kürekçi götürüyordu; dalgalarla boğuşmaktan Budin'e varıncaya kadar yüz kere ölüp dirildik.

Bütün zorluğa rağmen gemiden önce Budin'e varmayı başardık. Varoшта, gözden uzak kalacak bir yer aramaya başladım. Burada beni tanıyan birilerinin olduğu kesindi; onlara rastlamaktan korkmaktaydım.

Kısa bir aramadan sonra nihayet şehrin Viyana yönündeki varoşlarından birisinde küçük bir Avusturya hanı buldum. Yanımdaki kadınla birlikte orada geceledik. Ertesi gün de gemi geldi. Geminin burada beş-on gün kalması gerekiyormuş. Biz ise bir gün önce buralardan uzaklaşıp aşağılara gitmenin sabırsızlığını yaşıyorduk. Fakat, başka gemi yoktu; bekleyecektik nihayet...

Kaldığımız yer dul bir kadına ait bir meyhaneydi. İki gün sonra Kızıl Yumurta Paskalyasıydı. Bütün Hristiyanlar kiliselere gittiler. Biz ise oturmuş, konakladığımız yerde beklemekteydik. Meyhaneci dul kadın bizden şüphelendi. Yanımıza gelerek niçin kiliseye gitmediğimizi sordu. Adeta azarlıyordu:

“Büyük küçük herkes kiliseye giderken siz buradasınız, nasıl Hristiyanlarsınız?”

“Biz, Lüteran mezhebindeniz, sizin kilisenize gitmeyiz. Biz böyle, yolda, kendi başımıza ibadetlerimizi yaparız.”

Sözlerim kadının kafasını karıştırmıştı; ikna olmuş gibi başını sallasa da hareketleri ve bakışlarından şüphesinin tam olarak ortadan kalkmadığı anlaşılıyordu.

Şehirde kaldığımız birkaç gün süresince zamanımızı dinlenerek ve güzel kaplıcalara giderek geçirdik.

Paskalyadan sonra, Baya adlı mahallede pazar kurulmuş. Budin'den de birçok büyük tüccar gemisi oraya gidiyordu. Biz de bunlardan birisinin sahibiyle anlaştık. Baya'ya gitmek üzere peşinatını vererek eşyalarımızı yükledik; kendimiz de girip yerleştik. Geminin hareketini bekliyorduk ki hiç ummadığımız bir olay gerçekleşti. Yukarı kaleden on beş asker ve bir zabıt, yanlarında bir tercümanla gelip gemiyi kuşattılar. Gemiciyi tutuklayıp sorgulamak üzere kaleye götürdüler. Gemide yirmi kadar tüccar vardı; yerlerine oturmuş, sabırsızlıkla geminin hareket etmesini bekliyorlardı. Askerler daha sonra çıktılar, soruşturmaya başladılar. "Burada kıyafet değiştirmiş, Viyana'dan kaçan Müslüman esirler varmış. Kimlerse hemen ortaya çıksınlar." diyorlardı. Herkes birbirlerine bakınıyordu. Biz ise hiç oralı olmuyor; soğukkanlılığımızı bozmadan oturuyorduk.

Gemiye giren subaylar, insanları bir bir sorguya çekip kontrol ettiler. Sıra bize geldiğinde karşımıza dikilen subay, biraz da kendinden emin bir ifadeyle konuşmaya başlamıştı:

"Sizden başka yok... Aradıklarımız sizsiniz..."

"Bize kaçak diyen kim peki?"

"Bu soruyu yukarıda, kalede generale sorarsınız."

İtiraz etmeye kalkışmamızın bir yararı olmadı. Emir almışlardı. Çaresiz onlarla birlikte kaleye çıktık.

Kaleye varır varmaz bizi doğruca nezarete attılar. Paskalyanın üçüncü günüydü ve General Fefershoven(?) bütün subaylarını almış kiliseye, ayine gitmişti. Onların kiliseden dönmesini bekleyecektik. Bu esnada yanımıza bir takım insanlar geliyor, kapıdan meraklı gözlerle bize bakıyorlardı. Kendi aralarında "Bu kılıkta bunların Müslüman olduğunu kim bilebilir?" diye konuşuyorlardı. Biz ise hiç konuşmuyor, susuyorduk. Bizi nasıl haber aldıkla-

rını, bu kadar ciddi önlemler almalarının sebebini merak ediyorduk. Anlaşılyordu ki birisi bir ihbarda bulunmuştu.

Çok geçmeden işin iç yüzünü öğrendik. Birkaç gün önce, iki gemiyle otuz-kırk kadar kadınlı erkekli esir Viyana'dan kaçmışlar. Arkalarından yakalanmaları için adamlar çıkartılmış; aranıyorlarmış. Biz de tam üstlerine gelmişiz buraya. Üstelik bu kaçaklardan bazılarını şehirde biz de görmüştük; bir kaç da yanımıza gelerek konuşmuştu bizimle. Onlarla birlikteyken görenler olmuş ve şüphelenerek gecikmeden ihbar etmişler.

General, kendisine yapılan bu ihbarlar nedeniyle adamlarını göndererek bizi aldırıştı.

Kiliseden dönünce generalin huzuruna götürüldük. Yanına vardığımızda subaylarıyla birlikte orta salonda ayaktaıdı. Ben hemen ileri çıktım, protokol gereğince temenna ettim. General de oldukça nazik karşılık verdi:

“Hoş geldiniz, uğurlar ola. Yolunuz Belgrat'a mıdır?”

“Hayır ekselansları, niyetimiz Belgrat değil. Önce Baya'ya, sonra da Varadin'e gideceğiz.

General biraz duraksadıktan sonra sorularına devam etti. Bizi konuşturarak iyice tanımak istiyordu anlaşılan.

“Ayıp olmazsa doğum yerinizi sorabilir miyim?”

“Aslımızı inkâr etmemiz mümkün değildir. Ana babamız Müslüman, biz de Lipovalıyız. General Krafa Lipova'yı aldığıında biz de esir düştük. Sonra Avusturya'ya götürüldük ve orada efendilerimiz tarafından Hıristiyan eğitimi verildi. Hıristiyan olduktan sonra da efendilerimiz bizi serbest bıraktılar.”

General sözlerimi ilgiyle dinliyor görünüyordu; ama pek de inanmışa benzemiyordu.

“Şimdi tamamen özgürüz. Bu nedenle kendi hayatımızı kazanmak için Varadin, yahut oralarda uygun bir yere yerleşmek amacıyla gidiyoruz.”

“Peki, elinizde belgeleriniz ve izin kâğıtlarınız var mı?”

“Vardır.”

Hemen çıkartıp kâhya ile birlikte düzenlediğimiz ve kendi elimle mühürleyip imzaladığım kâğıtları uzattım.

Kâğıtları eline alan general, belgelere tek tek baktı ve baştan aşağı okumaya başladı. Okudukça başını sallıyordu. Sonra kâğıtları yine eskisi gibi katlayarak bana uzattı:

“Çok güzel. Senin belgelerini kabul ettim; sana söz yok. Ya bu kadınlar kimdir?”

İçimden sevindim; problemin en önemli kısmını atlatmıştık.

“Bu benim nikahlı karımdır.”

“Ya öbürü kimdir?”

“O da kocasıyla birlikte hizmetkârımdır.”

“Onlar da Hristiyan mıdır?”

“Evet.”

Muhammet’in de aslında kardinalden alınmış elinde bir azat kağıdı vardı; onu çıkartıp sundu. General onu da inceledi. Yüzünde hafif bir gülümseme belirdi. Sorguya devam etti:

“Ya diğerleri kimdir, onların da senetleri var mı?”

Kastettiği yanımıza sonradan katılmış olan kaçak esirlerdi. Onların belgeleri yoktu. Cevap veremedim. Onlarla burada karşılaşmış olduğumu söyledim sadece.

General onları tutuklatıp nezarete attırdı. Sonra da bize döndü. Yüz hatlarından ikna olduğu hissediliyordu.

“Özür dileriz. Bize yanlış bilgi vermişler. Ama yine suç kendinizde... Çünkü eminim ki bizim burada hâkim olduğumuzu biliyordunuz. Doğru olan, hemen buraya gelip kendinizi tanıtmanızdı. Belki bir yardımımız olurdu.”

General benim özür kelimelerimi dinlemeden sır kâtibini çağırdı. Emirlerini verdi:

“Bu namuslu kimseye bizim tarafımızdan da bir yol emri verin. Varadin’e varıncaya kadar geçerli olsun. Mühürleyin, getirin de hemen imzalayayım.”

General, bizden tekrar tekrar özürler dileyerek yazılarımızı imzaladı ve bizi serbest bıraktı.

Generalin yanından ayrılıp dışarı çıktığımızda kalabalık bir grupla karşılaştık. Bunlar bizi generale gammazlayan bazı mürtetler ile Ermeni ve Rum münafıklarıydı. Kadın erkek, koşa koşa yukarıya gelmişler ve bize verilecek cezayı seyretmek için beklemekteydiler. Kapının önünde kalabalık oluşturmuşlardı. Fakat bekledikleri gibi gitmemişti olaylar; generalin kapısından ellerimizi ve kollarımızı sallayarak çıkıyorduk. Askerlerin korumasında, belimde ince uzun kılıcım, elimde uzun bir asa, ağır ağır yürüyordum.

Kapının önünde toplanmış olan kalabalık, askerleri ve bizi görünce hemen ikiye ayrıldılar, yol verdiler. Biraz önceki konuşmalar ve uğultu kesilmişti. Sadece laf atıp homurdanmalar duyuluyordu tek tük.

“Bak, gördün mü; bu yalancı adam General Fefershover gibi akıllı ve bilgili bir adamı aldattı. Kim bilir nasıl bir tezgâh kurdu, yalanlar uydurdu?”

Adamların kıskançlık ve şaşkınlık dolu bakışları arasında yürüyüp uzaklaştık. Ardımıza bile bakmamıştık. Gammazcılar ise hasetlerinden çılgına dönmüşlerdi, ardımızdan söylenip duruyorlardı sadece.

Geminin yanında da büyük bir kalabalıkla karşılaştık. Eşyalarımız da yerlerdeydi. Görür görmez, eşyaların başındaki- lere bağurdım:

“Eşyalarımızı kim dışarı bıraktı?”

“Gemi sahibi” dediler.

Bizden ümidini kesen gemici eşyalarımızı boşalttırmıştı. Sonucun kendisine bildirilmesini bekliyordu. Bu arada birçok meraklı da seyir için toplanmıştı.

Ama artık haklı olduğum ispatlanmıştı ya fırsatı değerlendir- dim. Gemiciye de bağırıp çağırmaya başladım; hakaretler ettim. Eşyaları tekrar gemiye yüklettim. Doğruca gidip eski yerimizi al- dık yeniden. Artık daha bir güven içindeydik; bu yeni duruma göre tavırlarımız da değişmişti.

O gün hareket zamanına kadar şehri dolaştık. Ama korkusuz ve rahatça... Yolda yemek için bütün bir kuzu doldurttum; fırına verdim.

İki üç gün sonra Baya'ya ulaştık. Gemiden çıkıp konaklaya- cak bir yer buldum. Burada da birkaç gün dinlendik. Fakat, bu- rada imparatorun komiseri göreviyle bulunan subay, Helm adlı birisiydi. İşin kötüsü bu adam beni çok iyi tanırdı. Tekrar korkuya kapıldım. Şehre yeni birilerinin geldiğini duyunca da hiç vakit kaybetmeden yanına çağırtmıştı. Ama ben Muhammet'i ve ka- dınları gönderdim, kendim gitmedim. Hasta olduğumu öne sür- düm.

Allah'tan ki Muhammet yanına varınca “Kimsin?” diye sor- muş; o da Budin generalinin verdiği yeni yol kâğıtlarını uzatmış. Onlara bakan komiser, daha başka bir şey sormadan kâğıtları iade edip göndermişti.

Buraya kadar yolculuğumuz iyi geçmişti; fakat bundan son- ra sınırı geçip Türk topraklarına nasıl ulaşacaktık? Daha Viyana

ve Budin'de iken burada bazı esir kaçırın Rum ve Ermenilerin olduğunu duymuştum. Hatta burada Müslüman iken Hristiyan olan esir bir kadınla evlenmiş bir Ermeninin varlığını duymuştuk. Adamın adı Patariç'miş. Araştırdım, evini buldum; tanışıp konuştum.

Adamla samimiyet kurduktan sonra sırrımı açtım. Yeminlerle güvence aldıktan sonra asıl amacımızı da söyledim.

• • •

Bayada günlerce bekledik; Belgrat'a nasıl gideceğimizi tartışıp duruyorduk kendi aramızda. Ama Varadin Kalesi'ni geçmenin çaresini bir türlü bulamıyorduk. En doğrusu, Varadin'e uğramadan Tuna'yı karşıya geçip Sirem tarafına gitmekti. Araştırmalarımızı ve planlarımızı bu yönde yoğunlaştırdık.

Bayada pazar kurulmasının günleri de gelmişti artık. Değişik yerlerden çeşit çeşit insanlar, pazarcılar ve tüccarlar arabalarla buraya akın edip geliyorlardı. Bu arada öğrendik ki, gelen pazarcıların çoğu, işlerini tamamlayınca Tuna yoluyla dönerlermiş. Patariç, arabacıardan birisiyle görüşerek anlaşırmıştı. Arabacı Varadin'e yakın Futok adlı yerdenmiş. Bu adam bizi on sekiz mil içeriye kadar götürceğini taahhüt etti. Karşılığında otuz kuruş verecektik. Fakat bir şartımız vardı: Arabacı bizi Futok'a götürdükten sonra tekrar oradan bizi, kendisi veya bir başkası, para karşılığında arabayla geceleyin Sirem'e ulaştıracaktı.

Bu hizmetinin karşılığı Patariç'e bir kaç altın ile bazı kaba eşyalarımızı verdim. Planlandığı gibi arabaya bindik, Baç ve Zonbor tarafına doğru yola çıktık. Arabacının bizi sözleştiğimiz gibi götürdüğünü sanırken Futok'a yaklaşınca yanıldığımızı anladık. Adam bizi gündüz ikinci vaktinde Futok'un varoşunda bırakacağını söylüyordu. İtiraz ettim. Anladığı dilde doğru yapmadığını söyledim:

“Niçin böyle edersin; bizim kavlimiz böyle değildi.”

Ama arabacının bize kulak astığı yoktu; itiraz ediyordu:

“Ben Varadin komutanından korkarım. Dediğinizi yaparsam ve komutan da beni duyarsa kazıktan kurtulamam.”

Adam bir taraftan bizle bunları konuşurken, bir taraftan da atlarını kamçılıyordu. Gündüz vakti, herkesin gözleri önünde doğruca adamın evinin önüne vardık.

Adam arabadan indikten sonra son sözünü söyledi:

“Eğer General Nehem'den izin kâğıtlarınızı alırsanız sizi Belgrat'a kadar götürürüm.”

Varadin'in hemen yanında Futok'un varoşunda bir yerdı burası. Ne yapacağımızı bilemez halde orta yerde kalmıştık. İçimden sadece “Allah sabredenlerle beraberdir...” diye düşünüyör, kendime teselli veriyordum. Çaresiz indik arabadan. Ardımıza bile bakmadan şehrin içine doğru yavaş yavaş yürüdük. Bir Avusturya meyhanesi bularak birkaç gün konaklamak için anlaştık.

Yaşlı bir kadına ait olan meyhane, gözlerden uzak, kuytu bir yerdeydi. Yaşlı kadının yanında üç hizmetçisi vardı. Pek işlek bir yere benzemiyordu. Bu nedenle bizim için uygun olduğunu düşünmüştük. Fazla dikkat çekmezdik.

Meyhaneci yaşlı kadın “Kimsiniz, neyle uğraşırsınız?” diye sorduğunda “Tüccarım” diye cevap verdim. “Ticaret için gelmiştim ve eşyalarımız geriden gemiyle, Margitan Kuferşmit ile gelmekteydi.”

Gözlerden ırak diye burayı tercih etmiştik; ancak sadece bir gün, bir gece kalabildik. Ertesi gün dört atlı zabıt çıkıp geldi. Adamların doğruca yanımıza gelerek bizimle konuşmaya başlamalarından, meyhanecinin bizi ihbar ettiğini anladım. Kadın zaman geçirmeden birisini Varadin'e göndererek generale haber gönder-

mişti anlaşılan. Kim olduğumuzu ve niçin buralarda bulunduğumuzu sorarak işe başlayan zabite, ben meyhaneci kadına ve daha başka meraklılara anlattığımı tekrarladım. Amaçları kimliğimizi araştırmaktı. Bunun için de gittikçe ayrıntılara giriyorlardı:

“Ne tür mallarınız var; neler satıyorsunuz?”

Ben hiç açık vermeden sakince bir takım askeri malzemelerin adını saydım. Zabıt ise bu kez, “Peki gemi ne zaman buraya gelecek, nerede bıraktınız?” diye sürdürdü sorgusunu.

“Gemi Budin’de kaldı. Çünkü Baya’da pazar vardı. Oradan bazı şeyler almak ve elimizdeki mallara müşteri bulmak için gemiyi geride bıraktık, arabayla bu tarafa geldik. Tahminimize göre yedi-sekiz gün içinde gemimiz de gelecek.”

Zabıt biraz inanır gibi oldu.

Ben ise yedi sekiz gün içinde kaçabileceğimizi düşünerek söylemiştim bu tarihi. Askerler cevabımızı generale iletmek üzere gittiler. General ne düşünür ve neye karar verir bilemiyordum, ama çekinmediğimizi göstermek için o gün Futok varoşunda dolaşmaya çıktım.

Varoшта dolaşırken ansızın Budin’li Arabacı Hüseyin ve Papasoğlu adlı şahsa rastladım. Bunlar, gemiyle getirmiş oldukları yirmi-otuz kadar Müslüman esiri kaçırmaya uğraşıyorlarmış. Esirleri Futok karşısındaki bir bataklığa, sazlıkların içine gizlemişler. Arkadaşlarından birisini araba bulması için Sirem tarafına göndermişler; onu bekliyorlarmış.

Heyecanlanmıştım, “Acaba biz de bunların yardımıyla kaçamaz mıydık?”

Adamları kaldığımız meyhaneye davet ettim. Yemek arasında bizim için de bir şey yapıp yapamayacaklarını öğrenmeye çalıştım. Adamlar, işlerinin ehli gibi görünüyorlardı. Olumlu cevap verdiler.

“Siz burada üç dört gün daha kalın. Biz diğerlerini Zemun tarafına nakledince sizin için de bir araba ayarlarız. Sonra gelir sizi alır götürürüz.”

Çok sevinmiştik. Papazoğlu gitti ama Hüseyin’i bırakmadık.

O gece kendimize bir güzel ziyafet çekip eğlendik. Vakit oldukça ilerlemiş, sabah yaklaşmıştı. Biz bu arada Hüseyin ile “Neler yaparız, başarabilir miyiz?” gibisinden konulara girmiştik. Başkaları ne konuştuğumuzu anlamasınlar diye gizlemeye çalıştığımız konuları Türkçe konuşuyorduk. Ama ne kadar yanlış yaptığımızı daha sonra anladık.

Hancının hizmetçi çocuklarından birisi vardı; gelip yanımızdaki fırının dibindeki tahtanın üzerinde yatıyordu. Biz ise hiçbir şeyden şüphelenmeden çocuğu uyuyor sanmaktaydık. Oysa çocuk, Türkçe biliyormuş ve bütün konuşmalarımızı dinlemekteymiş. Hepsini gidip yaşlı kadına anlatmış.

Gerçek kimliğimizi artık iyice öğrenen yaşlı kadın, gece kapıları dışarıdan kapattırmış. Biz olan bitenden habersizdik. Artık uykumuz gelmişti. Uyumadan önce ihtiyaç için dışarı çıkmak istedim; lakin kapı kilitliydi.

“Bu iyiye alamet değildi.”

Sabaha kadar gözlerimizi kırpmadık. Sabah olunca ne yapacağımızı planladık. Kapıları kapattıklarına göre konuşmalarımızı dinlemişlerdi muhakkak. Kapılar açılır açılmaz, erkenden doğruca Varadin Kalesi komutanına gitmeye karar verdik. Onların bizi tutuklamasından önce, elimizdeki belgeleri göstererek adamı ikna etmek en iyisiydi.

Sabah olunca Arabacı Hüseyin kaçıp bir tarafa gizlendi.

Gör hikmeti! O gece, başka bir talihsiz olay daha olmuştu. Bataklıkta gizlenmiş olan esirlerin bulundukları Varadin varoşunda oturan bir Ermeni kallesi vardı. Adına “Domuzlu”

derlerdi. Bunun dönme bir karısı vardı. Oldukça güzel bir kadındı. Belgratlı bir hacının kızı olduğundan adına Belgratlı Fatma diyorlardı. Esir olunca, dönerek Hıristiyan olmuştu. Ama artık tam bir fahişeydi. Hatta Viyana'da iki defa cinsel hastalığa yakalandı. Bu hastalık nedeniyle sokaklarda perişan haldeyken bizler aramızda para toplayarak tedavi ettirmiştik. İşte bu iyilikbilmez fahişe, kocasıyla birlikte esirlere şantaj yapmak istemiş.

Kocas gelip gemiden pay istemiş. Onlar da vermemişler ve kovmuşlar. Bunun üzerine karıkoca birlikte Varadin varoşuna giderek Sava adlı Sırp yüzbaşıya olayı haber vermişler. O da durumu generale bildirmiş. General, karaya çıktıkları sırada esirleri yakalaması için yüzbaşayı görevlendirmiş.

Geminin çıkması muhtemel yere adamlarıyla önceden gelen yüzbaşı burada pusuya yatmıştı. Ama durumdan yararlanmak isteyen bir başka Sırp, "Onbaşı" diye anılan Soyo Desetnik, gizlice küçük bir kayıkla esirlerin teknesine yanaşmış, pusuyu haber vermiş. Bu yardımının karşılığında da esirlerden çokça para sızdırmış.

Sırp onbaşı, ayrıca esirlere kılavuzluk yaparak daha tehlikesiz olan Varadin'in yukarı kısmına götürmüş. Bu arada hazırlanmış olan arabalar da buraya yanaştırılarak esirlerin hepsi, Belgrat tarafına kaçırılmış.

Esirler, Onbaşıya verdikleri paradan başka tekneyi de ona terk etmişlerdi. Onbaşı, esirlerden aldığı bu tekneyi nehirden yukarıya doğru götürürken karakola yakalanmış. Askerler, tekneyi tanımışlar ama onbaşı her şeyi inkâr etmişti; tekneyi tesadüfen bulduğunu söylemiş.

"Ben bunu aşağıda böyle boş buldum; kimin olduğunu bilmiyorum. Sahibi çıkarsa vermek için götürmektaydım."

Askerler bu yalana inanmasalar da yapabilecekleri pek bir şey yoktu; zira bütün aramalara rağmen kaçakları bulamıyorlardı.

Aramaların neticesiz kalmasına general çok bozulmuştu. Herkese özellikle de yüzbaşıya ağır hakaretler yağdırmış:

“Gördün mü, ciddiye almadığın için onca esiri avucumuzun içinden kaçırdık. Bu bizim için utanç değil mi?”

Ama artık iş işt en geçmişti; takibe gönderilen kadana ve pot-
ralar elleri boş olarak bir bir dönüyorlardı.

• • •

Ertesi gün sabah erkenden Muhammet’le birlikte, ellerimizdeki izin kâğıtları, Varadin Kalesi’ne doğru handan ayrıldığımızda, General esirlerin kaçması olayının kızgınlığı ve öfkesi içindeymiş. Futok’ta bir kayık kiraladık. Varadin’e varınca doğruca yukarı kaleye çıktık. Kale kapılarında olan karakolcuya durumu-muzu anlattım. Karakoldan generale haber gönderildi.

“Viyana tarafından Futok’a gelen iki kişi, generalle görüşmek istiyorlar.”

Az sonra içeri alındık. Generalin karşısına çıktık. Hemen bizi sorgulamaya başlayan general oldukça canı sıkkın görünüyordu. Soruları arka arkaya sıralamaya başlamıştı:

“Nereden geliyorsunuz; elinizde belgeleriniz var mı, hangi milletten ve nerelisiniz?”

Elimdeki kâğıtları uzatırken Budin’de söylediklerimin aynısını burada da tekrar ettim.

“Amacımız bu taraflara yerleşmektir.”

General Nehem, bir kâğıtlara, bir bize bakıyordu. Tekrar tekrar sorular sordu şüphayle. Bizimle konuşması yaklaşık yarım saat sürdü. İkna olmamış gibiydi fakat elindeki belgeler sağladı. Sonunda bezgin bir ifadeyle kararını bildirdi:

“Varın Futok’a gidin, konakladığınız yerden ayrılmayın. Ben de yarın oraya geleceğim. Geldiğim zaman bana geliniz, daha başka söyleyeceklerim olacak.”

General bize çıkın demişti ama kâğıtlarımızı iade etmemişti. Çekmecesinin üzerine bırakmıştı.

Biz de vedalaşıp ayrıldık.

Futok’a gelince, geride bıraktığımız kadınları yerlerinde bulamadık. Yüzbaşı götürmüş ve tutuklamış. Sabah erkenden kimseye bilgi vermeden aceleyle çıkıp gitmemizden dolayı şüphelenmişler, kaçtığımızı sanmışlar.

Ayağımızın tozuyla doğruca yüzbaşıya gittik. Bizi karşısında görünce afallayan adama, biraz da sert bir tavırla “Kadınları niçin tutukladığınızı” sordum. “Sizin firar ettiğiniz ihbar edildi” diye cevap verdi ve nereye gittiğimizi sordu.

Varadinê generalin yanına gittiğimizi söyledim.

“Generalle buluştuk ve işte şimdi de geldik.”

Generalin adını duyan yüzbaşı biraz ürkümüştü; oturduğu yerden doğruldu, “Generalle ne konuştuğumuzu” sordu. Meraklanmıştı iyice.

“General yarın buraya gelecek. Geldiği zaman bizle görüşmek istiyor.”

Bunları duyan yüzbaşı daha da çekinceli davranmaya başladı. Özürler dileyerek kadınları serbest bıraktı.

Tekrar kaldığımız yere döndük.

Ertesi gün, general söylediği gibi geldi. Yanına gittik. Güzel bir bahçede bizi kabul etti. İnceden inceye sorularla sorgusuna kaldığı yerden devam etti. Cevaplarımızda bir çelişki yakalamak için çok çaba sarf ediyordu. Amacımızla ilgili hâlâ kafasında şüpheler olduğu anlaşılıyordu. Ama kesin bir şey elde edemediğin-

den karar veremiyor gibiydi; kaldığımız yere dönmemize izin verdi şimdilik. İkamet ettiğimiz yerden fazla uzaklaşmamamızı tembihledi.

Konakladığımız yere serbest olarak dönmüştük ama korkularımızdan bütünüyle kurtulmuş değildik. Generalin hakkımızdaki kanaatini henüz tam olarak anlayamamıştık.

Bu arada Papazoğlu ile Arabacı Hüseyin de ortadan yok olmuşlardı. Başka da güvенеbileceğimiz ne bir adam ne de bir kılavuz vardı. Tam bir çıkmaza düşmüştük.

“Bu işin sonu ne olacak?” diye çaresizce beklemekteyken ertesi sabah endişelenmekte haklı olduğumuzu gördük. Sabah erkenden hanın önünde yine askerler belirdi. Dikkatlice baktım, adamlar kapıyı ve çevreyi kuşatmaktaydılar. Yedi sekiz kişi, başlarında da bir yüzbaşı vardı.

“Bunlar bizim için mi geldiler acaba?” diye düşünürken elinde silahla içeri giren yüzbaşı doğruca bize yöneldi. Artık şüphemiz kalmamıştı; adamlar bizim için gelmişti. Demek ki general ikna olmamıştı; endişelenmekte haklıydık.

Yanımıza gelen yüzbaşı, General Nehem’in emrini tebliğ etti:

“Hepimiz askerlerle birlikte Varadin’e gidecektik.”

Korkularımız gerçek oluyordu sanki. Aceleyle eşyalarımızı topladık, askerlerin arasında iskelele indik.

• • •

İskelede küçük bir nehir teknesi bizi bekliyordu. Askerlerle birlikte ona bindik. Yaklaşık bir saat gittikten sonra Varadin Kalesi görüldü. Yolculuk esnasında askerler kendi aralarında konuşuyorlar, biz ise sürekli susuyorduk. Benim gibi arkadaşlarımın da başımıza gelecekleri düşündüklerinden emindim. “Buraya kadar

geldikten sonra yakalanıp geri mi döndürülecektik acaba?” Fakat ben hiçbir zaman ümidimi kesmemiştim. Şimdi de kafamda, karşılaşıncı generale neler söyleyeceğimi kurguluyordum.

İskelede tekneden inip yukarı, kaleye doğru tırmanırken aklım hep planlar ve tasarılarla meşguldü. Kalede de yeterince düşünme fırsatı buldum. Çünkü kaleye varınca bizi hemen generalin yanına çıkarmadılar, bir odaya kapadılar. Generalin daha sonra bizle görüşeceğini söylemişlerdi.

Çözülmesi en zor problem; generalin ne diyeceği ve nasıl bir tavır içinde olacağıydı. Önceden kestirmek zordu bunu. Bir türlü geçmek bilmeyen dakikaları sayarak endişeli ve sıkıntılı bir bekleyiş başlamıştı.

Ne kadar olduğunu tahmin edemediğim bir zaman geçtikten sonra, odanın ağır demir kapısının anahtarlarının mekanik sesleri duyuldu. Kapı ağır ağır, gıcırtilar çıkartarak açıldıkça son haddine varan heyecanımı bastırma çabası içindeydim. Sakinleşmeye, serinkanlı olmaya çalışarak kafamdan geçenleri hatırlamaya çalışıyordum: “Generalin karşısında nasıl duracağım, neler söyleyeceğim...”

Ama kapıdan girenleri görünce şaşkınlığım daha da artmıştı. Gelenlerin arasında general yoktu. İçeri asık suratlı iki Cizvit papazı girmişti. Oldukça da ciddi görünüyorlardı. Selam bile vermeden bizi azarlarcasına konuşmaya başladılar hemen:

“Bu tarafa niçin geldiniz? Gerçek amacınızı söyleyin!”

Ben generale söylemeyi tasarladıklarımı bunlara da anlatmaya başlamıştım ama pederlerden birisi müdahale etti, sözümü tamamlamama engel oldu.

“Yok, dediğiniz gibi değil. Sizin muhakkak bir başka amacınız var.”

Ben söylediklerimde ısrar ediyordum; adamlar da çok kararlı görünüyorlardı.

“Buradan geri dönün, aksi halde general, Viyana’ya yazar ve cevap gelene kadar da sizi zindana kor. Oradan gelecek cevabı burada beklemek zorunda kalırsınız.

Şiddetle itiraz ettim.

“Hâşâ, biz kaçkın değiliz. Bize zulüm yapmayın. Eğer öyle kimseler olsaydık elimizde bu belgeler ve kâğıtlar olmazdı. Niçin bize böyle söylüyorsunuz, bize yazık değil mi?”

“Yok, general o senetlere itibar etmez; sahte olmaları mümkün. Çünkü bunun gibi çok olay yaşadık. Sizden önce bazıları benzeri kâğıtlarla gelip generali kandırdılar, Belgrat’a kaçtılar...”

İyice anlamıştım ki işler gittikçe sarpa sarıyordu. Belki generali ikna etmek mümkündü ama bu papazlara laf anlatmak zor görünüyordu. Söylediğim her söze karşılık veriyorlardı:

“Buna benzer çok olay yaşandığından, Sefer Divanı tarafından general çok sıkı talimatlar aldı. Sizin gibi kimselerin, ellerinde belgeler de olsa gönderilmemesi emredildi. Ancak Viyana’ya yazıp sorduktan sonra mümkün olabilir; başka yolu yok. Bu nedenle ya geri döneceksiniz, ya da hapis...”

Adamlar, kesin kararlarını vermişler gibi görünüyordu. Bizi bu hapisten bırakmayacaklardı anlaşılan. Ama ben kendime ve kurtulacağıma olan inancımı henüz yitirmemiştim. Olayın kontrolünü elime almalıydım. Papazlara yöneldim ve kendinden emin bir tavırla konuşmaya başladım: “Allah’ın dediği olur... Anladığım kadarıyla kesin olarak bizi hapsedeceksiniz; fakat bize izin verin, Viyana’ya, efendilerime bir mektup yazayım, durumumu onlara bildireyim. Olmaz mı?”

Bu isteğimi generale de sordular; cevap olumluydu. Kâğıt ve kalem getirdiler. Bir köşeye oturdum, yazmaya başladım.

Mektubu Viyana'daki kethüdaya hitaben yazıyordum. İyi ki yolculuğa çıkmadan önce böyle bir durumla karşılaşma ihtimalini düşünerek aramızda anlaşıştık. Ağır ağır ve düşünerek yazmaya başladım:

“Benim izzetli, değerli efendim kethüda hazretleri...”

“Bildığınız gibi devletli efendimiz ve hanımefendimiz, veda-
laşma anında bize yolda bir problemle karşılaştığımızda yazarak
bildirmemi istemişlerdi. Her türlü yardımı yapacaklarına söz ver-
mişlerdi. Efendimizin verdiği yol izinleri, Viyanadan Varadin'e
kadar olan yerlerdeki kalelerin kumandanları tarafından itimat
ve itibarla karşılandı. Hiçbir engel olmaksızın Varadin'e kadar gel-
dik. Fakat şimdi burada, bazı yalancıların şikâyetleri yüzünden,
general bizi gerisin geriye göndermek istemektedir. Bizi kaçak
esirlerden sanmaktadır. Elimizdeki belgelere de itimat edilmedi-
ğinden şu an tutukluyuz. Viyana'ya yazılacak yazının cevabı gele-
ne kadar hapis yatma durumuyla karşı karşıyayız.”

“Mektubumuz elinize ulaştığında efendilerimize bildirir ve
daha önce kendilerinin tembih buyurdukları üzere, ahvalimi-
zi kendilerine ifade ederseniz bu kullarına büyük yardım etmiş
olursunuz. Efendimiz tarafından bizim için Varadin komutanına
hitaben bir mektup gönderterek bizlere kaçaklar gibi muamele
yapılmasından kurtarınız.”

Mektubun üzerine adres ve tarih yazdım. Ama kapatıp mü-
hürlemeden götürdüm, generalin Kırhner adlı sır kâtibine ver-
dim. Mektupta yazdıklarımı özellikle okumasını istiyordum.
Nitekim adam, yazdıklarımı baktı ve önce bilgiç bir edayla an-
lamlı anlamlı başını salladı. Sonra yerinden doğruldu, mektupla
birlikte generalin odasına girdi.

Ben, kapı önünde beklemekteydim. Çok geçmedi kâtip elin-
de mektupla döndü. Yüzünde gülümseme vardı. Nazik bir edayla
generalin selamını bildirdi.

“Özür dileriz. Size zahmet verdik. Ama endişe etmeyin, serbestsiniz. Ancak, hemen mektubunuzu mühürleyerek bize verin, Viyana’ya gidecek mektuplarla birlikte gönderelim. Üç haftaya kadar cevapları gelir; o zaman istediğiniz yere gidebilirsiniz.”

Mektupta yazdıklarımın etkili olduğunu düşünerek sevinmiştim; fakat işin aslını daha sonra öğrendim. General Nehem bizim hanımefendinin hemşerisiymiş. Hanımdan dolayı da bizim efendiyle dostlukları varmış. Mektubu okuyunca, bizim onların esiri olduğumuza iyice inanmış.

Bizim hanım Besfol vilayetindendi. Oranın meşhur asillerinden Grof İşturum’un soyundan geliyordu ve uzun yıllar imparatorluk sarayında kalmıştı. Ayrıca kardeşi İşturum da imparatorun meşhur generalleri arasındaydı.

General, bizi kalede hapsedmekten vazgeçti. Mektupların cevapları gelinceye kadar aşağı kalede bir ev bularak beklememizi istedi.

Bu ferahlatıcı haber yüreğime su serpmişti. Mektubun cevabının olumlu geleceğinden pek emin değildim ama “Üç haftaya değin Allah kerimdir.” diye kendi kendimi avutuyordum. “Bu zaman içinde bir yolunu bulur Belgrat’a kaçabilirdik.”

Arkadaşlarımın yanına döndüğümde endişelerimden biraz kurtulmuştum. Olanları anlattığım zaman benden daha çok sevindiler. Hapisten kurtulduğumuza göre umut vardı. Şimdi generalin istediği gibi aşağı kalede kendimize kalacak bir ev bulmalıydık. Yalnız, yanımıza bir adam görevlendirmişlerdi; bir ev bulup yerleşene kadar bu adam bize eşlik edecekti. Ben adamları ev aramaya çıktım.

Avusturya ile Osmanlı arasında süren uzun savaş yılları yeni sona ermiş; barış imzalanmıştı. Buralar savaşın yoğun olarak yaşandığı yerlerdi. Yıllar süren savaş nedeniyle harap olmuştu. Şehir

şimdi yeniden inşa ediliyordu adeta. Evlerin çoğunluğu, ya inşa halinde veya yeni bitirilmiş haldeydi. Bu yüzden uygun bir yer beğenemedim. Aslında biraz da kasıtlı yapmıştım; amacım kaleden dışarıda bir yer bulmaktı. Araya araya kale dışına çıktım. Tuna'nın karşı yakasında bir şanca⁵⁰ vardı. İçinde de sadece asker koğuşları bulunuyordu. Ama onun da dışında, açıklikta beş on tane meyhane gibi yer gözüme çarpmıştı. Bir tanesi bir marangozun eviymiş. Kiraladım. Yanımdaki adama evi gösterdim ve gidip generale haber vermesi için kaleye yolladım.

General bunu duyunca sevinmiş ve itimadı daha da artmış. Çünkü Tuna'nın karşı yakası Avusturya tarafıydı. Bunu öne sürerek adamlarına; "Onların içlerinde bir kötü niyet olsaydı o taraftan ev tutmazlardı." demiş.

Günler geçiyordu. Çok iyi biliyordum ki mektup kethüdanın eline geçerse efendimiz ile hanıma göstermez, istediğimiz cevapları yazardı. Ama eğer General Nehem, bizim hanıma ve efendiye ayrıca yazmışsa işte bu sonumuz olurdu. Böyle bir ihtimal de çok yüksekti. Bu korkuyla yatıp kalkıyordum. Bir taraftan da kaçış için araştırmalarımı sürdürmekteydim. Tek ümidim, beş on gün içinde bizi kaçıracak bir kılavuz bulabilmektir.

Birkaç gün daha böyle araştırmakla zamanımız boşa geçti. Her gün iki defa Sırların oturduğu varoşun çarşısına gidiyor, alışveriş yapıyordum. Bu sırada da dikkat çekmemeye özen göstererek güvenilir bir kılavuz arıyordum. Fakat gidip gelirken o dönme fahişe sürekli önüme çıkıyor, ortalığı ayağa kaldırıyor:

"Bakın, bu adam, General Nehem gibi akıllı bir adamı aldattı. Şimdi istediği gibi gezip tozuyor; firar etmek için fırsat kolluyor."

Kadının bu şamatasından rahatsız olsam da bir taraftan da memnun oluyordum aslında. Çünkü beni tanıtmış oluyordu çev-

50 Karakol amaçlı yapılmış küçük istihkam.

reye. Böylece kılavuzluk yapmak isteyenlerin dikkatini çekmiş oluyordu. Ama bu arada gerçek kılavuzlar yerine sahtekâr, paragöz Sırp, Rum ve Ermeni kefereleri gelip bulmaya başlamıştı. Sık sık تنها yerlerde veya yolda yürürken yanıma birisi yaklaşarak kulağıma fısıldıyordu:

“Eğer amacınız Belgrat’a kaçmaksa bana güvenin. Ben sizi kaçıyorum.”

Çoğuna cevap bile vermiyordum; suratımı ekşiterek yanımdan uzaklaştırıyordum. Ancak bir iki tanesiyle konuştum. Adamın birisi esirlikten yeni kurtulduğundan bahsediyordu. Yanıma gelip “Seni kaçırayım” diye teklifte bulunduğunda çekinmişim önce. Çünkü buradaki insanlara olan güvenim artık iyice azalmıştı.

“Seni tanımıyorum.” diye karşılık verdim.

Adam oldukça emin görünüyordu. Kendisini tanıttı. Belgrat’ta on dokuz cemaatin⁵¹ yoldaşı Uzun Ahmet Beşe diye tanınan birisinin esiriyken bedelini ödeyerek serbest kalmış. Ama yine onların yanına gider gelirmiş.

Adamın söyledikleri doğruya benziyordu; ama yine de iyice emin olmak istedim.

“Mademki sık sık gidip geliyorsun; sana güvenebilmem için bana Belgrat’tan, Müslüman efendinden bir işaret getir.”

Önerimi kabul eden adam, Belgrat’taki efendisine verilmek üzere benden bir mektup istedi. Ben de yazdım; mühürleyip verdim.

Mektupta “Eğer bu mektubu getiren kimse güvenilir biriye işaret olmak üzere eline üç tane hurma çekirdeği verip bana gönderiniz.” diye yazmışım.

51 Yeniçeri birliği

Adam mektubu aldı ve “gelene kadar kendisini beklememi-
zi” söyleyerek gitti. Çok ümitlenmişim; ancak günler geçtiği hal-
de bir daha da haber alamadım bu adamdan.

Bu arada o dönem fahişe, başımızın belası olmaya devam edi-
yordu. Askerlerden çok bizi o denetim altında tutuyordu. Onun
göz hapsindeyken aslında kaçmamız biraz zordu. Kadın her sabah
su almak için bizim kaldığımız evin yakınına geliyordu. Geldiği
zaman da evin penceresinden içeriyi kontrol etmeden gitmiyor-
du. Ama onun bu hırsı bir gün ayağına dolandı.

Ev sahibinin dışarıda olduğu bir gündü; uykuyu fazla kaçırmış-
tık. Pencereler de kapalı... O melun fahişe her sabah yaptığı
gibi yine evi denetlemeye gelmiş. Kapı ve pencereleri tamamen
kapalı, ortalıkta da kimseyi göremeyince kaçtığımızı düşünmüş.
Doğruca gidip kocasına bildirmiş. Birlikte Sırp yüzbaşıya gitmiş-
ler. O da acilen generale koşturmuş. General teftiş için hemen
beş-on asker göndermiş. Askerler evin önünde bizim ev sahip-
lerine rastlamışlar. Onlar gittikleri yerden henüz dönüyorlarmış;
eve dahi girmemişler. Askerler önlerini çevirip sorgulamaya baş-
lamışlar:

“Nerde misafirleriniz. Niçin sahip olmadınız, haber verme-
diniz?”

Zavallıların hiçbir şeyden haberleri yok; cevap verememişler.
Askerler “Generalin emri var, sizi ona götüreceğiz” diyerek tutuk-
lamışlar, eve gelmelerine bile izin vermemişler.

Aslında yatarken bazı sesler duymuştuk. Kızgın bir takım
insanların küfürleri ve bağrışmaları bize kadar ulaşıyordu ama
aldırmamıştık; yatmaya devam etmiştik.

Lakin iki saat sonra ev sahibi kadının ortalığı yikan şamata-
sına dayanamadım. Kadın bağırıp çağırıyor, beddualar ediyordu:

“Allah belalarını versin! Kaçacaklarını nereden bilelim? Şimdi başımızı belaya soktular.”

Merak etmiştim gerçekten. “Kimden bahsediyordu bu?” Diğer arkadaşlarım da benim gibi uyanmışlar, bana soruyorlardı. “Kim kaçmış olabilir?”

Yattığım yerden kadına bağırdım:

“Hanım! Ne oldu?”

Kadının sesi birden kesildi. Şimdi daha da merak etmiştim; kapıyı açtım. Kadın karşımda hortlak görmüş gibi bana bakıyordu. Tekrar sordum:

“Kim kaçmış, niçin başınız belada, neler oldu?”

Kadın ilk şaşkınlığı üzerinden atınca yeniden bağırmaya başladı:

“Allah’tan bulsun, her kim sizin için yalan söylediyse. Sizin için generale kaçtılar diye ihbarda bulunmuşlar. O da bizi yakalayıp hapse attı. Kocam hâlâ hapiste, beni şimdi bıraktılar.”

Beni bir gülme tuttu. Arkadaşlarım da gülüşüyorlardı. Kim olduğunu hemen anlamıştık:

“Yine bu o dönme fahişenin işidir...”

Kadın o kadar sevindi ki kaleye doğru koşarak gitti. Çok geçmeden eşiyle birlikte döndü. Generale olanları anlatmış.

Ev sahibi, geldiğinde hâlâ titriyordu. Askerler, adama yeterince korku yaşatmışlardı anlaşılan. Şaşkın şaşkın yüzümüze bakıyor, sürekli olarak ihbarcı kadına küfürler yağıdırıyordu kendi kendine.

General adamı serbest bırakmıştı fakat içinden şüpheyi atamamıştı; bir kez de gelip yakından kendi görmeyi istemiş. Ev sahibimize sıkı sıkı tembihte bulunmuş; “Misafirlere söyle ayrılmasınlar, birazdan oraya gelip kendileriyle konuşacağız.” demiş.

Yaklaşık bir saat sonraydı. General de Nehem, hintosuyla geldi. Yanında bir kadın vardı. Adına Layednan Fesi denilen bayrak kethüdasının karısıydı bu. General Nehem, sürekli bu kadınla birlikteydi zaten. Kocasını sık sık uzak görevlere gönderen general, kadını hiç yalnız bırakmıyordu.

Araba evin önünde durunca askerler beni çağırdılar. General ve kadın arabadan inmemişlerdi. Ben arabanın yanına gittim, adetleri üzere temenna ettim. Kadını bu arada yakından görme imkânı buldum. Oldukça çekici birisiydi gerçekten.

General; “Sizin hakkınızda bu gün bana yanlış bir haber verdiler; ben de inandım. Kusura bakmayın...” diye konuşmaya başladığında gözlerimi kadından aldım irkilerek. “Endişe etmeyin rahatınıza bakın” diyordu, “Mektupların cevapları da, tahmin ediyorum, bir haftaya kadar gelir.”

Dualarla karşılık verdim:

“Ömrü devletiniz artsın. Kötü kimse kötülükten geri kalmaz. Ama asıl üzüntümüz, gereksiz yere cenaplarınızı rahatsız etmeleridir.”

Bu sözüm generali biraz tahrir etmişti.

“Bunu kim yaptıysa araştırtıyorum ve cezasını vereceğim, siz merak etmeyin.”

Daha fazla konuşmayan general, veda etti ve Futok tarafına doğru gitti.

O günden sonra kasıtlı olarak Sırp mahallesine daha çok gitmeye başlamıştım. Korkusuz ve çekincesizce geziyor, adeta hava atıyordum. Düşmanlık etmeye çalışanlar artık iyice kuyruklarını kısmışlardı.

Belli etmemeye çalışsam da aslında içimdeki korku, her gün biraz daha büyüyordu. “Mektupların bir haftaya kadar geleceği-

ni” söylerken general bize müjde vermek istemişti. Oysa bu bizim için gam kaynağıydı. Bu nedenle araştırmalarımı daha da yoğunlaştırmaya başladım. Gözlerim dört dönüyor, bir kılavuz arıyordum.

Sava Desetnik denen adamın yanıma yaklaşıp kulağıma fısıldadığında işte tam bu ruh hali içindeydim.

• • •

Sırp mahallesinde yanıma yaklaşan ve adının sonradan Sava Desetnik olduğunu öğrendiğim adam, çevreyi kolaçan ederek gizlice kulağıma fısıldamıştı:

“Eğer arzunuz Belgrat’a, Müslüman vilayetine gitmek ise, bana güvenip sırrınızı açın.”

Bu günler, kendimi kapana sıkışmış gibi hissediyordum. Kimseye açılamıyordum; bir kılavuz bulmak için de her şeyimi vermeye razıyım. Adam, konuşmasını sürdürmüştü:

“Ben sizi Allah’ın emriyle amacınıza ulaştırırım. Yukarı kaleda bile olsanız sizi alıp Belgrat’a götürmek benim için zor değildir.”

Adamla تنها bir yerde buluşup oturduk, konuştuk. O kadar çaresizdim ki bu adama güvenmek zorundaydım; aramızda anlaştık. Dördümüzün kaçırılması karşılığında kırk altın verecektik. Yirmisini peşin istiyordu. “Çünkü kendisinin de para verilecek adamları ve kılavuzları vardı.” Söylediğine göre “Bu iş için gemiyle ta Karlofça’dan adamlar getirecekmiş.”

İnanmaktan başka çarem yoktu. Adamı yemeğe davet ettim. Bir kuzu kebab yaptırarak ziyafet çektim. Yedirip içirdim, sonra da eline kırmızı yirmi altını saydım. “İnşallah kurtulduğumuzda geri kalanını da teslim ederiz.” dedim.

Ayrılırken acele etmesini de söylemeyi unutmamıştım. Yeminler edip sözler vererek gitti. Ama ertesi gün, bütün beklememize rağmen bir haber çıkmadı. Daha sonraki sabah artık beklemekten usandım, Sırp mahallesine gittim adamı aramaya başladım. Nerede yaşadığını tam bilmiyordum; belki tesadüf ederim diye rast gele dolaşıyordum. Nitekim düşüncemde yanılmışım. Birden yanımda belirdi. Ama çevrede çok insan olduğu için konuşmadık. Onun tarif ettiği yoldan yürüyerek nehir kıyısına gittik.

Konuşmaya başladık. Adam ortaya çıkan bir aksilikten söz ediyordu:

“Gemi ve adam getirmesi için, Karlofça’ya birini gönderdim; ama aradığım kimse yerinde yokmuş.”

Kendisine pek inanmaz gözlerle baktığımı anlamış olmalıydı; konuşmasını sürdürdü:

“Ama merak etmeyin” dedi.

Bir taraftan da eliyle işaret ederek kıyıya çekilmiş haldeki bir çam kayığı gösteriyordu.

“Karlofça’daki adamı bulamasak da endişelenmeyin. Bakın şu kayık bir arkadaşımıdır. Bu gün onunla konuştum, anlaştım. Kayık için iki altın istiyor. İki altın daha verin, sahibine teslim edeyim. Siz de hazırlanın. Bu gece uygun olursa sizi bu kayığa bindirir Tuna’dan aşağıya doğru göndeririz.”

Tereddüt bile etmedim, düşünmeden çıkarttım, iki altını uzattım. Adam altını alıp gitti. Ben de eve döndüm; gece için hazırlıklarımızı yapmaya başladık. Bir türlü geçmek bilmeyen dakikalarla adamı beklemeye başladık. Ama gece olmuş, hatta sabah yaklaşmıştı; ama yine adamdan ne bir iz ne bir işaret vardı.

Sabaha kadar endişeler ve korkular yaşadık. Merak ediyorduk: “Ne olmuştu acaba?”

Kuşluk vakti kalktım yine Sırp varoşuna gittim. Dolaşarak adamı aramaya başladım. Sonunda buldum yine. Meyhanenin birisinde oturmuş, bazı Sırp kefereleriyle içip eğleniyordu. Üç dört defa önlerinden gidip geldim. Aşağı yukarı döndüm dolaş-tım, ama adam hiç aldırmiyordu. Dönüp bakmıyordu bile. Kendi aleminde eğleniyordu.

Şüphelenmeye başlamıştım iyice. “Bu adamda hiç ciddi bir iş peşinde olan tavır yoktu.”

Ertesi gün adamı yeniden aradım. Yine aynı yerde oturmuş domuz gibi içiyordu. Benden tarafa dönüp baktığı yok... Parasını aldığı kayık da olduğu yerde öylece duruyordu. Artık hiç şüphem kalmamıştı; dolandırılmıştık. Bu alçak elimizden hileyle aldığı pa-ralarımızı şimdi zevkle yiyip içiyordu. Yakasına yapışamaz, dava edemezdim. Sabretmekten başka çare yoktu. “Paradan vazgeçtim; bari bizi ele vermese” diye düşünüyordum. “Bizi ele vermesin de zehir zıkkımla yesin içsin.”

Bir iki gün daha geçti. Üzüntü ve korkumuz gittikçe artmak-taydı doğal olarak. Bu arada yanıma yaklaşan bazı Sırplar, Sava gibi gizli gizli kılavuzluk teklifleri yapıyorlardı. Ama artık hiç bi-risine yüz vermiyordum. Avusturya lisaniyla hakaret ve küfürler ediyor; yanımdan kovuyordum. Sırpların esirlere yaptıkları hak-ında duyduklarımız da etkili oluyordu bu davranışlarımda.

Bu günlerde Fürst Liechtenstein adlı generalin esirlerin-den bazıları Viyana’dan kaçıp buralara gelmişlerdi. Esirler, bu Sırlardan bazılarıyla kılavuzluk etmeleri karşılığı anlaşmışlar. Esirleri ve kılavuzlarını görüp ben de konuşmuştum bir akşam. Bunları Belgrat’a götürmek üzere bindirdikleri gemide öldür-müşler, karınlarını deşip nehre atmışlar. Ertesi gün duyuldu; al-çak soyguncular, bütün para ve eşyalarını da almışlar.

Özellikle o melun fahişe bizim için çok kötü bir yalan yaymıştı. Bütün Varadin ve Sırp varoşundaki herkes, bizim yanımızda torbayla altın olduğuna inanıyordu. Nitekim bizi dolandıran o Sava benimle pazarlık yaparken “Niçin bu kadar pintilik ediyorsunuz; ben biliyorum ki yanınızda torbayla altın varmış, bilenler söylediler.” demişti. Bense “Bu sözler sahtekâr yalancıların sözleridir” diye cevap vermiştim. “Hiç Avusturya’da bir esirin elinde torbayla altın olması mümkün mü?”

O alçak, dolandırıcı olduğundan şüphelenmememiz için daha fazla ısrar etmemiştir. “İsterse olsun. Bana kendi mürüvvetinizden ne verirsiniz, ona razıyım” diye geçiştirmiştir.

Artık Viyana’dan cevapların gelmesine iki üç gün kalmıştı. Fakat biz henüz kaçış yolu bulamamıştık. Gece ve gündüzlerimiz endişe ve korkuyla geçiyordu. Bu düşüncelerimden dolayı mı bilemiyorum, bir gece ilginç bir rüya gördüm. Rüyamda bir gemiye binmiştik. Belgrat’a doğru kaçıyorduk. Ama geminin ne kürekleri, ne de dümeni var. Ayrıca gemici de görünmüyordu. Nehrin üzeri de ta Slankamen’e kadar kütüklerle doluydu. Dümensiz ve küreksiz gemi, kütükten kütüğe çarpa çarpa ilerliyordu. Bense “gemi ha şimdi parçalandı, ha şimdi parçalanacak” diye yüreğim ağzımda, korku yaşıyordum. Ama parçalanmadı, Slankamen’e ulaştık; üstelik buradan aşağıya doğru nehir tertemiz ve geniş görünüyordu. Artık gemi suyun üzerinde rahatça kayıp gitmeye başlamıştı.

Heyecan ve ter içinde uyandım. Gördüğüm rüyayı yorumlamaya çalıştım. Yorumuma göre; yolda çok zahmetler çeksek de Allah’ın izniyle sonunda kurtulacaktık. Rüyamı arkadaşlarıma da anlattım. Onlar da yorumuma katıldı; gönlümüz biraz ferahladı.

İlginçtir, ikinci gece de yine böyle bir rüya gördüm. Bu kez de Varadin Kalesi tarafından, kara yoluyla Karlofça dağlarına doğru kaçıp gidiyormuşuz. Sağımızdan ve solumuzdan ala renkli, koca

koca köpekler saldırıyorlardı. Önümüzü kesmeye çalışıyorlardı. Biz de korunmak için o dağın tepesine tırmanmıştık. Dağ tepesinde bir de ne görelim: Bu ıssız dağ başında taştan büyük bir saray var. Koşup sarayın içine girerek o köpeklerin saldırısından kurtulduk. Sarayın içinde köpeklerden kurtulmuş olmanın ferahlığını yaşayacakken bu kez de karşıma başka bir sürpriz çıkmıştı. Viyana'daki generalin karısı, sarayın içinde yalnız başına gezinip duruyor. Ama beni görünce gülümsedi "korkma..." dedi. Sevinçle uykudan uyandım.

Geceleri bu gönül rahatlatıcı rüyalarla avunuyordum ama gündüzleri gerçekler bir başkaydı. Bizi dolandıran Sava adlı Sırp'ın bir arkadaşı vardı. Adına Petra diyorlardı. Oldukça fakir görünümlü bir kimseydi. Sava'nın bizi dolandırdığı günün üçüncü günüydü bu Petra yanıma geldi, "Benim izzetli ağalarım, eğer dinlerseniz size söyleyeceklerim var" diye konuşmaya başladı.

"Söyle bakalım ne dersin."

"O sizden akçe alan kimseden bir fayda yok. Bir ümit üzere olmayınız. Lakin ben bir fakir kimseyim; ancak, sözüm doğrudur. Bana güvenin. Eğer sizin amacınız Müslüman vilâyeti tarafına gitmekse, sizi götürmek elimden gelir. O sahtekâr, benim zabitimdir. Ondandır korkarım; fakat size bir iyilik edebilirim: Karlofça'da tanıdıklarım ve kardeşlerim var. Varıp onlar ile görüşeyim. Yapabilirlerse sizi alıp götürsünler."

Artık amacımızı fazla da gizlemiyordum. Son günlerimiz gelmiş çatmıştı. Bir şeyler yapmak zorundaydık; yoksa yakalanmamız kesindi.

"Pek güzel" dedim, "Ama nasıl olacak bu?"

Petra'nın kesin bir fikri yoktu; karşıma oturttum ve konuştum: "Benim fikrime uygun hareket ederseniz, anlaşabiliriz."

Adam oturduğu yerden biraz daha yanıma yaklaşarak “Buyurun, dinliyorum” dedi.

“Sen şimdi doğruca Karlofça’ya gideceksin, bir güvenilir adam bulacaksın. Adam, kayıkla geceleyin Tuna kıyısına gelsin, bizi alıp karşı kıyıya geçirsin. Biz karşıya geçtiğimizde orada üç beygirli bir koçu veya Sirem arabası hazır beklesin. Biz tek-neden çıkınca hemen arabaya binip sabaha kadar en azından Slankamen’e ulaşabilelim.

“Pek güzel” diye onayladı Petra; “dediğiniz gibi yapmak mümkündür.”

Adam fikrimi beğenmişti; ama becerir mi bilemiyordum. Şimdi öncelikli çözülmesi gereken bir başka mesele vardı. Adam gitmiyor, bekleyip duruyordu. Aklıma hemen bir atasözü geldi:

“Boş torbaya at gelmez.”

Çıkarıp üç altın verdim.

“Eğer dediklerimi yapabilirsen bu kadar daha veririm.”

Adam; “Tamam şimdi Karlofça’ya gidiyorum” diye kalktı.

Adamın gitmesinin ardından oturduğum yerde öylece kala kaldım; geriye yaslanarak düşündüm. Bu son şansımızdı.

Akşam olunca erkenden yataklarımıza girip uyuduk; adam sözünde durursa gece yarısı gelmesi gerekiyordu. Arkadaşlarımla konuştum, onlar da aynı görüştüydi: “Eğer bu da bizi aldatırsa, artık kurtulmamız mümkün değil; işimiz yaman olur.”

Dışardan pencerenin vurulduğunu duyduğumda galiba gecenin üçte biri geçmişti. Uykunun en tatlı yerinden uyandım. Yavaşça “Kim o?” diye seslendim ve bekledim. Ses Petra’nındı. Kısık bir sesle konuşuyordu:

“Pencereyi aç; sana ne demiştim?”

Koşup pencereyi açtım. Tekrar “Petra sen misin?” diye sordum.

“Benim.”

Mayıs ayının son geceleriydi. Gökte ay yoktu ve ortalık zifiri karanlıktı. Geceler de oldukça kısalmıştı. Daha şimdiden gecenin en az dört saati geçmişti.

“Ne haberlerle geldin?” diye sordum heyecanla.

“İşte sipariş buyurduğunuz üzere kılavuz ve kayak getirdim. Karlofça’da araba da hazır durur. Eğer gitmek istiyorsanız hadi kalkın.”

Pek inanmamıştım açıkçası “Kılavuz kimdir, beri gelsin.” dedim. Karanlıkta, bir saçlı Sırp keferesini pencerenin yanına getirdi. Adama elimi dudaklarıma götürerek sessiz olmasını işaret ettim. Kısık sesle “Ev sahibini uyandırmamasını” söyledim.

“Gidecekseniz işte kayak” diye konuştu kılavuz; “Karlofça’da araba hazır.”

Artık bu fırsatı değerlendirmekten başka çaremiz yoktu. İçimden “Allah’ım sana sığınıyor, sana güveniyorum” dedim. Arkadaşları uyandırdım. Acele acele, fakat gürültü yapmadan giyinip hazırlandık. Silahlarımızı kuşandık.

Hepimiz giyinip hazırlanmıştık ama önümüzde önemli bir başka problem daha vardı halledilmesi gereken: Kimseyi uyandırmadan ve yakalanmadan evden çıkmak. Çünkü yattığımız odanın kapısı doğrudan ev sahibinin yattığı odaya açılıyordu. Orada da çok sayıda misafir vardı ve sanki üst üsteymiş gibi yatıyorlardı. Aralarından geçmek zorundaydık. Bunu başarsak bile dışarıda, bahçede bizi bir başka bela bekliyordu. Evin yavuz köpeği, kapının önünden ayrılmazdı. En çok ondan korkuyordum. Havlayıp şamata ederek insanları uyandırabilirdi.

Allah'a sığınıp yoldaşlarımı tek tek gönderdim. Ben en sona kalmıştım. Hepsi gittikten sonra ben de çıktım. Oda kapısını da kapatmayı unutmadım sessizce. Herkes uyuyordu. Yerde yatanların üzerlerinden aşarak dışarı çıktım. Şükür ki köpek de uslu uslu uyuyordu; hiç ses etmedi.

Kılavuzlar önde, biz arkada nehre doğru gitmeye başladık. İş kolay olacak diye düşünmeye başlamıştım ki ilk aksiliğimizi yaşadık; bir su çukuruna düştüm. Evden henüz on adım ancak ayrılmıştık. Fakat, çukur derin değilmiş. Belime kadar ısladım sadece. Islak elbiselerimle nehir kıyısına teknenin yanına ulaştık. Bu aksiliğe kızmıştım biraz ama tekneye bakınca canım daha da sıkıldı. Çok küçük bir kayıktı bu. Tuna'da bunlara piyade kayıklar denir ve ancak iki kişi oturabilirdi. Oysa biz kılavuzdan başka dört kişiydik.

Birbirimizin üstüne istif olurcasına kayığa doluştuk. Kayık ağır yükten dolayı suya iyice daldı. Suyun içeri dolmasına sadece bir parmaklık bir mesafe kalmıştı. Eğer azıcık rüzgâr olsa veya biraz sallansak batıp gidebilirdik. Ama ne çare!..

Kayığa girince, Petra keferesi alacağını hatırlattı. O sıkışıklık içinde çıkardım, üç-dört altın daha verdim.

Her an batacağız korkusu yaşayarak karşı kıyıya doğru nehirde yol almaya başladık. Kayığın karşıda yanaştığı yer şancadaki⁵² karakolun ancak otuz adım ötesindeydi. Tuna nehrindeki şanca karakolları, nehrin iki tarafından giden bütün gemileri görebilirdi. Ama bizimki küçük bir balıkçı kayığıydı.

Nitekim her bir karakolun yakınından geçerken duyduğumuz "berdo" sorusuna kaynakçımız bağırarak "ribar" diye karşılık veriyordu. "ribar" balıkçı demektir.

52 Karakol görevi yapan küçük kule veya istihkam.

Üst üste sıkışmış ve birbirimizin üzerine yatmış bir halde şancaları geçtik. Anlatılmaz bir heyecan ve korku yaşıyorduk. Duyulan her “berdo” sesine kayıkçımız tarafından “ribar” diye karşılık veriliyordu. Bu arada rastladığımız bir iki balıkçı teknesinin yakınlarından bir sorun çıkmadan geçtik. Bütün tehlikeleri atlatmış gibiydik ama kıyıya yaklaştığımız anda rüzgâr çıktı. Bir ara az kalsın batıyorduk. Henüz ecelimiz gelmemiş olmalıydı ki kurtulduk.

İki saat süren korkulu bir yolculuğun ardından nihayet Karlofça kıyısına çıktık. Karaya ayak basınca derin bir nefes aldık. Hep birlikte oturup biraz dinlendik. Sonra kılavuza seslendim:

“Tez var, gör; araba neredeyse binip gidelim.”

Kılavuz kalktı evlere doğru gitti. Yarım saat sonra, üzerlerinde sadece gömlekleri olan üç Sırp keferesiyle geri döndü. Adamlar adetlerince selam verip yanımızda durdular. Bakışlarından bir aksilik olduğu seziliyordu. Endişe içinde “Hani araba?” diye sordum.

“Atları çayıra saldık” diye karşılık verdiler. “Arabamız, beygirleri ile hazır olarak, gece yarısına değin sizi bekledik. Sabah yaklaşınca artık gelmeyeceksiniz diye düşündük. Hayvanlar da iyice acıkmışlardı. Sabah da oldukça yaklaşmış durumda; yarım saate kadar gün doğar. Biz bu dağın yarısına bile ulaşmadan ortalık aydınlanır. Bu durumda sizi götüremeyiz.”

Aklım başımdan gitmişti:

“Ya ne yapacağız? Sabah olunca, bizim firar ettiğimizi öğrendiklerinde dört yana potralar⁵³ gönderirler. Karadan ve nehirден izimize düşüp bizi bulurlar. Niçin böyle yaptınız, sözünüz böyle değildi.” diye çıkıştım.

53 Atlı takipçi.

“Ne yapabiliriz? Sizi götürüp karşıdaki kamışlık içinde bugünkü gizleyelim. Gece olunca çıkarır, arabayla akşamdan sonra yola düşeriz. Sabah oluncaya kadar Sirem tarafına varabiliriz.”

Fakat onların önerilerini beğenmemiştim. Çünkü bu adamlara fazla güvenilmezdi. Sırplar eskiden beri bizim din düşmanlarımızdır. Ayrıca bunlar cahil bir kavimdir. Biraz dünyalık ve küçük çıkarları için gözlerini kırpmadan herkese kıyabilen insanlardır. Böylesine kamışlık ve ıssız yerde, isterlerse bizleri rahatça öldürebilirlerdi. Kalabalık olurlarsa karşı koyamazdık. Bunlar ihanet etmeseler bile öyle bir yerde güvende olamazdık. Çünkü arkamızdan çıkacak takipçilerin de ilk akıllarına gelecek yerlerden birisi bu kamışlıklardı. Geçenlerde Varadin zindanını delerek kaçan yirmi kadar esir, kamışlıklar içinden tek tek toplanmıştı.

Adamların tekliflerini kabul etmedim. Onlar bu kez bizi karşı dağdaki ormanlıkta gizlemeyi önerdiler. Ona da razı olmadım. Orası da aynıydı. Sonunda çaresiz kaldılar ve “Ya nasıl yapalım?” diye sordular. Ben düşüncemi kısa ve net olarak söyledim:

“Bizi koruyup kurtarmak istiyorsanız, kendi evlerinizde gizlersiniz. Yarın akşam olunca da arabalarla Sirem'e götürürsünüz.”

Önce aralarında biraz tartıştılar ama sonunda önerimi kabul ettiler.

Sırplar buraya yeni yerleşiyorlardı. Evlerinin çoğu da inşaat halindeydi. Sırp evleri, yere dikilen kazıkların çit ile örülüp üstlerinin kamış ile örtülmesinden oluşuyordu. Sonra da çitleri çamurla sıvayacaklardı.

Adamların bizi götördükleri evler henüz tamamlanmamıştı. Çitle örmüşler, ama çamurla sıvanmamıştı. Çitlerin deliklerinden dışarı rahatlıkla görülüyordu. Bizleri ikişer ikişer birbirine yakın iki kulübeye yerleştirdiler. Ranzaların altına girip saklandık. Yattığımız yerden birbirimizi görebiliyorduk. Kulübeler birbiriyle

öylesine yakındı ki çitlerin arasından birbirimizle konuşmamız mümkündü.

Sabah olunca dışarıda dolaşan askerler gördük; korkmaya başladık. “Bizim kulübeyi de ararlarsa” diye korku yaşarken Avusturya askerlerinden birisi gerçekten de kulübeye doğru yöneldi. İçeriye geliyordu. Fakat ev sahibinin babası olan yaşlı Sırp kapının önünde oturmaktaydı. Avusturyalı askeri geri çevirdi; içeri sokmadı. O zaman anladık ki bu askerler bizi aramak için burada değiller.

Sonunda akşam oldu. Hava kararınca Sırp lar yanımıza geldiler. Konuşmaya başladık. Bizden ne kadar para verebileceğimizi soruyorlardı.

Ben kendilerine otuz altın verebileceğimi söyledim. Ayrıca üzerimizdeki elbiseleri ve daha başka yanımızda bulunan eşyaların tamamını verecektim. Ancak bir şartım vardı; “Bir gece daha aynı yerde bizi saklamaları gerekiyordu. Yola ertesi gün çıkacaktık.”

Çünkü arkamızdan kara yoluyla bizi takip edecek olan kadanalar, bu yolu ancak iki gün iki gecede alıp geri dönebilirlerdi. Böylece yollar boşalmış olurdu. Onlar da bu düşünceme katıldılar; razı oldular. Yine ranzaların altına girdik, korkulu ve sıkıntılı bekleyişimize devam ettik.

• • •

Üçüncü gece, arabalar hazırlanmıştı. Ben de vermeyi vaat ettiklerimi bir bir sayarak teslim ettim. Önce arabaya binmedik. Karlofça'nın dışına kadar yavaş yavaş yaya yürüdük. Şehri çıktık-tan sonra arabaya binecektik. Fakat tam binmek üzereyken arabacının engeliyle karşılaştık. Arabacı anlaşılmamızdan fazla olarak yine para istiyordu. Hem de adam başına ikişer altın... İsteddiği

parayı vermezsek arabaya bizi bindirmeyecekti. Çaresiz kabul ettim. Ama ben de uyanmıştım artık; parayı vermeden önce kendi koşulumu söyledim:

“Arabaya binmedikçe paraları vermem.”

Bütün paramı nerdeyse kurtuluş yolunda harcamıştım. Fakat yine de birazcık yedek param vardı. Bulunması zor yerlere gizlemiştim. Bin bir güçlkle gizlediğim yerleri söktüm, paraları çıkardım.

Elimdeki paraları şingirdatarak arabacıya gösterdim.

“Arabaya bindikten sonra veririm.”

Altınların pırlıltısını gören arabacının gözleri karanlıkta belli olacak şekilde ışıldamıştı. Binmemize izin verdi. Önce arkadaşlarımı bindirdim; arkalarından da ben binecektim. Binerken altınları ağzıma aldım ve iki elimle arabaya tutunarak kendimi yukarıya çektim.

Arabaya çıktıktan sonra daha oturmadan arabacıya “Sür, gidelim.” demek istedim. Çünkü oldukça zaman kaybetmiştik ve asabım çok bozulmuştu. Fakat, konuşamadım. Heyecandan ağzımdaki altınları unutmuştum; ağzımı açar açmaz altınlar döküldü. Kimisi arabanın altına düştü, ince toz haline dönüşmüş toprak arasına karıştı. Benim bindiğimi gören arabacı, altınların döküldüğünden habersiz hareket etmişti. “Dur!” diye bağırdım.

“Dur, altınlar döküldü.”

Arabacıyla birlikte aşağı indik, toz toprak içinde bulmaya çalıştık. Arabacı buldu mu bilmiyorum; ben bulamamıştım. Adam da “bulamadım” diyordu. Bunun üzerine yeniden kıyıda köşede sakladığım paralardan çıkarmam gerekti. Onları da bulup çıkartıncaya kadar dakikalar kaybettik. Yarım saat geçmiş, biz hâlâ Karlofça’nın dışında arabaya binmeyi bekliyorduk.

Neyse ki parayı bulup verdim de araba hareket etti.

Fakat aksilikler son bulmuyordu. Bu kez de otuz adım ancak gidebildik. Önümüze çıkan küçük bir derecik yüzünden atlardan birinin hamutu kırıldı. “İnsan ne kadar acele ederse o kadar aksilikle karşılaşır” derlerdi, biz işte onu yaşıyorduk şimdi.

Çalışıp çabalayarak arızayı giderdik. Yokuşta biz de arabadan inip yavaş yavaş yürüyorduk. Gecenin bir vaktinde Slankamen karşısında bir köye ulaştık. Köyün yakınındaki yeni sınır işaretlerini gördük. Meğer o günlerde iki devletin hudutçuları, sınırların düzenlenmesini burada yeni yeni yapıyorlarmış. Sirem ovası ve Bosut suyuna doğru sınırı belirleyerek gitmişler.

Sınır işaretlerini geçince arabacımız bize dönerek neşeli bir ifadeyle konuştu:

“İşte şimdi Osmanlı sınırındasınız. Bundan sonra sizin için korku yoktur”

Biz de şükürler ve dualar ettik. Kurtuluş sevincine kapılmıştık.

Sevinç içinde gidiyorduk. Belgrat karşısındaki Zemun adlı yere dört saat uzaklıktaki Banofça köyüne yaklaşmıştık. Arabacı arabayı durdurdu. Neden durduğunu anlamak için merakla bakan bizlere dönerek sebebini açıkladı:

“Atlarım yoruldu, biraz otlatalım; sonra Zemun’a kadar bir daha durmadan gideriz.”

Arabacı atları çimenlere saldı. Biz de arabadan inmiş, yol kenarında uzanarak sohbet ediyor; gökte beliren sabahın görkemli kızılığını seyrediyorduk. Arabayı durduralı yaklaşık bir saat olmuştu; artık gökyüzü yavaş yavaş aydınlanıyordu. Birden Banofça tarafından beş altı arabanın Varadin yolu ile bize doğru gelmekte olduğunu fark ettik. Ben telaşlanmıştım. Yerimden kalktım arabacıyı uyardım.

“Bu gelenler kim ola?”

Arabacı gayet rahat ve kendinden emindi.

“Kim olursa olsun. Burada artık bizim için tehlike yoktur.”

Ama benim kalbimde bir huzursuzluk vardı. Arabacıyı uyurarak atları koşmasını istedim:

“Gel beygirleri koş. Binip Sirem’e doğru gidelim. Bizim için en iyisi bu.”

Adam, yavaş hareketlerle yerinden kalktı ve atları koştu. Arabaya binip yürüdüğümüzde, karşıdan gelen arabalar da bize yaklaşmıştı. Bu nedenle arabaların üzerindeki sarıklı insanlar olduklarını görebiliştik. Korkumuz ortadan kalktı. Kanaatimize göre bunlar Müslümanlardı.

Arabacıya verdiğim talimattan vazgeçtim; Sirem yoluna sapmayı bırakarak ana yola; gelenlere karşı gitmeye devam ettik.

Karşıdan gelenler yedi arabaydı. Yanımızdan geçerken daha yakından görme imkânı bulmuştuk. Arabanın üzerindeki, tahmin ettiğimiz gibi Müslümanlardı. Tüccara benziyorlardı. Ama arabaların sürücüleri ve yedekleri Sırpıydı. Müslümanları ve sürücüleri tanıımıyorduk. Selam vererek geçtik, yolumuza devam ettik.

Ben arabanın arkasında oturuyordum. Üzerimde mavi çuha Nemçe yağmurluğu, belimde bir çift tabanca ve elimde de şişim vardı. Yoldaşım Muhammet sipahi de elinde bir garabin tüfikle arabanın ön kısmındaydı. Arabalar geçip gittikten sonra, arkama dönmemiştik bile. Önümüzde uzanan yola bakıyor, bir an evvel Belgrat’a ulaşmanın heyecanını yaşıyordum ki ensemden aniden bir el hissettim. Elbisemin ense kısmından yakalayan el beni aşağı doğru çekti. Hareket halinde olan araba dengemi bozmuştu; tepe üstü yere yuvarlandım. Neler olduğunu anlayamadan üç-dört adam üzerime çullandı. Kısıkrak yakalanmıştım, elimdeki şişi ve kuşağımdan piştolları çekip aldılar.

İki kişi de Muhammet sipahinin üzerine hücum etmişlerdi. O da oldukça geç kalmıştı. Ancak elindeki tüfeği bırakıp kendini arabadan atmaya fırsat buldu. Banofça köyüne doğru koşmaya başladı. Haydutlar, arabadaki beygirleri çıkardılar, arkasından yetiştiler. Bağlayıp getirdiler. Beni de bağlamışlardı. Arabacıyı ise sille tokat dövüyorlardı.

Sonradan iyice öğrenecektik ki, arabanın üzerindeki sarıklı adamlar gerçekten Müslüman tüccarlarmış. Barıştan yararlanarak ticaret için Varadin'e gidiyorlarmış. Ama arabacılar Varadin'in haydutlarıymış. Onlar da bazı Varadin tüccarlarını ticaret için Belgrat'a götürmüşler, dönerlerken bu Müslüman tüccarlarca kiralınmışlar.

Arabalar yanımızdan geçerken, haydutların bazıları bizi tanımış. Hemen kendi aralarında anlaşarak arabalarını durdurmuşlar; sessizce arkamızdan sokulmuşlar.

Arabadaki Müslüman tüccarlar ise bu arada öylece bakıp seyrediyorlardı. Haydutlar sekiz kişi, onlar ise yedi kişiydiler. Ayrıca her birinde silah ve savaş aletleri vardı. Ben, aşağıdan onlara bağırıp duruyordum.

“Kardeşler, Müslüman değil misiniz? Biz esir idik, kaçıp girdik. Buralar bizim sınırlarımızın içinde ve sizin gözünüzün önünde bunların bizi tutup kafirlere götürmelerine izin mi vereceksiniz? Sizde hiç din gayreti yok mudur?”

Bu sözlerim üzerine tüccarlardan birisi ileri çıktı; haydutların yanına gelerek “Gelin, bu fakirleri rencide etmeyin” diye rica etti. Konuşmalarımızdan gayrete gelmişti biraz. Haydutlar ise adamı iterek terslediler:

“Var sen bu işe karışma.”

Diğer tüccarlarsa yerlerinden bile kıvıldamadılar. Benim yardım çağrıma “Burası kırsaldır, biz tüccarız böyle işlere karışmayız.” diye yüzlerini çevirmekle karşılık vermişlerdi.

Tam kurtulduk diye sevinecekken yeniden esir olmuştuk. Arabamızın yönü tekrar Varadin'e döndü. Çok kötü dayak yemiş olan arabamız, bir taraftan atları kamçılarken bir taraftan da sızlanıyordu. Muhammet ise kadınlarla birlikte ağlıyordu. Ben susuyordum; gözümünden bir damla bile yaş gelmemişti. Hepsi de bana şaşıyorlardı; "Sen nasıl böyle sakin durabiliyorsun?" diye soruyorlardı. "Durumun farkında değilsin galiba?"

Hayır, belki de herkesten daha çok durumun farkındaydım. Ama sakin olup aklımızı kullanmamız gerekiyordu. Onları teselli etmeye çalıştım. Heyecan, öfke ve korkunun hiçbir faydası yoktu.

"Allah'ın takdiri ve isteğinden öte bir şey olmaz. Eğer takdir-i ilâhi buysa elimizden ne gelir? İster ağla, ister kendini yırt; sonuç değişmez."

Düşünmek ve sonuna kadar ümidi kaybetmemek gerekliydi.

"Unutmayın" dedim; "Allah'ın birliğine inanan birisiysek sabretmeliyiz. Eğer bir yardım gelecekse yine ondan gelecektir; başkası olmaz."

Aradan yaklaşık üç-dört saat geçmişti. Bu arada sürekli düşünüyordum; yolda aklıma bir fikir geldi. Kendi kendime "Bir deneyeyim" dedim "Şu melunları bazı müessir sözler ile etkilemek mümkün değil miydi acaba?"

Haydutlardan birisini yanıma çağırdım, konuşmaya başladım:

"Şimdi bizi nereye götürüyorsunuz?"

"Varadin'e, generale götürüyoruz. General, 'kaçak esirlerin başları bana, malları yakalayanlara ait' diye ilan etti. Şimdi biz sizin üzerinizi arayacağız; üzerinizde ne bulursak alacağız, sizleri de generale teslim edeceğiz."

Bu konuşmanın ardından çok geçmedi arabalar durdu. Haydutlar arabalarından inerek çevremizi sardı. Üzerimizi ve arabayı didik didik aradılar, buldukları ve beğendikleri her şeyi aldılar. Yanımda biraz gümüş akçe daha kalmıştı. Harçlık olarak gizlemiştim, onları; gümüş kaşıklar, yüzükler, gümüş kutular ve buna benzer bazı eşyalardan gayrı, silahım ve giysilerimin hepsini aldılar. Muhammet sipahide de bir şeyler buldular. Ama benimle gelen kadında çok şeyler buldular; hepsine el koydular. Dördümüzü de soyup çırlıçplak bıraktılar. Gömleğimize kadar soyarak üzerimizi aradılar. Ama benim Avusturyalı gömleğimin iç tarafına, yakama altmış kadar altın para dikmişim. Üzerine de bir siyah poşa bağlayarak iyice gizlemiştim. Adamlar burada para olacağını akıl edemediklerinden onlar elimde kaldı.

Arama bittikten sonra bizleri tekrar arabaya bindirdiler. Kendileri de arabalarına bindikten sonra Varadin'e doğru hareket ettik.

İşte bu arada, ilginç maceralarla dolu geçen hayatımın en ilginç olaylarından birisini daha yaşadım. Haydutların arasındaki bir yüzü hatırladım hemen. İlk anlarda öne çıkmamış, kendisini saklamıştı. On gün kadar önce Varadin'de karşılaştığımız ve bizi kurtarmak istediğini söyleyen adamdı bu. Belgratlı bir Türkün esiriymiş. Bizi kurtarabileceğini söyleyerek yanıma geldiğinde pek inanmamıştım. Bu nedenle de tanıdığını söylediği Belgrat'taki eski efendisinden beni inandıracak bir belge getirmesini istemiştim. Belgrat'a götürmesi için bir mektup yazarak teslim etmiştim. Mektupta Belgrat'taki efendisinden, adamın güvenilirliğini teyit için geri dönüşünde eline üç hurma çekirdeği vermesini istemiştim. Adam mektubu alıp gitmişti, fakat aradan bir haftaya yakın zaman geçmesine rağmen ondan bir daha hiç haber çıkmamıştı. Fakat şimdi burada yeniden karşıma çıkmıştı. Üstelik benimle konuşmak istiyordu anladığım kadarıyla.

Sonunda adamla konuşmak için bir fırsat yakaladık. Elimizden buldukları bütün malları alan haydutların, paylaşım için birbirleriyle uğraşmaktan dikkatleri dağılmıştı. Yanıma sokulduğunda ilk sorusu “Niçin beni beklemediniz?” oldu. Sonra da “Eğer bir iki gün daha sabretseydiniz sizi kolaylıkla kurtarır, Belgrat’a ulaştırırdım” dedi.

Ben de kendisine niçin acele etmek zorunda kaldığımızı anlattım. “Viyanadan mektupların cevaplarının gelmesinin an meselesi olması yüzünden, artık orada duramazdık” diye cevap verdim.

Belgrat’taki efendisi tarafından bana verilmek üzere gönderilen işaretler ve mektuplar da yanındaymış. Hatta bu arabacı haydutların hepsi de kendisinin efendisi olan Uzun Ahmet Beşe’nin evinde misafir olmuşlar.

Artık olan olmuştu; o fırsatı da kaçırmıştık ve şimdi tekrar Varadin’e dönüyorduk. Atların ayaklarından havaya savrulan tozları seyrederken bir taraftan da düşünmekten geri durmuyordum. Hala kaçış için bir yol bulabilirdim. Evet, aklıma gelen planı düşünüyordum ve iyi biliyordum ki bu plan elimizdeki son çareydi.

• • •

Adamı tekrar yanıma çağırdım. Bana gönderilen işaretleri sordum. Cebinden çıkardığı üç hurma çekirdeğini elime saydı. Artık iyice emindim. Arabaya gelip yanıma oturmasını istedim. “Söyleyeceğim çok önemli şeyler var.”

Arabada yanıma oturan adamın kulağına eğilerek; “Bu söyleyeceklerimi iyi dinle ve git arkadaşlarına anlat.” diye konuşmaya başladım. “Hepiniz için çok kârlı bir teklifim olacak.”

Sözlerim ilgisini çekmişti. Çok daha dikkatli bakmaya başlamıştı:

“Bizi tutup şimdi Varadin’e götürmeniz size ne kazandıracak? Bir düşünün? Eminim ki general sizi tutup hapsedecek ve bizden aldıklarınıza da el koyacak. Bize yaptıklarınızı da çok geçmeden Belgrat Muhafızı Ali Paşa duyacak. Sizler Osmanlı sınırları içinden adam tutup götürmekle suçlu olacaksınız. Ali Paşa’nın bu konuda generale yazıp şikâyetçi olacağı kesin. Sonunda bizler serbest kalırız, sizler hapse atılırsınız. Gelin aramızda anlaşalım. Yaşadıklarımızı unutalım. Size de bir şeyler daha verelim. Ne general duysun ne de Ali Paşa...”

Adam gitti arkadaşlarıyla konuştu. Sonucunun ne olacağını heyecanla bekliyordum. Arabaları durdurup toplandılar. Kendi aralarında tartışıyorlardı. Neler konuştuklarını duyamıyorduk ama hararetle tartışmalarından sözlerimin etkili olduğunu umuyordum. Tartışmaları yarım saat kadar sürdü; sonra kalkıp bize doğru gelmeye başladılar. Kalbim duracak gibiydi. Kafamın içinde hayatımın en önemli sorusu vardı:

“Haydutlar acaba neye karar vermişlerdi?”

Adamların bana doğru gelirken geçen birkaç dakika içinde yıllarca yaşanmış olmalıydım. Ama konuşmaya başladıklarında derin bir nefes aldım. Rahatladım. Söylediklerim etkili olmuş; önerim kafalarına yatmıştı. Şimdi benimle at alır satar gibi pazarlığa başlamışlardı. Dört yüz kuruş istiyorlardı. Ayrıca, esirin Belgrat’taki efendisine doksan kuruş borcu varmış, onu da bizim üstlenmemizi istiyorlardı. Ben ise ciddi ciddi pazarlık yapıyordum bu ahmaklarla. İstedikleri rakama itiraz ettim:

“Bu kadarı çok; veremem bir olur yol bulalım...”

Onlar da on beşer, yirmişer kuruş indirim yapıyorlardı. Sonunda üç yüz kuruş vermek ve esirin borcunu üstlenmek üzere el tutuştuk, anlaştık. On gün süre verdiler. Ancak, bir şartımız vardı: Bu olayı ne general duyacaktı ne de Ali Paşa.

Esir bizim sanki postamız olmuştu. Haydutlar elimi tutup esire teslim ettiler ve “On gün sonra üç yüz kuruşu işte bu adamdan alırsınız.” dediler. Ben de ikna edici kesin sözlerle konuşuyordum. Ama içimdeki fikirler başkaydı:

“Allah sizin elinizden bir kurtarsın, Belgrat’a ulaşabilelim, ben sizinle anlaşma nasıl olur gösteririm...”

• • •

Varadin’e doğru dönük olan arabamızın yönü yeniden Belgrat’a çevrildi. Aynı tozlu yolları tekrar ağır ağır kat etmeye başladık. Atlar farkında mıydı bilmem ama arabacının hayatındaki en kötü yolculuğunu yaptığından emindim. Bizim çaresizliğimizden yararlanarak, Varadin çıkışında, haksız para talep etmesinin cezasıydı belki de bu başına gelenler. Üstelik şimdi o paralarını da kaybetmişti. Haydutlar elinde ne varsa zorla almışlardı.

Üç dört saat gittik. Arabacının hiç sesi çıkmıyordu. Yine yakalandığımız o lanetli yere gelmiştik ki bu kez de başka bir belayla karşılaştık. Karşımıza üç dört silahlı Sırp kadanası çıktı. Adamlar geçip gittiler ama yanımızdan geçerken dikkatlice bakmaları beni şüphelendirmişti. Beş on dakika sonra geriye baktığımda şüphe de yanılmadığımı anladım. Adamlar yüz adım kadar geride durmuşlardı. Bir araya gelmişler tartışıyorlardı. Bence tartıştıkları konu bizle ilgiliydi. Zaten dikkatli bakışlarından anlamıştım; bu adamlar bizi tanımışlardı. Büyük bir ihtimalle de şimdi bize bir kötülük yapmanın hesabı içindeydiler.

Bir köşeyi dönerken adamlarla aramıza bir engel girdiğinden kısa bir süreliğine gözlerimizden kaybolduk. Hemen arabadan indik, nehir kenarındaki sazlıklara yöneldik. Yanımızdaki Sırp’ı da yakındaki Banofça köyüne bir kayık getirmesi için gönderdik. Anlaşıldığına göre artık arabayla yolculuk tehlikeden uzak olmayacaktı.

Sırlı esir köye gitti; biz de sazlıkların arasına daldık. Arabacı da bizden yüz adım kadar uzakta atları çözerek çayıra saldı. Adam daha oturmaya fırsat bulamamıştı ki süvariler geldi. Arabacıyla konuşmaya başladılar. Muhakkak ki bizi soruyorlardı. Bağırıp çağırılmalarını işitebiliyorduk. Arabacı bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Adamlar kaçtığımızı anlamış olmalıydılar; başladılar zavallı arabacıyı dövmeye. Bir taraftan da küfrediyorlar, bağırıyorlardı:

“Çabuk söyle, götürdüğün adamlar nice oldu?”

Zavallı köylünün üç para kazanacağım diye başına gelmedik kalmamıştı bugün.

Arabacı sadece sazlıkları işaret edebiliyordu; nerede saklandığımızı tam olarak o da bilemiyordu. İstediklerini ondan öğrenemeyeceklerini anlayan haydutlar, sazlıklara yönelerek aramaya başladılar. Ama Allah korudu. Ne kadar uğraşılsa da bulamadılar. Ama arabacıyı döve döve alıp yanlarında götürdüler. Sonradan öğrendiğimize göre; bu adamlar Titel kadanalarındanmış, barış dolayısıyla bazı işlerini görmek için Sirem köylerine gidiyorlarmış. Bize rastlayınca, ellerine geçmiş olan bu fırsatı değerlendirme istemişlerdi.

Neyse ki bu vartayı da böylece atlattık. İki saat sonra da köye gitmiş olan Sırlının sesi duyuldu:

“Nerdesiniz!”

Kayığı alıp gelmişti. Ortaya çıktık. Kayığı yanaştırarak bizi bindirdi. Tuna üzerinden Belgrat’a doğru akmaya başladık.

Öğle saatlerinde Belgrat Kalesi yakınlarına ulaştığımızda günlerden cuma idi. Karaya çıkarken içimdeki duyguları anlatabam. Allah’a binlerce şükür ediyorduk.

Yanımızdaki Sırlının esirken ağası olan Uzun Ahmet Beşe’nin Porça iskelesinde yalısı ve depoları vardı. Evi de onların üzerindeydi. Doğruca onun evinin yanına yanaştık.

Ahmet Beşe bizi görünce çok şaşırdı.

“Benim esir, mektubunuzda istediğiniz nişanlarla daha bu sabah yola çıkmıştı. Ne zaman size ulaştı da Varadin’den alıp bu-
raya getirdi?”

Ben başımızdan geçenleri ayrıntısıyla Ahmet Beşe’ye anlattım. Adamlara borçlandığımızı söyledim. Hele fidye karşılığı kurtulabildiğimizi duyunca Ahmet Beşe hiddetten köpürdü: “Halt etmişler!..” diye bağırды. “Barış zamanı İslam hududuna gelip ticaret yapan Varadin kefereleri, sınırın bu tarafında adam tutup soymaları ve üstelik fidye talep etmeleri olacak şey mi?”

Fakat Ahmet Beşe, kendi alacağı konusunda farklı düşünüyordu:

“Ancak, benim esirim size yardım etmiş; onun doksan kuruşunu verirsiniz. Öbürleri sizden bir akçe bile isteyemezler.”

Bu da güzeldi ama benimse artık hiçbir şey vermeye niyetim yoktu. O gün bir karşılık vermedim; Belgrat’ın içinde çarşıya çıktım. Gören halk çevreme toplandı; “Kim olduğumu, nereden geldiğimi” sormaya başladılar. Kendimi tanıttım. Üstelik “kurtulmuşken, Osmanlı sınırları içinde tekrar esir olduğumuzu” anlatınca Ahmet Beşe gibi herkes şiddetli tepki gösterdi:

“Sizin kimseye bir akçe vermeniz gerekmez. Hatta Serasker Paşa hazretlerine bir arzuhal yazıp bunu bildirirseniz, haydutların sizden soydukları eşyalarınızı ve paranızı bile onlardan alıp size iade eder.”

Ben kararsızlık içindeydim. Tekrar Ahmet Beşe’nin konasına döndüm. Gülümseyerek karşılayan Ahmet Beşe “Ne yaptınız?” diye sordu. Çarşıda karşılaştığım insanların söylediklerini ve kendi düşüncemi anlattım:

“Ne üç yüz kuruşum var ve ne doksan kuruşum... Ve şimdi bizi burada tanıyan da yok. Hiç kimse bana değil doksan, on

kuruş bile verecek gibi değil. Ancak, burada padişahın bir şanlı veziri var. Ona bir arzuhal vermeyi düşünüyorum. Belki bize acıyarak biraz para verir, yardım eder. Ondan sonra size mümkün olan neyse veririm.”

Benden bunları duyan Ahmet Beşe'nin yüzü buruştu; canı bir hayli sıkılmıştı. Sırlı esir adamı ise tam bir telaş almıştı. Çünkü ben de biliyordum ki paşanın bunu duyması hiç iyi olmazdı. Barış zamanı, üstelik Türk sınırları içindeki Müslüman esirlerini yakalayıp soymak büyük suçtu. Esir de neticede bu işe ortak olmuştu. Adamların yaptıkları hem şeriata, hem de Avusturya ile Osmanlı arasında yapılan barış anlaşmasına aykırıydı. Paşa bunu öğrenirse belki esiri yakalayıp astırabilirdi de.

Ahmet Beşe, ekşi suratıyla “Yok, bu sevdadan geçin” diye tembih etti. Ayrıca göz dağı vermeyi de unutmadı:

“Yoksa sonra siz bilirsiniz; benden emin olamazsınız.”

Sırlı, ticaret yoluyla Belgrat'tan Varadin'e ve Varadin'den Belgrat'a bazı eşyalar getirip götürür; Ahmet Beşe'ye para kazandırır mış.

Ertesi gün kalktım, kendime konaklayacak başka bir yer buldum. Sonra da paşaya ayrıntılı bir dilekçe yazdım; köşke çıktım.

Köşke vardığımda Ali Paşa, köşkün bahçesinde ok atıyordu. Yanına doğru yürüyüp uzaktan selam verdim; elimdeki arzuhalı gösterdim. Derhal yanındaki adamlarından birisi geldi; arzuhalimi aldı. Bana oturacak bir yer gösterdi; beklemeye başladım. Az sonra paşanın kethüdası yanıma geldi. Dilekçem okunmuş ve paşa emrini vermişti:

“Devletli Paşa Efendimiz ferman buyurdular, sizin için Varadin Generaline bir mektup yazılacak. Ama dilekçenizde belirttiğiniz o haydutların isimlerini ve eşkâllerini daha ayrıntı-

lı bildirmeniz gerekir. Ayrıca ne kadar mal ve eşyanız alındıysa hepsini ayrıntılı bir liste yapıp tercümana veriniz.”

Kethüda yanında duran şişman ve arsız arsız gülümseyerek bana bakan birisini gösteriyordu. Kethüda geri döndükten sonra oturdum, haydutların isim ve tanımları ile benden çaldıklarını ayrıntılı bir şekilde yazıp tercümana verdim.

Tercüman dedikleri bu adam, Macar’dan Müslüman olma birisiymiş. Ama alçak bir kimse olduğunu kısa zaman içinde öğrenecektim. Adam, iki üç gün beni arkasında koşturduğu halde bir türlü mektubu yazmadı. Meğer benden para sızdırmak istiyormuş. Bunu anlayınca tekrar kethüdanın yanına çıktım.

Kethüda beni görünce hemen tanıdı ve “Mektubu gönderdiniz mi?” diye sordu.

“Henüz değil” diye cevap verdim.

“Niçin?”

“Tercüman benden para umuyor; lâkin onun istediği bende yok.”

Kızgınlıktan kethüdanın yüzünün rengi değişti. Sert bir hareketle, karşısında oturan paşa tüfekçilerinden birisine işaret etti. Tüfekçi fırlayarak yerinden kalktı; kethüdanın karşısında el bağlayıp durdu. Kethüda Bey, tüfekçiye ‘gidip tercümanı getirmesini’ emretti.

Biraz sonra tercüman kethüda beyin karşısındaydı. Kekeliyor, bir takım mazeretler ileri sürmeye çalışıyordu; ama kethüdanın sert azarıyla sustu.

Kethüda kesin bir dille emrini yineledi:

“Bre dinsiz! Seni öyle ederim ki, derini yüzerim. Tez var şu esir fukaralarının mektubunu yaz!”

Tüfekçiyi de takip etmesi için görevlendirdi; “Mektubu yazıp esirlerin eline teslim etmedikçe yanından ayrılmı.” diye buyurdu.

Hep birlikte tercümanın konağına gittik. Tercüman kalemi eline aldı fakat onca azara rağmen yine de bedava yazmaya niyeti yoktu:

“Ben aslında paşa hazretlerinin ağzından, bir kimse için bir mektup yazarsam, bir altın alırım. Kethüda tarafından yazarsam, bir kuruş almadıkça yazmam.” diyordu. Adam kaşarlanmıştı, istemekten çekinmiyordu:

“Ancak, sizler esirsiniz ve soygun yemişsiniz, bari, şu karşında duran iki şişeyi şarap ile doldurtup getirmelisiniz; başka türlü olmaz.”

Şişelere şöyle bir baktım, kafamdan hesap ettim. Her birine dörder okka şarap girer. Toplamı sekiz okka olur. Bir okkası sekiz paradan iki kuruş ederdi.

Yanımızda gelen tüfekçinin yüzüne baktım, anlamlı anlamlı gülümsedim. Tüfekçi ne demek istediğimi anlamıştı; gayrete geldi, tercümana bir sürü laf saydı.

Böylece bin naz ile sonunda mektubu yazdırmayı başardık.

Tercüman Macarca yazıyordu. Mektup için kullandığı kâğıtların üst kısmında paşanın tuğraya benzer imzası hazır. Gerektiği zaman doğrudan bu kâğıtlara yazıp kapayarak mühürlermiş. Bize de öyle yaptı. Ama ben şüphelenmişim; çünkü adama para vermedik diye gönülsüz yazmıştı. Büyük bir ihtimalle pek hoş ve etkili olacak şekilde yazmamıştı.

Mektubu aldım ama bununla yetinmedim. Oturdum, Varadin Generali Baron de Nehem’e Avusturya diliyle bir mektup da ben yazdım.

Mektup şöyleydi:

“Benim çok saygın dostum general hazretleri...”

“Biliyorsunuz ki, yeryüzünde ne kadar esir varsa hepsinin de gece gündüz fikirleri, nasıl kurtulacağını aramak üzerinedir. Bunun için çeşitli yollar arar, planlar kurarlar. Vatanlarına ulaşmak, sevdikleri ve yakınlarına kavuşmak için çareler ararlar. Ben de uzun zaman önce esir düştükten sonra kurtuluş fidyemi tamamen ödemiş olduğum halde haksızlığa uğramış, serbest bırakılmamıştım. On iki sene haksız yere esirlik çektim.”

“Sonunda bir yol bulup Viyana’dan Varadin’e kadar gelmeyi kolayca başarmışken, Varadin’de ekselanslarından sıyrılamadım. Buna rağmen bir yolunu bulup kaçmışken ve Osmanlı sınırları içinde Banofça adlı yere kadar gelmişken, orada, filan gün, Varadin şancı haydutlarından filan ve filan, sekiz nefer haydut, bizi gafilten ele geçirdiler. Tutup mallarımızı yağma ettiler. Size mektubumuzla birlikte gönderdiğimiz eşyalarımızı ve paralarımızı aldılar. Sonra da size ve paşa hazretlerine söylememek şartıyla, üç yüz doksan kuruş fidye vermek karşılığı serbest bırakıp bu tarafa yolladılar. Halen bu adamlar bu kadar parayı bizden beklemektedirler. Dostluk ve barışa aykırı binlerce kötülükler ettiler. Ayrıca, Varadin’in Sırp varoşu sakinlerinden Sava Desetnik, “Seni Belgrad’a götürüyüm.” diye bunca altınımı alıp beni dolandırdı.”

“Benim hürmetli dostum; kaçış için kurduğumuz bu hile ve düzene şaşırmayın; lütfen bizi affedin. Bize kötülük eden Sırp yaramazlarını tutuklayıp eşyalarımızı alarak tarafımıza göndermeniz şanınızdan umulmaktadır. Bu konuda Belgrat Muhafızı Vezir Ali Paşa hazretleri de cenabınıza bir mektup yazıp göndermişlerdir. Malumunuz oldukça, dostluğa uygun olanı yapacağınız ümit olunur.”

Sözü burada kesip, mektubu mühürledim. Varadin’e giden bir esir bularak generale vermesi için teslim ettim.

Özgür Günler

Belgrat'ta gelecek cevapları umutla bekledim. Ama aradan on beş gün geçtiği halde ne bir cevap ne de bir işaret gelmişti. On beş günün sonunda artık beklemenin yararsız olduğuna karar verdim. Yoldaşım Muhammet sipahiyle müzakerettikten sonra paşanın divanına çıktık; birer arzuhal sunduk. Artık memleketlerimize gitmek istiyorduk. Bunun için gerekli belgelerin verilmesini talep ettik.

Taleplerimiz paşa tarafından da yerinde görülmüştü; benim için Temeşvar Paşası'na, Muhammet için de Rumeli Paşası'na hitaben birer mektup yazıldı ve bize teslim edildi. Mektuplarda, kısaca kimliğimiz tanıtılıyor, geçmişteki paye ve rütbelerimiz anlatılıyordu. Yeniden o rütbe ve payelerimizin bizlere iade edilmesi tavsiye ediliyordu.

Muhammet Sipahi, yanında getirdiği esir kadınla İslam usullerine göre yeniden Belgrat'ta nikâhlanmıştı. Vedalaşarak onlar Rumeli tarafına doğru yola çıkarlarken ben de Temeşvar'a yöneldim.

Temeşvar'a gelince çok sevinemedim. Yakınlarım ve akrabalarımın çoğu yoktu. Büyük kardeşim Bektaş Ağa, bir sene önce merhum olmuş; geride yedi yaşında bir kızı kalmıştı. Onu bul-

dum. Küçük kardeşim Süleyman Ağa da Yeniçeri ocağında haseki⁵⁴ olmuşken Senta Muharebesi'nde şehit olmuş.

Temeşvar'da daha dinlenmeye bile fırsat bulamadan, yakınlarım beni doğruca kaledeki yeniçerilerin ağasına götürdüler. Oradan da Temeşvar Valisi olan Sarı Ahmet Paşa'nın yanına gittik. Paşa hazretleri, beni çok sıcak karşıladı. "Nerde, ne zaman esir olduğumu, nasıl kurtulduğumu" sordu. Ben de başımdan geçenleri anlattım. Beni tanıyan hemşerilerimiz, ocak erleri ve zabitler de tanıklık etmişlerdi. Ayrıca, Belgrat Muhafızı'ndan getirdiğim mektubu da sundum.

Mektubu okuyan paşa hemen "Farisan-ı evvel Ağasını huzuruna getirtti: "Bunun odabaşılığı şimdi kimdedir?" diye sordu.

Ağa, "Hâlâ boş duruyor, birisi vekâleten hizmet ediyor." diye cevapladı.

"İşte odabaşın, al git ve geçmiş ulufeleri ne kadar olduysa hesaplat, eksiksiz teslim et."

Eski görevime yeniden dönmüştüm. Ayrıca geçmiş ulufelerimi de toptan alınca, maddi sıkıntılarımdan kurtuldum. Yavaş yavaş geçmişte yaşadığım o kötü günleri unutuyor, yeni hayatıma alışmaya çalışıyordum.

Bu arada öğrendiğime göre mektuplar generalin eline geçmiş. Bizim firar ettiğimizi ise çok önceden öğrenmişti. Bütün aramalara rağmen bulamayınca ev sahibimizi yakalayıp hapse koymuş.

Gönderdiğim mektuplar da eline geçince bu kez bildirdiğim adamları yakalatmış. Beni dolandıran Sava Desetnik'i de tutuklatmış. "Müslümanların firar edeceklerini bildiğiniz halde niçin

54 Yeniçerilerin itibarlı taburlarından 14, 49, 66 ve 67'nci taburların mensuplarına verilen unvan.

haber vermediniz?” diye cezalandırarak zindana koymuş. Yolda bizi soyan adamların elinden bizden aldıkları malları almış. Daha sonra da bir ikisini diğerlerine ders olsun diye astırmış. Geri kalanları da zindana attırmış.

Temeşvar’a geldiğimin ikinci günüydü, paşa yeniden beni huzuruna çağırttı. Avusturyalılar hakkında benim bileceğimi düşündüğü konularda birçok şey sordu. Hepsine bildiğimce cevap verdim. Paşa beni dikkatle dinliyor, sorularıyla beni sanki tartıyordu. Özellikle bir sorusuna verdiğim cevap onu çok sevindirmişti:

“Nemçelilerin⁵⁵ dillerini öğrendin mi?”

“Evet sultanım, yazılarını da biraz öğrendim.”

Paşa bu cevabımdan çok hoşlanmıştı. Bana bir teklifte bulundu:

“Hem odabaşılığın üzerinde kalsın, gel benim yanımda sana bir zabıt kadrosu vereyim, bir müddet yanımda kal. İnşallah ileride uygun yerler boşalınca istediğin güzel bir kadroya da atarım.”

Ben kesin bir yanıt veremedim; düşünmek için biraz zaman istedim. Kendi kısa aklıma göre razı olmak istemiyordum. “Benim bütün soyum ve yakınlarım bu kaledeler; ben buranın yerlilerinden sayılırım” diye düşünüyordum. Bu nedenle, şimdi kalkıp paşa hizmetkârı yahut paşalı olmak, bana ağır geliyordu. Daha sonra paşanın yanına tekrar çıkarak teklifini saygıyla geri çevirdim. Ama yine de Avusturya tarafından birisi geldiği zaman paşa sürekli beni çağırıyordu, tercümanlık yapıyordum.

Barış yeni yapılmış olduğundan sınırlar değişmişti. Vilayeti yeniden tahrir etmek için İstanbul’dan bir efendi geldi. Temeşvar Kalesi’nin ulufeli askerlerinin yoklamasını yaptı. Herkesi yeniden yazdı. Bütün sipahi ve zeametlerin kayıtlarını

55 Avusturyalıların

gözden geçirdi. Padişah haslarından⁵⁶ mamur olanların sayım ve kayıtlarını yaptı.

Yerli kulu süvari ve piyadeler kırk bayrağa ulaşıyordu. Yeniçeri, cebeci ve topçulardan başka, yerli kullarının aylıkları üç yüz kırk keseydi. Bu paranın kimisi Temeşvar eyaleti gelirlerinden, kimisi de Vidin gelirlerinden karşılanıyordu.

İşte bu esnada vilayet halkı çeşitli görevlere talip oluyor, yazı-ları yazılıyordu. Benim için de altmış akçeyle bir tercümanlık arz olundu. Bana da Devlet-i Aliyye tarafından Temeşvar'ın Divan Tercümanlığı beratı geldi. Tercümanlığa atanmıştım.

Kısa bir süre sonra, Temeşvar sınırlarının belirlenmesi işi ortaya çıktı. Bosna tarafından sınır tespiti olan Devlet-i Aliyye tercümanı Temeşvar'a gelmişti. Ancak, tercüman o esnada taun hastalığına yakalandı ve öldü. Bunun üzerine, paşa hazretleri adamın görevini bana verdi. Sekiz ay kadar sınırların tespiti çalışmalarında bulundum.

O günlerde iki devlet tarafına giden elçiler, geri gelip sınır başında yenileriyle değişmişlerdi. Bu arada Devlet-i Aliyye elçisi olan İbrahim Paşa hazretleri Belgrat'a geldiğinde, Temeşvar Beyliği'ne atandı.

İbrahim Paşa bu görevde kaldığı süre zarfında bana hep iyi gözle baktı; yardım etti ve iyiliklerini esirgemedi.

Onun zamanında evlendim. Akrobalarımın yaşlı bir halam vardı. Onun yardımıyla Temeşvar Alaybeyi İbrahim Bey'in kız kardeşinin kızını istettim. Düğünümü yaptıktan sonra İbrahim Paşa hazretleri, bize olan yüksek keremlerinden, Pancova nahiyesinde boşalmış olan büyük Uzdin tımarını bir akçe harç masrafı olmadan ihsan etti. Ayrıca; "Bir iyice zeamet boşalınca onu da sana verem." diye söz verdi. Kendisinin çok iyiliklerini gördüm. Ama

⁵⁶ Geliri doğrudan padişahın şahsi harcamalarına tahsis edilen arazi.

bir müddet sonra padişah tarafından Rumeli Beylerbeyliği'ne tayin olundu. Yerine de Bostancıbaşılıktan çıkan Koca Hüseyin Paşa atandı. Koca Hüseyin Paşa, üç tuğ ile gelip Temeşvar muhafızı oldu.

Sözün kisası, on yedi sene burada hizmet ettim. Bu süre zarfında çoğu üçer tuğlu on bir paşaya, tercümanlık yaptım. Elhamdülillah, Hakk'ın lutfu ile bunca mektuplar yazdım, çeşitli görevleri yerine getirdim. Dört bir yanıımızdaki Erdel, Arad, Segedin ve Varadin generallerine birçok kez önemli görevlerle gönderildim. Bütün bu işleri yaparken, emrinde olduğum paşaların hiç birisinden bir kez bile ne bir kötü söz, ne bir küfür ne de bir ekşi yüz gördüm. Aksine her birinden çeşit çeşit ihsanlar aldım.

Vilayetimiz çevresindeki Avusturya vilayet ve kalelerinin generalleriyle çok iyi ilişkilerim vardı. Özellikle bana karşı çok iyilerdi. Her birinden çeşitli hediyeler alıyordum. Genellikle komşu generaller, önemli bir iş olduğu zaman bir mektup paşaya yazarlarsa bir tane de bana gönderiyorlardı. Çoğu kez de doğrudan bana yazarlardı. Ben gelen mektupları bazen önce tercüme edip paşalara götürürdüm; bazen de hemen açıp doğrudan yanlarında tercüme ederdim. Sonra onların istedikleri üzere cevaplarını yazardım. Böylece, yaptığımız makbule geçip işler biterdi.

Bizzat paşa hazretlerine gelen mektupları, önce ona gösterir, sonra açardım. Paşa, gereğine göre "cevap yaz" diye buyururdu.

Cevapları bir kâğıda yazdıktan sonra elkabı⁵⁷ paşanın huzurunda okurdum. Yazılacak mektubun metnini önce Türkçe yazardım. Paşa bu metni beğenip "Pek güzel olmuş" dedikten sonra tercüme ederdim.

57 Rütbe sahiplerine verilen resmi ünvanlar.

Mektupların içeriği Avusturya lisanıyla olsa bile paşaların imzasını daima Türkçe yazardık. En sonunda da paşanın büyük mührü ile mühürlerdik. Dış kapağın üzerini de ben kendi mühürüm ile mühürlerdim.

• • •

Bostancıbaşılik'tan çıkma Kara Aylanzâde Ali Paşa Temeşvar'dayken, elçi İbrahim Paşa Belgrat muhafızı idi. O tarihlerde iki devlet arasında, Keşkemet⁵⁸ ve Bosna'da çeşitli nedenler yüzünden anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştı. İki taraftan tayin olunan görevliler, Slankamen adlı yerde, hudut başında on altı ay boyunca karşılıklı konuşma ve tartışmalar yaptılar. Bu iş için Devlet-i Aliyye tarafından, Dergâh-ı Âli Cebeciler Kâtibi İbrahim Efendi, Sirem Alaybeyi Osman Bey, Gönüllüler Ağası Mehmet Ağa ve Ahmet Zaîm tayin olunmuşlardı. Avusturya tarafından da Viyana'nın Sefer Divanı'nda Baştercüman olan Lakoviç, Varadin Kalesi'nin Mimarbaşısı olan Obrist Layednan ve Kapudan Kostner tayin olunmuştu.

Heyetler uzun oturumlar yaptıkları halde müzakerelerden bir türlü sonuç çıkmıyordu. Bu sıralarda, İbrahim Paşa da Belgrat'ta vefat etmişti. Yerine Temeşvar'da olan Ali Paşa, Belgrat Serasker'i oldu ve görüşmeleri yürütmek üzere görevlendirildi. Paşa Belgrat'a giderken bizim için de İstanbul'dan ferman getirmiş. Ama benim haberim olmamıştı. Paşa beni de Belgrat'a götürerek görüşmelerde tercüman olmamı istemekteydi.

Ali Paşa, Temeşvar'dan Belgrat'a gitmeden önce, beni bir dostluk mektubuyla Varadin Generali Nehemê gönderdi. Bunun benim için heyecan verici olduğunu söylememe gerek yoktur sanırım. Hatıralarım yeniden canlanmıştı; esir olarak oralarda ya-

58 Keckemet adlı Avusturya şehrinde, ellerinde izin belgesi olmasına rağmen saldırıya uğrayıp malları yağma edilen ve kendileri de öldürülen Türk tüccarları meselesi.

şadığım korku dolu günler tekrar gözlerimin önünden geçmeye başlamıştı.

Varadin'ı yeniden görüyordum ama bu kez hür olarak. Nitekim Varadin'de Tercüman Markanton-zâde Mamuka ve Kale Kethüdası tarafından karşılandım ve çok güzel ağırlandım. Güzel bir konağa yerleştirdiler. General tarafından hediye olarak kahve ve şekerler gönderilmişti. On asker ile bir korporal korumamızla görevliydi. General ayrıca ev sahibine özel olarak talimatlar vermişti:

“Misafir her ne arzu ederse, yok demeyip veriniz.”

General ile aramda devlet işleriyle ilgili pek çok mektuplaşma olmuştu ama firar ettiğim zamandan beri hiç karşı karşıya gelmemiştik. Ertesi gün generalle görüşeceğim için biraz heyecanlıydım ister istemez.

General beni dışarıda karşıladı; yanında General Tığ ve diğer yüksek rütbeli subaylarla Lakoviç vardı. Uzaktan beni gördüğünde, gülerek bana doğru yürümeye başladı. Ben de aynı şekilde karşılık verdim.

Karşı karşıya gelince generalin ilk sözü “Hoş geldiniz, safa geldiniz.” oldu. Sonra elimi tuttu, gönül alıcı çeşitli iltifatlar etmeye başladı:

“Sizi görmeyeli dokuz yıldan fazla oldu. Maşallah, değişmişsiniz, sakal ne güzel yakışmış; yakışıklı olmuşsunuz. Gelişinize çok sevindik. Temeşvar Paşası Ali Paşa hazretlerinin komşuluğumuza gelmesinden de çok memnun olduk.”

Konuşurken, tuttuğu elimi general uzun süre bırakmamıştı. Ben de kendisine paşanın selam ve dostluk mesajlarını ilettilim. Paşanın gönderdiği mektubu verdim. Okuyunca çok hoşlandı. “Aramızdaki görüşmeler için paşanın sizi görevlendirmesinden çok memnun olduk.” dedi, “Artık işlerin yolunda gideceğine inancım tam...” diye iltifatlarını sürdürdü.

General, Varadinde kaldığımız üç gün içinde beni yanından ayırmadı. İzzet ve ikramdan sonra mektup ve hediyelerle yolcu etti.

Geriye döndüm ve mektupları Ali Paşa'ya verdim. Generalin gösterdiği yakınlıktan bahsettim ve görüşmelerimizin ayrıntılarını anlattım. Anlattıklarım paşayı çok sevindirmişti. Beni Belgrat'a götürme isteğini yineledi. Aslında ben bunu hiç istemiyordum; fakat paşa, benim bilgim dışında Temeşvar Muhafızı Hasan Paşa'ya bir çuhadarıyla mektup göndererek beni istemiş. Ertesi günü beni çağırın Hasan Paşa, hemen hazırlanmamı, birkaç güne kadar Belgrat'a gideceğimi emretti. Artık zorunluydum ve gittim.

Avusturyalı ve Osmanlı sınır heyetlerinin görüşmeleri on altı aydır sürüyordu; fakat bütün gayretlere rağmen çözüme kavuşturulamıyordu. Sonunda temsilciler, "Bu anlaşmazlıklar bitmez, Varadin Generali, bu işleri bitirmeyi arzu etmiyor." diye rapor vermişlerdi. Görüşmeler kesilmişti.

Heyetler arası görüşmelerin kesilmesinden sonra paşa, beni görevlendirdi. İki ülke arasında bir türlü çözüme kavuşturulamayan sorunları bu kez ben görüşecektim. Yedi defa Varadin'e gidip geldim; ama sonunda Allah'ın lütfuyla sonuçlandırdım. Keşkemet maddesi, yetmiş kese para ile sonuca bağlandı. Dıraç'da el konulan Fransız gemileri geri alındı⁵⁹. Sonra Bosna tarafına gittik. Oradaki işleri de sonuçlandırdım. İki taraftan da çok ihsanlar gördüm. Görevimi başarıyla tamamlayarak izzet ve ikram içinde Temeşvar'a döndüm⁶⁰.

Lakoviç ise görüşmelerin sürdüğü sırada Bosna tarafında Gradiçka'da hastalanıp ansızın ölmüştü.

59 Arnavutluk sahillerindeki Draç (Durazzo) adlı liman kasabasında bir Fransız gemisine el koyma ve bunu Osmanlıların, kendi kara sularına bir saldırı olarak nitelemesi olayı.

60 Osman Ağa bu konuyu kitap olacak şekilde genişçe yazmıştı. Bu kitap "Paşalarla Generaler Arasında" adıyla F. R. Kreutel tarafından yayınlanmıştır. (Zwischen Paschas und Generalen, Graz, Wien Köln, Styria Verlag, 1966).

Son

Temeşvar'da mutlu bir yaşantım vardı. Üç kız çocuğum olmuştu. Sonra beş oğlum oldu. Burada kaldığım on yedi sene zarfında pek çok mülk sahibi oldum. İki tımar verilmişti. Ayrıca, Varadin'de şehit olan Ali Paşa, Yarkofça zeametini ihsan etmişti. Dünyalık olarak pek çok şeyin sahibi olmuşum gerçekten de.

Elimdeki mallara bakarak “Şimdiden ömrümün geri kalanında sıkıntı çekmem” diye düşünüyordum. “Artık biraz da zevk ve safa sürmeliyim.” diye heveslenmekteydim ki bu dünyanın vefasız olduğunu, hiç kimseye kalmadığını, birçok insan gibi bir kez daha yaşayarak öğrendim. Ama üzülmiyorum, çünkü ben kimdim ki? Geçmişte yaşamış, tarih kitaplarında yazılı koca koca hükümdarların bile ne adları ne de izleri kalmıştı şimdi.

Özellikle bir müminde üç hastalıktan birisinin var olacağı Hadis-i şerifile sabittir. Birincisi bedensel hastalıklar; ikincisi mal azlığı; üçüncüsü ise aşağılanmadır. Yani dünyada rezil olmaktır. Bu üçünden birisi eksik olmaz. Elhamdülillah bizde üçü de oldu: Temeşvar'ın elimizden çıkmasından sonra mallarımın çoğunu terk etmek zorunda kaldım. Ayrıca, gözlerim görmez olmuştu.

Temeşvar'ı kaybettikten sonra⁶¹ Belgrat'a sığındım. Burasının da düşman tarafından muhasara edilmesi⁶², benim için yeni felaketlere neden oldu. Ailemin yaşadığı evin yakınında meydana gelen büyük bir patlama, akraba ve yakınlarımdan dokuz kişiyi bütün para ve eşyalarıyla birlikte yok etti.

Kızlarımdan sadece birisi hayatta kaldı; evlendi, şimdi İstanbul'da yaşıyor. Oğullarımdan ise ancak İsmail hayattadır. Diğerleri vefat etti.

Belgrat'taki felaketten sonra bir daha evlendim. Yedi senede üç oğlum oldu. Biri vefat etti; ikisi hayattadır.

Cenab-ı Allah'ın emriyle kısmetimiz İstanbul'daymış. Şimdi ölmeyecek kadar bir rızık ile geçinip gidiyoruz. Şu Hadis-i şerife inanmış birisiyim:

“Dünya, müminin cehennemi, kâfirin cennetidir.”

Azla kanaat ediyor, mümkün mertebe sabırla geri kalan ömrümü geçirmeye çalışıyorum. Şanı yüce Allah bütün yaratılmışların, besleyicisi ve koruyucusudur. Allah (süphânehû ve teâlâ) hazretlerinin birliğine sığınıp gücümüz miktarı şükür ve dua ederiz ki; Kendi lütf u keremiyle bütün Ümmet-i Muhammed ile birlikte bizi de af ve mağfiret eyleye.

Ey bütün âlemlerin Rabbi, duamı kabul et.

İstanbul Tophane semtinden, günah ve eksikliklerle dolu Allah'ın bir aciz kulu olan TEMEŞVARLI TERCÜMAN OSMAN AĞA. 18.5.1724

61 20 Ekim 1716.

62 18. Ağustos 1718.